

บทที่ 4

การอ้างอิงชื่อเกาะและผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประวัติความเป็นมาของ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

จังหวัดชายฝั่งอันดามัน¹ 5 จังหวัดในงานวิจัยนี้ หมายถึงกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนริมฝั่งทะเลด้านตะวันตกของประเทศไทย โดยเริ่มจากระนอง ลงมายังภูเก็ต พังงา กระบี่ และตรังตามลำดับ ซึ่งมีประวัติความเป็นมา อาณาเขต และลักษณะทางภูมิศาสตร์แต่ละจังหวัดดังนี้

ก. จังหวัดระนอง

ระนองเป็นจังหวัดแรกบนฝั่งทะเลอันดามันตั้งอยู่บนส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมลายู ระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดีย อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของภาคใต้ ด้านทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน และประเทศเมียนมาร์ มีระยะทางจากกรุงเทพฯ ประมาณ 568 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอท่าแซะ อำเภอเมือง อำเภอสวี และอำเภอพะโต๊ะ ของจังหวัดชุมพร ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอบ้านตาขุน และกิ่งอำเภอวิภาวดีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอกระบือ จังหวัดพังงา และอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ และทะเลอันดามัน

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดระนองมีความยาวจากเหนือจดใต้ 169 กิโลเมตร โดยตำแหน่งคอคอดกระเป็นส่วนที่แคบที่สุดของจังหวัดคือ 9 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และป่าไม้ (วิมล จิโรจน์พันธุ์, 2548 : 248) ทางทิศตะวันออกของจังหวัด พื้นที่ลาดเอียงลงสู่ทะเลอันดามันทางทิศตะวันตก ภูเขาที่สูงที่สุดของจังหวัด คือ ภูเขาพ้อตาโฆงโดง สูง 1,700 ฟุต การปกครองแบ่งออกเป็น 5 อำเภอ 30 ตำบล 167 หมู่บ้าน คือ อำเภอเมืองระนอง ละอุ่น กะเปอร์ กระบุรี และกิ่งอำเภอสุขสำราญ

¹ ทะเลอันดามัน (Andaman Sea) เป็นทะเลที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอ่าวเบงกอลและเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเริ่มจากตอนบนบริเวณปากแม่น้ำอิระวดีของพม่าเรื่อยลงมาตามแนวชายฝั่งตะวันตกด้านขวามือของของไทยลงไปยังช่องแคบมะละกาไปสิ้นสุดบริเวณเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย (ข้อมูลจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Andaman_Sea สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559)

ระนองเป็นอีกจังหวัดหนึ่ง ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจ เดิมเป็นหัวเมืองขนาดเล็ก เป็นเมืองขึ้นของเมืองชุมพร คำว่าระนอง เพี้ยนมาจากคำว่า แร่นอง เนื่องจากจังหวัดระนอง มีแร่อยู่มากมาย¹ ชาวระนองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาอิสลามประมาณ 12.98 % ซึ่งส่วนมากอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอกะเปอร์ และอำเภอสุขสำราญ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ

ข. จังหวัดภูเก็ต

จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเกาะขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเลตะวันตกของประเทศไทยในน่านน้ำทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย มีพื้นที่ประมาณ 543 ตารางกิโลเมตร ความยาวสุดของเกาะภูเก็ตวัดจากทิศเหนือถึงทิศใต้ประมาณ 48.7 กิโลเมตร และส่วนกว้างที่สุดวัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกประมาณ 21.3 กิโลเมตร ภูเก็ตแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกลาง และอำเภอกะทู้ อาณาเขตของจังหวัดที่ใกล้เคียงทางทิศเหนือ คือ จังหวัดพังงา ทางทิศตะวันออก คือ จังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่ ทั้งเกาะล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดียและยังมีเกาะที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดภูเก็ตทางทิศใต้และตะวันออก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมหลอมรวมวัฒนธรรมขึ้นในเกาะแห่งนี้มีหลายกลุ่มเริ่มตั้งแต่ชาวเล หรือซียีบซี (Sea Gypsy) คนพื้นเมืองดั้งเดิมและการแวะเข้ามาเกี่ยวข้องของชาติตะวันตกหลายชาติ เช่นฝรั่งเศส โปรตุเกส ดัตช์ และอังกฤษ ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17² ตลอดถึงกลุ่มคนจีนฮกเกี้ยน³ ที่เข้ามาทำงานเหมืองแร่ดีบุกนับแต่สมัยรัชกาลที่ 3 (วิมล จิโรจพันธุ์. 2548 : 221)

พื้นที่บริเวณเกาะภูเก็ตมีการเรียกขานกันมาหลายชื่อ เช่น แหลมตะโกลา มณีคราม จังซีลอน⁴ ส่วนคำว่า ภูเก็ต คาดว่าน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า บุกิต (ในภาษามลายูแปลว่าภูเขา) หรือที่เคยรู้จักแต่โบราณในนาม เมืองกลาง

ภูเก็ตเป็นเมืองที่มีมานานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยตัวเมืองอยู่ที่กลางซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองกลางเดิมมีขุนนางไทยคอยดูแลรักษาผลประโยชน์เพราะฝรั่งชาติฮอลันดามารับซื้อสินค้า

¹ (ข้อมูลจาก <http://www.dit.go.th/Ranong/contentdet.asp?depid=73&catid=149&id=8159> สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค. 2559)

² อ่างใน : วารสารภูเก็ตภูมิ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มีนาคม-พฤษภาคม 2550 : 30.มูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต : ภูเก็ต

³ กลุ่มคนจีนฮกเกี้ยนมีทั้งที่เดินทางมาจากเมืองใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ ปีนัง และจากเมืองจีนโดยตรง (กองบรรณาธิการนายรอบรู้.2553 :34.หนังสือชุดนายรอบรู้: ภูเก็ต .สำนักพิมพ์สารคดี : กรุงเทพฯ)

⁴ จังซีลอน เป็นชื่อแรกๆที่ชาวตะวันตกใช้เรียกขานเกาะภูเก็ตในปัจจุบัน ดังปรากฏในภาพแผนที่ “ไฮโดรกราฟฟิก” ของบริษัทแอตลาส เจ้าแห่งการพิมพ์แผนที่โลกที่แสดงเส้นทางเดินเรือแถบทะเลอันดามัน เมื่อปี ค.ศ.1745 (อ่างใน-วารสารภูเก็ตภูมิ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มีนาคม-พฤษภาคม 2550, จัดพิมพ์โดยมูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต : ภูเก็ต)

จำพวกแร่ ต่อมาถึงรัชกาลที่ 1 พระเจ้ากรุงอังวะยกกองทัพเข้ามาบูรณทิวเมืองฝ่ายตะวันตกแถบชายทะเลของไทยในปี พ.ศ.2328 โดยแบ่งกองทัพยกไปตีเมืองกระ ระนอง ชุมพร ไซยา ตลอดจนไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช ขณะนั้นกองทัพกรุงเทพฯ ยังติดพันการศึกที่กาญจนบุรียกมาช่วยไม่ทัน พม่าส่งแม่ทัพชื่อยี่หวุ่น ยกทัพเรือมาตีได้ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า แล้วเลยไปตั้งค่ายล้อมเมืองถลางไว้ ขณะนั้นพระยาถลางถึงแก่กรรมยังไม่ได้ตั้งเจ้าเมืองใหม่ ภริยาเจ้าเมืองถลางชื่อจัน กับน้องสาวชื่อมุก จึงคิดอ่านกับกรรมการทั้งปวงตั้งค่ายใหญ่ขึ้น 2 ค่าย ป้อมกันรักษาเมืองเป็นสามารภ พม่าล้อมเมืองอยู่เดือนเศษเมื่อหมดเสบียงก็เลิกทัพกลับไป ต่อมาทั้งสองได้รับการโปรดเกล้าจาก รัชกาลที่ 1 เป็นท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร เป็นความภาคภูมิใจแก่ชาวเมืองตลอดมา ก่อนที่เกาะถลางหรือเมืองถลางจะเปลี่ยนชื่อเป็นเกาะภูเก็ตในเวลาต่อมา ปัจจุบันภูเก็ตได้ชื่อว่าเป็นไข่มุกแห่งอันดามัน เมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ในด้านความสวยงามของทิวทัศน์ และหาดทราย น้ำทะเลสีฟ้าใส พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวครบครัน (ข้อมูล: <http://osmsouth-w.moi.go.th/osm-introduce.php?url=phuket-histry&l=th> สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค. 2559) ประชากรในภูเก็ตมีหลากหลายชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม ประมาณ 27.60 % ส่วนใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลของจังหวัด เช่น บ้านคอเอน บ้านหมากปรก บ้านอ่าวปอ บ้านเกาะแก้ว บ้านบ่อแร่ บ้านอ่าวมะขาม บ้านบางคุณสี บ้านป่าตอง บ้านบางเทา เป็นต้น

ค. จังหวัดพังงา

จังหวัดพังงามีเนื้อที่ประมาณ 4,171 ตารางกิโลเมตร และมีพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลนและป่าดงดิบคิดเป็นร้อยละ 57 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีพื้นที่ติดต่อยาวตามเข็มนาฬิกา ดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดระนอง ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่ ทิศใต้ติดกับจังหวัดภูเก็ตและทะเลอันดามัน ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรอินเดีย และมีเกาะต่าง ๆ อยู่ในทะเลอันดามันมากถึง 155 เกาะ นับเป็นจังหวัดที่มีจำนวนเกาะมากที่สุดในประเทศไทย เช่น เกาะยาว หมู่เกาะสุรินทร์ และหมู่เกาะสิมิลัน¹ พังงามีการปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ อำเภอเมืองพังงา อำเภอเกาะยาว อำเภอกะปง อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอตะกั่วป่า อำเภอคุระบุรีอำเภอทับปุดและอำเภอท้ายเหมือง ประกอบด้วย 48 ตำบล 314 หมู่บ้าน (<https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดพังงา>)

จังหวัดพังงาเดิมเชื่อกันว่าชื่อ "เมืองงูงา" ตามชื่อเขางาหรือเขาพังงาหรือกรารงูงา หรือ พังกา (ภาษามลายู แปลว่า ป่าน้ำงูงา) ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดพังงาปัจจุบัน ในสมัยก่อนเมืองงูงาขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยรัชกาลที่ 2 ชื่อของเมืองงูงาได้ปรากฏอยู่ในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองขึ้นฝ่ายกรมพระสุรัสวดีฝ่ายซ้าย เมืองงูงานี้อาจจะตั้งชื่อให้คล้องจอง

¹ (ข้อมูลจาก : <http://osmsouth-w.moi.go.th/osm-introduce.php?url=phang-nga-general&l=th> สืบค้นเมื่อ 28/03/59)

กับเมืองภูเก็ต และเหตุที่เมืองภูเก็ตกลายเป็นเมืองพังงานั้น สันนิษฐานกันว่าน่าจะเนื่องมาจากเมืองภูเก็ตเป็นเมืองที่มีแร่อุดมสมบูรณ์ มีชาวต่างชาติมาติดต่อซื้อขายแร่ดีบุกกันมาก และชาวต่างชาติเหล่านี้คงออกเสียงเมืองภูเก็ตเป็นเมืองพังงาก็ได้

พังงาเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานอีกจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย โดยเฉพาะปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นของนักโบราณคดี พบว่าเครื่องมือและภาพเขียนสีแบบต่างๆ ตามถ้ำในละแวกอ่าวพังงา ทำให้เชื่อว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณเมื่อราวหลายพันปีมาแล้ว ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตะกั่วป่ามีฐานะเป็นหัวเมืองทางใต้ ส่วนเมืองพังงาเป็นเมืองแขวงขึ้นอยู่กับเมืองตะกั่วป่า สมัยนั้นเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองเอก และมีหัวเมืองต่างๆ ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชหลายเมืองรวมถึงเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองกลางด้วย ตะกั่วป่ามาปรากฏชื่ออีกครั้งเมื่อเกิดสงครามเก้าทัพช่วงปี พ.ศ.2328 ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2352 ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคตและมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่รัชกาลที่ 2 พม่าเข้ามาตีเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองกลางจนแตก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จึงทรงรับสั่งให้รวบรวมผู้คนอพยพมาตั้งชุมชนใหม่เป็นเมืองพังงาที่ "กรากฎา" ซึ่งตั้งอยู่ปากแม่น้ำพังงา แขวงเมืองตะกั่วทุ่ง และจัดการปกครองขึ้นเป็นเมือง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาบริรักษ์ภูธร (แสง ผนนคร) เป็นเจ้าเมืองพังงาคนแรกยุบเมืองตะกั่วทุ่งมาขึ้นกับเมืองพังงา และให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร (ข้อมูลจาก <http://www.Phangnga.go.th/2014/index.php/th/about-us-4/tip/history-th>) ประชากรชาวพังงาในปัจจุบันประกอบด้วยศาสนาต่างๆ เช่น พุทธ อิสลาม และคริสต์ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ อันดับสองนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 24.45 % ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบพื้นที่ติดทะเล เช่น อำเภอเกาะปันหยี อำเภอเกาะยาว อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอกระบุรี

ง. จังหวัดกระบี่

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน มีเนื้อที่ประมาณ 4,708 ตารางกิโลเมตร ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 46 ของประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ที่ดอนที่ราบ และหมู่เกาะน้อยใหญ่กว่า 130 เกาะ จังหวัดกระบี่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองกระบี่ อำเภออ่าวลึก อำเภอปลายพระยา อำเภอเขาพนม อำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ อำเภอเกาะลันตา และอำเภอเหนือคลอง

จังหวัดกระบี่ ตั้งขึ้นในปลายรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในอดีต เป็นเพียงแขวงหนึ่ง อยู่ในอำนาจการปกครอง และบังคับบัญชา ของเมืองนครศรีธรรมราช เรียกว่า "แขวงเมืองปกาสัย" พระยาผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช ให้ปลัดมาตั้งค่ายทำพะเนียดจับช้าง ของท้องที่ตำบลปกาสัย และได้มีราษฎรจากเมืองนครศรีธรรมราช อพยพมาตั้งหลักแหล่ง ทำมาหากิน เพิ่มมากขึ้น พระปลัดได้ยกตำบลปกาสัย ขึ้นเป็น "แขวงเมืองปกาสัย" ขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราช ประมาณปี

พ.ศ.2415 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองปกาสัย และทรงพระราชทานนามว่า "เมืองกระบี่" (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548 : 82) เมื่อได้ประกาศตั้งขึ้นเป็นเมืองแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งที่ทำการ อยู่ที่ตำบลกระบี่ใหญ่ (บ้านตลาดเก่า) ในท้องที่อำเภอเมืองกระบี่ปัจจุบัน มีหลวงเทพเสนา เป็นเจ้าเมืองกระบี่ คนแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2418 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองกระบี่ ออกจากการปกครอง ของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และในปี 2443 สมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต ได้พิจารณาเห็นว่า ศาลากลางจังหวัด ที่บ้านตลาดเก่านั้น ไม่สะดวกต่อการคมนาคม เพราะสมัยนั้น ต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะ จึงได้ย้ายที่ตั้งเมือง ไปอยู่ตำบลปากน้ำ ซึ่งอยู่ใกล้ปากอ่าว เป็นร่องน้ำลึก เรือใหญ่สามารถเข้าเทียบท่า ได้สะดวก ทำให้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด จนถึงปัจจุบัน

ความหมายของคำว่า " กระบี่" มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า ชาวบ้านได้ขุดพบมิตดาบโบราณใหญ่เล่มหนึ่ง นำมามอบให้กับเจ้าเมืองกระบี่ และต่อมาไม่นาน ก็ขุดพบมิตดาบโบราณเล็กอีกเล่มหนึ่ง รูปร่างคล้ายกับมิตดาบโบราณเล่มใหญ่ จึงนำมามอบให้กับเจ้าเมืองกระบี่ เช่นกัน เจ้าเมืองกระบี่ เห็นว่า เป็นดาบโบราณ สมควรเก็บไว้เป็นดาบคู่บ้านคู่เมือง เพื่อเป็นสิริมงคล แต่ขณะนั้น ยังสร้างเมืองไม่เสร็จ จึงได้นำดาบ ไปเก็บไว้ในถ้ำ เขาขนานน้ำ หน้าเมือง โดยวางไขว้กัน ซึ่งลักษณะการวาง ทำให้เป็นสัญลักษณ์ ของตราประจำเมือง คือ ดาบไขว้ทาบอยู่บนภูเขาขนานน้ำ และบ้านที่ขุดพบดาบใหญ่ ได้ตั้งชื่อว่า "บ้านกระบี่ใหญ่"บ้านที่ขุดพบดาบเล็ก ได้ตั้งชื่อ "บ้านกระบี่น้อย" แต่มีอีกตำนานหนึ่ง สันนิษฐานว่า คำว่า " กระบี่" อาจเรียกชื่อ ตามพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง ที่มีมากในท้องถิ่น คือต้น "หลุมพี" เรียกชื่อว่า "บ้านหลุมพี" มีชาวมลายู และชาวจีนที่เข้ามาค้าขาย ได้เรียกเพี้ยนเป็น "กะ-ลู-ปี" หรือ "คอโลปี" ต่อมาได้ปรับเป็นสำเนียงไทยว่า"กระบี่ (ข้อมูลจาก <http://www.piwdee.net/krabi001.htm>) ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดกระบี่นับถือศาสนาพุทธ สำหรับศาสนาอิสลามเป็นอันดับที่สองคิดเป็นร้อยละ 39.7 % ซึ่งถือเป็นจังหวัดในกลุ่มอันดามันที่มุสลิมมากที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการประมง เกษตร และธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จ. จังหวัดตรัง

จังหวัดตรัง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่จังหวัดเลียบชายฝั่งทะเล ตะวันตกของมหาสมุทร อินเดีย มีฝั่งทะเลที่ยาวเหยียด ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง จากเชิงเขาบรรทัด ลาดต่ำลงมาจนจดฝั่งอันดามัน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่โดยทั่วไปจึงเป็นลักษณะควน (เนิน) สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับด้วยภูเขาใหญ่เล็กกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ราบเรียบมีจำนวน น้อย ซึ่งใช้เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายสภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น ทางทิศตะวันออกมีเทือก เขาบรรทัด ยาวจากตอนเหนือจดตอนใต้ และเป็นแนวเขตแบ่งจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง มีป่าชายเลน สำหรับท้องที่ที่ติดกับ ทะเล มีเกาะในทะเลอันดามันอยู่ในการปกครองจำนวน 46 เกาะ รวมมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 4,917 ตารางกิโลเมตรจังหวัดตรังแบ่งเขตการ

ปกครองออกเป็น 10 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอสีเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอนาโยง อำเภอรัชฎาและอำเภอหาดสำราญ (ข้อมูลจาก <http://www.pstip.com>-ประวัติจังหวัด-ภาคใต้ –สืบค้นเมื่อ 27/03/59)

ตรังเป็นเมืองท่าโบราณที่มีประวัติยาวนานนับพันปี ต่อมาเมื่อเข้าสู่สมัยความรุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ เช่น ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย แม่น้ำตรังเป็นหนึ่งในเส้นทางข้ามคาบสมุทรของผู้คนจากอินเดีย อาหรับ ตลอดจนยุโรป อ้างอิงได้จากโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่และตำนานท้องถิ่น เช่น พระพิมพ์ดินดิบที่ถ้ำในเขตอำเภอห้วยยอด ตำนานนางเลือดขาวที่กล่าวถึงการสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์พุทธสิหิงค์ หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าท่าเรือเมืองตรังเป็นประตูทางผ่านศาสนา การค้าและการทูตจากต่างแดนตั้งแต่เริ่มอาณาจักรโบราณในภาคใต้ โดยเมืองตรังมีชื่อในฐานะเป็นหนึ่งในเมือง ๑๒ นักษัตริย์ ของนครศรีธรรมราช ที่ตั้งเมืองแต่เดิมเข้าใจว่าอยู่ทางตัน ๆ ของแม่น้ำตรัง เพิ่งมีหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยาว่าอยู่ที่เขาสามบาตร ตำบลนาตาล่วง แล้วมีการย้ายที่ตั้งอีกหลายครั้ง จนในที่สุดมาตั้งที่ตำบลทับเที่ยงในอดีต เมืองตรังมักจะถูกกล่าวชื่อในฐานะส่วนหนึ่งของนครศรีธรรมราชมาตลอด จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก และต่อมาเมื่อมีระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังอยู่ในการปกครองของมณฑลภูเก็ต หลังการประกาศยุบเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยมาจนปัจจุบัน (ข้อมูลจาก <http://www.finearts.go.th/fad15/parameters/km/item/> ประวัติศาสตร์จังหวัดตรัง%20 (ฉบับย่อ).html สืบค้นเมื่อ 25/07/59)

สำหรับที่มาของคำว่า “ตรัง” สันนิษฐานว่าเป็นภาษามลายูซึ่งแปลว่า "รุ่งอรุณ" หรือ "สว่างแล้ว" เพราะสมัยก่อนชาวมลายูและชาวมุสลิมประเทศ ที่เดินทางมาโดยทางเรือมาค้าขายกับไทย เมื่อเรือแล่นมาตามลำน้ำตรังพอมายังอำเภอกันตังก็เป็นเวลารุ่งอรุณพอดี (<http://www.trangchamber.org/html/ตรัง/ความเป็นมา.html>) และก่อนที่เมืองตรังจะมาตั้งอยู่ ณ ปัจจุบัน ได้มีการย้ายที่และเปลี่ยนชื่อมาหลายครั้ง เช่น อยู่ที่ริมน้ำด้านเหนือเขาปินะ ชื่อว่า “กรุงธานี” อยู่ที่คลองภูราชื่อว่า “ตรังคะปุร” และอยู่ที่บ้านอุตะเถา ชื่อว่า “ตรังนาแขก” กระทั่งครั้งสุดท้ายในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงย้ายมาตั้งอยู่ที่ตำบลทับเที่ยง ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองและที่ตั้งจังหวัดในปัจจุบัน (วิมล จิโรจพันธ์. 2548 : 106) ในจังหวัดตรังประกอบด้วยชาติพันธุ์หลากหลาย เช่นไทย จีน และมาลายู ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นศาสนาอิสลามร้อยละ 18.5 จึงถูกจัดเป็นหมู่เล¹ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอสำเกา กันตัง ปะเหลียน ย่านตาขาว และกิ่งอำเภอหาดสำราญ ส่วนที่เหลือศาสนาคริสต์มีอยู่ร้อยละ 1.5

¹ จากเอกสารรายงานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงประชากรในจังหวัดตรัง เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ไทย คือกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิม อยู่ในบริเวณเขาควน และที่ราบลุ่มแม่น้ำ นับเป็นหมู่เขาและหมู่ทุ่ง 2) จีน คือพวกอพยพจากโพ้นทะเลมาตั้งถิ่นฐานตามที่ราบริมฝั่งทะเลและท่าเรือ เพื่อสะดวกในการติดต่อค้าขาย และกลายเป็นหมู่ตลาด และ 3) แขกได้แก่ กลุ่มชนที่นับ

4.1.2. ข้อมูลเกี่ยวกับมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลาม และสถานภาพด้านต่างๆของมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน อธิบายได้ดังนี้

4.1.2.1 ประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์แหล่งต่างๆพออนุมานได้ว่าดินแดนที่เรียกว่า “หมู่เกาะทะเลใต้” หรือแผ่นดินทองคำเป็นที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมืองชาวมาลาญมาตั้งแต่โบราณกาล และได้รับอิทธิพลของอารยธรรมฮินดู พุทธจากอินเดียมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 จนถึงศตวรรษที่ 14 ดังปรากฏร่องรอยความเจริญของชนชาตินี้เมื่อ 43 ปีก่อนคริสตกาลในนามอาณาจักรที่มีชื่อว่าลังกาสุกะ และเมื่อประมาณปี ค.ศ.220 (พ.ศ.763) ชนชาติพันธุ์นี้ได้สร้างอาณาจักรทัมพรลิ่งค์ (หรือนครศรีธรรมราช) ขึ้นมา ต่อมาในปี ค.ศ.685 (พ.ศ.1228) ก็ได้สร้างอาณาจักรใหม่ขึ้นมาในนามว่าอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งได้แผ่อิทธิพลไปทั่วคาบสมุทรมหานครและเข้าครอบครองอาณาจักรทัมพรลิ่งค์ แต่ในศตวรรษที่ 8 แห่งคริสต์ศักราชอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยก็เสื่อมลง และได้มีอาณาจักรใหม่ชื่อมัชปาหิตเกิดขึ้น และในปี พ.ศ.1944 อาณาจักรนี้ก็เสื่อมลงเช่นกัน (อิมรอน มะลูลิม, 2538 :4)

อิทธิพลของอิสลามเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ เริ่มตั้งแต่เมื่อพ่อค้าวานิชชาวอาหรับเดินทางมาถึงครั้งแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 846 หรือ พ.ศ.1389 (สุภัทร สุคันธาภิรมณ์, 2530 :50) สอดคล้องกับข้อเขียนของอาทร จันทวิมลที่ว่า

“พุทธศาสนาแบบมหายานเคยรุ่งเรืองในอาณาจักรศรีวิชัย เพราะมีหลักฐานว่าเมื่อเดือน 11 พ.ศ.1214 หลวงจันอั้งจิงเดินทางจากกวางตุ้งโดยเรือของพวกเปอร์เซีย ผ่านฟูนัน มาพักที่ศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือน ก่อนเดินทางผ่านไทรบุรี ผ่านหมู่เกาะคนเปลือยนิโคบาร์ ถึงเมืองท่า ตามลัทธิที่อินเดีย เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา หลวงจันอั้งจิงบันทึกไว้ว่าประชาชนทางใต้ของแหลมมาลายูแต่เดิมส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา แต่ได้ติดต่อกับพ่อค้ามุสลิมอาหรับ จนกลายเป็นรัฐอิสลามไป (อาทร จันทวิมล, 2556 : 137)

อีกหลักฐานหนึ่งคือตัวอักษรอาหรับที่จารึกอยู่บนหลุมฝังศพของผู้หญิงผู้หนึ่งที่ตำบลเลรัน ใกล้เมืองเกรสิค และหลังจากศาสนาอิสลามมาถึงเอเชียใต้แล้วก็เข้ามาในประเทศมาเลเซีย ครั้นแล้วก็มาถึงภาคใต้ของประเทศไทย สุมาตรา ชะวา และเกาะบอร์เนียวตามลำดับ เชื่อกันว่า

อิสลามมาถึงมะละกา¹ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 9 และความรุ่งโรจน์ของมะละกาในสมัยนั้น ก็ได้ทำให้อิสลามแพร่ขยายไปยังที่อื่นๆ ในอาณาบริเวณประเทศมาเลเซีย (D. G. E. Hall, วรรณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ (แปล), 2522 : 259-262) โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 อิสลามแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็วมากในมะละกาภายใต้การปกครองของกษัตริย์ปรัมเปรซึ่งเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามและเปลี่ยนพระนามใหม่เป็นอิสกันเดอร์ ซาห์ นอกจากนี้มะละกายังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้อิสลามสามารถเผยแพร่มายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กระทั่งทำให้เมืองปัตตานีกลายเป็นรัฐมุสลิม²

เช่นกัน จากหลักฐานทางพงศาวดาร และจากบันทึกของชาติตะวันตกได้ระบุว่ามุสลิมในแถบภาคใต้ตอนบนก็มีบทบาทไม่น้อยในฐานะผู้บุกเบิกสร้างเมือง และโดดเด่นพิเศษในทางการค้า และเดินเรือมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งนับเป็นเวลาเกือบ 400 ปีมาแล้ว เช่นท่านโมกอลมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซีย ได้ถูกแต่งตั้งจากพระเจ้าทรงธรรมเป็นข้าหลวงผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา และเมื่อท่านเสียชีวิตบุตรชาย ชื่อสุลัยมานก็ขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองสงขลาต่อ จนสิ้นสมัยพระเจ้าทรงธรรม และมุस्ताฟา บุตรชายท่านสุลัยมานได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระนารายณ์ให้เป็นพระยาไชยามีราชทินนามว่าพระยาพิชิตภักดีศรีพิชัยสงครามไปประจำอยู่ที่เมืองไชยา เมื่อปี พ.ศ.2223 ส่วนฮูเซ็น บุตรชายอีกคนหนึ่งไปเป็นพระยาพัทลุง มีราชทินนามว่าพระยาแก้วโกรพพิชัยได้ครองเมืองพัทลุงอยู่ประมาณ 10 ปี (ประยูรศักดิ์ ชลายนเดช, มปป: 41-43)

สำหรับประวัติการมีอยู่ของมุสลิมในอาณาเขตพื้นที่จังหวัดแถบชายฝั่งทะเลอันดามันนั้นพอวิเคราะห์สาเหตุได้ 3 ปัจจัยหลักด้วยกัน คือ

(1) การสืบหาญาติมาจากชนพื้นเมือง

ประชากรมุสลิมที่เพิ่มจำนวนจากการสืบหาญาติมาจากชนพื้นเมืองแต่เดิม โดยเฉพาะเมื่อบรรดาผู้ปกครองและนครรัฐต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ เช่นเกาะสุมาตรา ชวา คาบสมุทรมลายู รวมถึงในบางหัวเมืองทางภาคใต้ของไทยครั้งอดีตเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามมีผลทำให้ประชาชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองในดินแดนเหล่านั้นได้รับอิทธิพลและเปลี่ยนศาสนามารับอิสลามเป็นจำนวนมาก ดังมีหลักฐานระบุว่าเจ้าเมืองของหลายจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทยขึ้นมาถึงจังหวัดนครศรีธรรมราชต่างนับถืออิสลามตั้งแต่ 700 ปีมาแล้ว (อิมรอน มะลูลีม, 2538 : 3) กาลต่อมามุสลิมเหล่านั้นได้สืบหาญาติมีลูกหลานขยายจำนวนมากขึ้นอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในดินแดนนั้นและอาณาบริเวณใกล้เคียงรวมถึงจังหวัดต่างๆ แถบชายฝั่งทะเลอันดามันอย่างรวดเร็ว กระทั่งปัจจุบัน

¹ มะละกา (Melaka) เป็นเมืองเอกของรัฐมะละกาประเทศมาเลเซีย ในอดีตที่นี่เป็นเมืองท่าสำคัญที่เติบโตจนกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นเส้นทางเดินเรือค้าขายระหว่างชาติตะวันตกและตะวันออกต่อมามะละกาได้ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกทั้งโปรตุเกส, เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ (ข้อมูลจาก <https://th.wikipedia.org/wiki>)

² ขณะที่นักประวัติศาสตร์บางท่านเชื่อว่ารัฐปัตตานีเป็นแห่งแรกที่ศาสนาอิสลามมาถึงในอาณาบริเวณนั้น กล่าวคือก่อนการสร้างเมืองมะละกาถึง 200 ปี และก่อนพ่อขุนรามคำแหงปกครอง เมืองสุโขทัยประมาณ 100 ปี (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2518 : 59)

สามารถกล่าวได้ว่าแทบไม่มีหมู่บ้าน ตำบลใดในพื้นที่เหล่านั้นที่ไม่มีมุสลิมอาศัยอยู่ ขณะที่ปรากฏมุสลิมจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่มีญาติพี่น้องหรือมีเชื้อสายมาจากคนพื้นเมืองแต่เดิมที่นับถือศาสนาพุทธ

(2) การอพยพและย้ายถิ่นฐานมาจากภายนอก

คือการอพยพและย้ายถิ่นฐานของมุสลิมจากภายนอกเนื่องจากหนีภัยทางการเมืองและหาแหล่งทำกิน เช่นการอพยพของพลเมืองมุสลิมจากหัวเมืองมะลายูต่างๆทางตอนใต้เนื่องจากเกิดสงครามหลายครั้งในหลายวาระด้วยกัน อาทิสงครามจากการบุกรุกโจมตีของพวกอาเจ๊ะต่อไทรบุรีในศตวรรษที่ 17 และการเข้ามายึดครองดินแดนมะลายูและตอนใต้ของเมืองไทรบุรีของอังกฤษในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้น ซึ่งในยามที่เกิดวิกฤติบ้านเมืองหรือมีภัยสงคราม ประชาชนจำต้องหนีเอาตัวรอดโดยเดินทางอพยพไปยังดินแดนใกล้เคียงที่ปลอดภัยกว่าทั้งทางบกและทางเรือ ดังปรากฏหลักฐานว่ามีมุสลิมจำนวนมากมายังจากไทรบุรี มะละกา ตรังกานู หรือปะลิส อพยพเดินทางมาตั้งหลักแหล่งอาศัยในพื้นที่และเกาะแก่งต่างๆในแถบจังหวัดชายฝั่งอันดามัน ทั้งตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง

แม้กระทั่งการปรากฏชื่อของมุสลิมในภูเก็ตจากเหตุสงครามศึกกลาง ครั้นพม่าได้ยกกองทัพมาตีตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า และบุกเพื่อหวังยึดเมืองกลางในปี พ.ศ. 2328 เป็นช่วงเวลาเดียวกับเจ้าเมืองกลางถึงแก่กรรม ประวัติศาสตร์ระบุว่าภริยาคนหนึ่งของเจ้าเมืองชื่อ “นางจัน” กับ “นางมุก” น้องสาว อันเกิดจากมารดาชื่อ “นางมาเสยะ” ซึ่งมีศักดิ์เป็นภริยาของเจ้าเมืองกลางองค์ก่อนหน้านั้นชื่อว่า “จอมร้าง” ก็มีเชื้อสายมุสลิมมาจากเมืองไทรบุรี ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเดิมทีน่าจะมาจากการอพยพหรือย้ายถิ่นฐานมาจากภายนอกมาอาศัยในพื้นที่เนื่องเหตุการณ์สงครามเช่นเดียวกันจากเหตุการณ์นี้สามารถอนุมานได้ว่ามุสลิมเริ่มเข้าสู่จังหวัดภูเก็ตหรือพื้นที่ต่างๆในแถบชายฝั่งอันดามันก่อนปี พ.ศ. 2300 ปี หรือปลายยุคอยุธยาแล้ว

เช่นเดียวกันในยุคต่อมาหลังจากนั้นก็ยิ่งปรากฏการอพยพของมุสลิมจากแหลมมะลายูสู่พื้นที่ชายฝั่งอันดามันอย่างต่อเนื่องทั้งเนื่องจากหนีภัยทางการเมือง และหาแหล่งทำกิน เช่นบรรพบุรุษที่เดินทางมาอาศัยอยู่แถบเกาะต่างๆ เช่นเกาะไม้ไผ่ เกาะหมากน้อย เกาะปันหยี เป็นต้น ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนมุสลิมหลายแห่ง ดังนี้

“โต๊ะไบเต๊ะมาจากเมืองไทรบุรี พูดภาษามลายูลงเรือสำปันหนีศึกสงครามมาพร้อมลูกชาย-หญิง 2 คน คือโต๊ะหียะ และโต๊ะมะดำ พายเรือมาถึงเกาะไหนหยุดพักที่นั่น กระทั่งถึงเกาะแห่งหนึ่ง คือเกาะไม้ไผ่¹ เวลานั้นยังเป็นเพียงเกาะที่มีแต่ป่าดงดิบ ไม่มีคนอาศัย โดยทั้ง 3 พ่อลูกได้ขึ้นฝั่งและยกขนานเป็นที่พักอยู่ใกล้เนินเขา พักอยู่ที่นั่น 3 คืนก็ได้ยินเสียงตายน้ำผุดขึ้นมาเป็นน้ำจืด จึงขุดเป็นบ่อไว้บริโภค และตัดสินใจ

¹ เกาะไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นเกาะขนาดเล็กตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะพีพีตอน ไม่ไกลจากเกาะยูงเทาไคนัก ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกมีหาดทรายสวยงาม น้ำทะเลที่ใสเขียวสวย หาดทรายขาวเนียนนุ่มสะอาดตา

ตั้งหลักแหล่งถากถางที่ดินตรงนั้นเป็นที่ทำกิน ทำไร่และปลูกข้าวเรื่อยมา กระทั่งเมื่อมีผู้คนอพยพมาอยู่บนเกาะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันนี้แน่นผ่านไปกว่า 150 แล้ว ที่ดินส่วนใหญ่บนเกาะก็คงยังเป็นกรรมสิทธิของลูกหลานอยู่”¹

นายเกียรติ ช่วยการ อายุ 77 ปี ชาวอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ให้สัมภาษณ์ว่า “บรรพบุรุษฝ่ายพ่อของผม เท่าที่สืบได้ชื่อโต๊ะช่วย² เกิดราวปี พ.ศ. 2360 เดิมเป็นคนพัทลุงอพยพมาอยู่ที่กระบี่โดยสมรสกับภรรยาเป็นมุสลิมจากปัตตานี มีบุตรชายหญิงรวม 12 คน แต่ละคนแต่งงานมีลูกหลานกระทั่งถึงรุ่นเหลนอาศัยอยู่แถวตำบลกระบี่น้อย คลองประสงค์ และเหนือคลอง ขณะที่บางคนก็ย้ายไปในท้องที่หรือจังหวัดอื่นๆ ส่วนบรรพบุรุษฝ่ายแม่ จากคำบอกเล่าคือชื่อโต๊ะขุนสุระ อดีตกำนันตำบลศรีบอยา เกิดราวปี พ.ศ. 2390 มีเชื้อสายมาจากเมืองไทรบุรี ถือเป็นต้นตระกูลของ “ตระกูลชลธิ” ปัจจุบันมีญาติในรุ่นหลานและเหลนอยู่แถบเกาะศรีบอยา เกาะนกงอม แหลมกรวด คลองหมาก คลองเฒ่า นาเกาะไทร เป็นต้น”³

เช่นกันผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่าตนเองต้นตระกูลฝ่ายพ่อมาจากตรังگانู เดิมมาอยู่ที่เกาะปันหยี และเกาะไม้ไผ่ราว 4 ช่วงอายุคนมาแล้ว ก่อนอพยพมาอยู่บนฝั่งเกาะภูเก็ต ฝ่ายแม่มีเชื้อสายอินเดีย บรรพบุรุษของมุสลิมในจังหวัดภูเก็ตมาจากหลายแหล่ง เช่นจากเมืองไทรบุรี ปันง ตรังگانู และยะโฮร์⁴ เป็นต้น สันนิษฐานว่าส่วนใหญ่อพยพมาทางเรือเพื่อการค้าในช่วงที่หัวเมืองกลาง รุ่งเรือง สังเกตได้ว่าหลายตระกูลของพี่น้องมุสลิมชาวภูเก็ตแต่เดิมมีชื่อตระกูลที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสายน้ำหรือการเดินทางทะเล เช่น ตระกูลหยั่งทะเล วาหารักษ์ นาวิว่อง หรือ เริงสมุทร”⁵ ส่วนมุสลิมที่อพยพลี้ถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดแถบอันดามันในยุคต่อมาจากมีทั้งมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น นครศรีธรรมราช หรือบ้างมาจากภาคกลางเช่นจากเพชรบุรี สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และกรุงเทพฯจากอำเภอหนองจอก และมีนบุรี ส่วนใหญ่ได้เข้ามาในเป็นกลุ่มเพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตร กระทั่งเกิดขึ้นเป็นชุมชนและหมู่บ้านขึ้นมาเรื่อยๆกระทั่งถึงปัจจุบัน⁶

(3) การเผยแพร่ของมุสลิมจากภายนอกในลักษณะปัจเจกและกลุ่มคน

ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมาจากการสืบสายเลือดจากบรรพบุรุษที่เป็นมุสลิมมาตั้งแต่อดีต หรือไม่ก็มาจากมุสลิมที่ย้ายถิ่นฐานจาก

¹ สัมภาษณ์นางบ๊ะ พลาการ อายุ 85 ปี ชาวเกาะไม้ไผ่ จังหวัดพังงา ทายาทรุ่นที่ 4 ของโต๊ะใบเต้ เวลา 18.30 น. วันที่ 22 มี.ค.59

² เป็นต้นตระกูลของ 2 ตระกูล คือ ตระกูลช่วยการซึ่งเป็นตระกูลหนึ่งของมุสลิมในจังหวัดกระบี่ และ ตระกูลช่วยราชการ ซึ่งส่วนมากเป็นคนพุทธซึ่งอยู่แถวจังหวัดพัทลุง

³ สัมภาษณ์เกียรติ ช่วยการ อายุ 77 ปี ณ วันที่ 20/03/59 เวลา 14.15 น.

⁴ สัมภาษณ์นายบำรุง สำเภารัตน์ อายุ 81 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 09.00 น.

⁵ สัมภาษณ์นางสาวสุจิตา ทันเพื่อน อายุ 50 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 10.00 น.

⁶ สัมภาษณ์นายวิชาญ สมัยพิทักษ์ อายุ 52 ปี ณ วันที่ 25/03/59 เวลา 08.00 น.

ที่อื่นทั้งจากต่างประเทศ และต่างจังหวัด ดังสังเกตได้ว่ามุสลิมมักอาศัยเกาะกลุ่มอยู่รวมกันเป็นชุมชน และบางชุมชนก็ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ เช่นนอกจากมุสลิมที่เป็นชาวไทยแต่ยังมีมุสลิมมาละยู มุสลิมเชื้อสายปาทานผิวขาว มุสลิมอินเดียผิวดำ หรือมุสลิมผสมเชื้อจีนก็มี ส่วนการเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามของชนต่างศาสนิกนั้นมักเกิดจากสาเหตุของการแต่งงานเสียเป็นส่วนใหญ่

ส่วนการเป็นมุสลิมที่เกิดจากการเผยแพร่ของมุสลิมจากภายนอกนั้น กลุ่มที่มีอิทธิพลมากกลุ่มหนึ่ง คือกลุ่มพ่อค้าเชื้อสายอาหรับ และเปอร์เซีย ซึ่งเป็นเชื้อชาติที่ติดต่อทำการค้าขายกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน ระยะเวลาได้เดินทางทางบก คือเส้นทางสายไหมผ่านช่องแคบไคเบอร์มาสู่จีน ต่อมาใช้เส้นทางเรือผ่านแหลมมลายู และหมู่เกาะต่างๆ ในทางตอนใต้ของประเทศไทย ดั้งเดิมที่กว่าศาสนาอิสลามแพร่ขยายในบริเวณแหลมมลายู เช่น มะละกา นครศรีธรรมราช และปัตตานีตั้งแต่ในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมาแล้ว (วิชาญ ชูช่วย, 2533 : 43)

ก. จำนวนประชากรมุสลิม มัสยิด และโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 5 จังหวัดอันดามัน

จำนวนประชากรในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันโดยแยกเป็นประชากรทั้งหมด และประชากรมุสลิม แต่ละจังหวัดได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรทั้งหมด และประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนประชากรทั้งหมด ¹	จำนวนประชากรมุสลิม	จำนวนประชากรมุสลิม (ร้อยละ)
1	ระนอง	187,536	24,343	12.98 % ²
2	ภูเก็ต	386,605	106,703	27.60 % ³
3	พังงา	264,074	64,566	24.45 % ⁴
4	กระบี่	462,101	183,454	39.7 % ⁵
5	ตรัง	640,793	118,548	18.5 % ⁶

¹ ข้อมูลจาก : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ปี พ.ศ.2558 (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

² ข้อมูลจังหวัดระนอง : <http://www.apecthai.org/index.php/เศรษฐกิจ-76-จังหวัด/ข้อมูล-77-จังหวัด/ภาคใต้/837-ระนอง.html> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

³ ข้อมูลจังหวัดภูเก็ต : http://www.phuket.go.th/webpk/file_data/infopk/01.pdf (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

⁴ ข้อมูลจังหวัดพังงา : <http://www.phangnga.go.th/2014/docs/phangnga.pdf> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

⁵ ข้อมูลจังหวัดกระบี่: <https://sites.google.com/site/krabihealthinformation/khxmthawpi-1>(สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

⁶ ข้อมูลจังหวัดตรัง : http://www.pdc.go.th/wp-content/uploads/2015/11/แผนพัฒนาจังหวัดตรัง57_60.pdf (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

รวมทั้งสิ้น	1941,109	497,614	25.63 %
-------------	----------	---------	---------

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนมัสยิด และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนมัสยิดที่จดทะเบียน ¹	จำนวนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
1	ระนอง	32	2
2	ภูเก็ต	50	2
3	พังงา	103	5
4	กระบี่	188	22
5	ตรัง	140	7
รวมทั้งสิ้น		513	38

4.1.2.2 สถานภาพด้านต่างๆของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

สถานภาพของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน คือระนอง ภูเก็ต พังงา กระบี่ และตรัง สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆดังนี้

1) สถานภาพด้านสังคมและการเมือง

สังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน ในอดีตส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่ในเขตชนบทและเขตใกล้ริมฝั่งทะเลโดยยึดอาชีพเกษตรกรรม และการประมงเป็นหลัก แต่ด้วยอัตราการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ในปัจจุบันมีการเคลื่อนสู่เขตเมืองและยึดอาชีพทางการค้าขายมากขึ้น สถานะทางสังคมหรือคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและฐานะการเป็นอยู่พัฒนาขึ้นตามลำดับ ตลอดถึงด้านการเมืองด้วยจำนวนมุสลิมในบางพื้นที่ที่มีอยู่จำนวนมากทำให้มุสลิมมีอำนาจต่อรองและมีบทบาททางการเมือง เช่นดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศมากขึ้น เช่นบางจังหวัดเช่น กระบี่มีจำนวนมุสลิมมากเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด หรือบางจังหวัดเช่น ภูเก็ตมีจำนวนมัสยิดมากกว่า 56 มัสยิดซึ่งมากกว่าจำนวนวัดเสียอีก

2) สถานภาพด้านศาสนา

ด้วยจำนวนประชากรมุสลิมที่มีอยู่ราว 25 % ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกับชนต่างศาสนิกโดยชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่มีวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นส่วนมากเป็นความเชื่อเชิงไสยศาสตร์² และขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณี

¹ ข้อมูลจาก : <http://www.cicot.or.th/2011/Ma'in/mosque.php?page=&category=61&id=837> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

² เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝด การสัก การลงเลขยันต์ เครื่องรางของขลัง ตะกรุด ผ้าประเจียด ลูกประคำ โฉ การทำยาสั่ง และการทรงเจ้าเข้าผี (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548 : 23-29)

ต่างๆเกี่ยวกับการเกิด การทำขวัญ และการตาย¹ เป็นต้น อันได้มาจากอิทธิพลความเชื่อประสมประสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ ฮินดูและความเชื่อในเรื่องเทวดา ภูตผีปีศาจ และไสยศาสตร์ทำให้สภาพด้านศาสนาของมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันเป็นไปในลักษณะที่กลมกลืน โดยเฉพาะในยุคอดีตราวสักก่อน 70 ปีหน้านี้ จะหามุสลิมที่เข้าใจศาสนา หรือปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องได้น้อยมาก² ส่วนความเชื่อก็เป็นความเชื่อแบบศูฟี³ ที่ผสมประสานกับพราหมณ์ฮินดู หรือพุทธ และบ้างก็เชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณและไสยศาสตร์ ส่วนการแต่งกายก็เป็นไปแบบท้องถิ่นนิยมไม่ต่างกับคนต่างศาสนิกมากนัก อาจแตกต่างกันบ้างเช่นผู้ชายนุ่งโสร่ง หรือผู้หญิงมีผ้าปิดศรีษะบ้างในการประกอบพิธีทางศาสนาบางโอกาสเท่านั้น บางท้องถิ่นมุสลิมเกือบไม่แตกต่างกับคนพุทธและแต่งงานเกี่ยวดองเป็นญาติกัน หรือบางครอบครัวก็เลี้ยงสุกร แต่ต่อมาภายหลัง 50 ปีมานี้ทุกอย่างก็เปลี่ยนแปลงดีขึ้นตามลำดับ มีการส่งเสริมเยาวชนให้ไปศึกษาด้านศาสนาในพื้นที่หรือต่างประเทศมากขึ้น มีการแต่งกายที่เคร่งครัดขึ้น เช่นแต่งชุดได้โปกสาระบัน หรือแต่งชุดฮิญาบ หรือชุดดะวะฮ์อย่างมิดชิดโดยเฉพาะช่วงหลังจากกลุ่มดะวะฮ์ตัลิมเข้าไปเผยแพร่ (สัมภาษณ์ชุกรี หัตถ์นี้ 15/01/59)

3) สถานภาพด้านการศึกษา

แม้มุสลิมในบางชุมชนมีฐานะค่อนข้างดีแต่ด้านการศึกษาในภาพรวมยังให้ความสนใจอยู่น้อย แม้กระทั่งด้านสามัญซึ่งพบว่ามุสลิมที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท หรือเอกมีอยู่น้อยมาก ส่วนการศึกษาด้านศาสนาหากเทียบกับมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ด้วยกัน เช่นจังหวัดแถบชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แม้กระทั่งจังหวัดแถบฝั่งตะวันออกบางจังหวัด เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุงแล้วสภาพของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามันยังมีฐานะที่ด้อยอยู่ สถานบันสอนศาสนาในอดีตก็มีอยู่น้อยมากจนแทบไม่ปรากฏให้เห็น⁴ ดังศึกษาพบว่ามุสลิมในพื้นที่นี้จากอดีตนานมาแล้วจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยการเดินทางไปศึกษาด้านศาสนาจากพื้นที่อื่น เช่นปัตตานี ยะลา หรือไม่ก็นครศรีธรรมราช หรือพัทลุง แต่หลังจาก 30 ปีมานี้ถึงปัจจุบันสถาบันสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่เกิดขึ้นในทุกจังหวัด เช่น จังหวัดระนองจำนวน 2 แห่ง ภูเก็ตจำนวน 2 แห่ง พังงาจำนวน 5 แห่ง กระบี่จำนวน 22 แห่ง และตรังจำนวน 7 แห่ง

¹ เช่น หลังจากพิธีศพแล้วมีการทำนุญาเพื่อวิญญาณแก่ผู้ตาย เมื่อครบ 7 วัน และครบ 100 วัน (ประพันธ์ เรื่องณรงค์, 2553 : 254-256)

² มุสลิมส่วนใหญ่ในยุคก่อนนั้นมีเพียงชื่อเท่านั้น แต่ไม่สามารถทำอิบาดะฮ์ต่างๆ เช่น ถือศีลอด ละหมาด หรือทำฮัจญ์ได้ เช่นบางคนจะละหมาดก็ทำเพียงเอาผ้ามาคลุมศรีษะและท่องคัวอ์บางบทที่โต๊ะครูสอนเท่านั้น

³ เนื่องมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาจากมุสลิมหลายทางตอนใต้ เช่น กลันตัน หรือปัตตานีซึ่งส่วนใหญ่มีหลักความเชื่อแบบศูฟียะตระกูลดี ส่วนหลักความเชื่อแบบสะละฟียะเพิ่งปรากฏขึ้นในภายหลัง โดยนักวิชาการชาวอินโดนีเซียกลุ่มหนึ่งที่หนีภัยการเมืองช่วงสงครามฮอลันดา ในจำนวนนั้นคือโต๊ะครูซัมซุดดีนอินโดซึ่งเป็นบุคคลแรกๆที่มีบทบาทในการสอนหลักความเชื่อแบบสะละฟียะแก่ชาวบ้านในเขตตำบลบ้านกลาง อ่าวลึก และเขาครามของจังหวัดกระบี่ (สัมภาษณ์นายยะหิยา บุตรหลา เมื่อ 23 ก.พ.2558)

⁴ ปอเนาะแห่งแรกในจังหวัดภูเก็ต คือ ปอเนาะของโต๊ะครูยี่หมัดที่ตำบลภมลา เปิดสอนในระยะเพียงสั้นๆ ก่อนที่จะล้มเลิกไป (สัมภาษณ์นายบำรุง สำเภารัตน์ อายุ 81 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 09.00 น.)

4.1.3 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮและผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติบาต๊ะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน โดยผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอนเป็นลำดับดังนี้

4.1.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

	รายการ	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
1. จังหวัด	ระนอง	32	20.0
	ภูเก็ต	32	20.0
	พังงา	32	20.0
	กระบี่	32	20.0
	ตรัง	32	20.0
	รวม	160	100.0
2. ช่วงอายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	24	15.0
	ระหว่าง 30-39 ปี	23	14.4
	ระหว่าง 40-49 ปี	32	20.0
	ระหว่าง 50-59 ปี	48	30.0
	ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	33	20.6
	รวม	160	100.0
3. สถานภาพ	โสด	14	8.8
	สมรส	140	87.5
	หม้าย	4	2.5
	แยกกันอยู่	2	1.2
	รวม	160	100.0
4. อาชีพ			

เกษตรกร	50	31.2
ประมง	31	19.4
รับจ้าง	16	10.0
ค้าขาย	16	10.0
ข้าราชการ	7	4.4
ครูสอนศาสนา	28	17.5
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	1	0.7
พนักงานบริษัท	2	1.2
อื่น ๆ	9	5.6
รวม	160	100.0
5. ระดับการศึกษาด้านสามัญ		
ประถมศึกษา	63	39.4
มัธยมศึกษาตอนต้น	30	18.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย	28	17.5
อนุปริญญา	11	6.9
ปริญญาตรี	25	15.6
สูงกว่าปริญญาตรี	3	1.9
รวม	160	100.0
6. ระดับการศึกษาด้านศาสนา		
ต่ำกว่าพิธีอื่น	10	6.2
พิธีอื่น	63	39.4
อับติดาอีย์	33	20.6
มุตะวัสสิต	13	8.1
ชะนาวิยี	28	17.5
ปริญญาตรี	7	4.4
อื่น ๆ	6	3.8
รวม	160	100.0
7. แหล่งที่ได้รับการศึกษาด้านศาสนา		
ภายในประเทศ	152	95.0
ต่างประเทศ	8	5.0
รวม	160	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มาจากภาคใต้โซนอันดามัน ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ระนอง ตรัง พังงา และภูเก็ต โดยที่สัดส่วนที่เท่ากัน คือ จังหวัดละ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 อีกทั้งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 50-59 ปี มากที่สุด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 อีกทั้งมีสถานภาพ คือ สมรสแล้วมากที่สุด จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 รวมทั้งส่วนใหญ่มีอาชีพ เป็นเกษตรกรมากที่สุด จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

โดยที่ระดับการศึกษาด้านสามัญส่วนใหญ่แล้วจบชั้นประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 แต่ระดับการศึกษาด้านศาสนาจบปริญญาอื่นมากที่สุด จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และได้รับการศึกษาด้านศาสนาภายในประเทศมากกว่าต่างประเทศ จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 95.0

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐานในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะห์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามันโดยรวม

การอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐาน	ระดับทัศนคติ		
	\bar{X}	S. D.	แปลความ
ความเชื่อ	2.96	1.11	ปานกลาง
การปฏิบัติอิบาดะห์	3.38	1.07	ปานกลาง
โดยรวม	3.22	1.07	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่าการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐานในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะห์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามันในมุมมองของอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการปฏิบัติอิบาดะห์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านความเชื่อ

4.2. ฮะดีษเมฆาฏูเกี่ยวกับความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

4.2.1 ความเชื่อสุดโต่ง (ฮุลูว) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี หรือคนซอลิห์

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏูในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ฮุลูว) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี หรือคนซอลิห์ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆดังนี้

4.2.1.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อฮะดีษความหมายว่านุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่ม

ตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า เชื่อเพราะเป็นอะดิสของท่านบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 46.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจ จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 เชื่อเพราะถือเป็นการยกย่องอย่างสูงสุดต่อท่านบี ﷺ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น จำนวน 19 คิดเป็นร้อยละ 11.9 ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 (ดังตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิสความหมายว่านุร (รัศมี) ของนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นอะดิสของท่านบี ﷺ	75	46.9
เชื่อเพราะถือเป็นการยกย่องอย่างสูงสุดต่อท่านบี ﷺ	28	17.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้อง	7	4.4
อื่นๆ	31	19.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และอันดับรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นรายงานจากญาบิร บินอับดิลลาฮ์ อัลอันศอรีย์¹ เล่าว่า

((سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوَّلِ شَيْءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ ؟ فَقَالَ هُوَ نُورُ نَبِيِّكَ يَا جَابِرُ خَلَقَهُ اللَّهُ ثُمَّ خَلَقَ مِنْهُ كُلَّ خَيْرٍ وَخَلَقَ بَعْدَهُ كُلَّ شَرٍّ ، فَحِينَ خَلَقَهُ أَقَامَهُ فِي مَقَامِ الْقُرْبِ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ سَنَةٍ...))

¹ ญาบิร บิน อับดิลลาฮ์ อัลอันศอรีย์ จากเผ่าอัลค็อซรอจญ์ ตระกูลอัลอัสละมียี เกิดก่อนปีฮิจญ์เราะฮ์ราว 16 ปี เป็นเคาะฮาบะฮ์ที่รายงานอะดิสเป็นจำนวนมาก ประมาณ 1,450 อะดิส เสียชีวิตลงในราวปี ฮ.ศ.ที่ 73 เมื่ออายุ 94 ปี ซึ่งนับเป็นเคาะฮาบะฮ์คนสุดท้ายที่เสียชีวิต ณ เมืองมาดีนะฮ์ (al-‘Asqalāniy,1907:1/434)

ความว่า “ฉันได้ถามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า “สิ่งใดคือมัสยิดแรกที่อัลลอฮ์ ทรงสร้างขึ้นมา ?” ท่านตอบว่า “คือนุร (รัศมี) ในปีของเจ้าเองโอ้อญาบิร ครั้นเมื่ออัลลอฮ์ทรงสร้างมันแล้ว พระองค์ก็สร้างทุกๆ ความดีจากมัน และทรงสร้างทุกๆ ความชั่วหลังจากนั้น ครั้นเมื่อทรงสร้างมันแล้วพระองค์ก็ทรงตั้งมันขึ้นโดยหันด้านหน้าของมันไปยังตำแหน่งแห่งความใกล้ชิด (ระยะทางเท่ากับ) หนึ่งหมื่นสองพันปี ..”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุลว) เกี่ยวกับบิหมัมมัด ﷺ ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือการอ้างอิงชะดีษเมาฎู และถือเป็นการยกย่องอย่างสุดโต่งต่อบิหมัมมัด ﷺ ซึ่งได้รับการส่งสอนต่อกันมาอย่างผิดๆ

4.2.1.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบิคิฎิร²

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่า : บิคิฎิรยังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดีษของบิ ﷺ มากที่สุด คือจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 46.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นั่นใจจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 เชื่อเพราะถือเป็นการพิเศษ (กะรอมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกส่งสอนมาเช่นนั้น จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 (ดังตารางที่ 8)

¹ จากการตัดริจฎูพบว่าชะดีษนี้มีหลายสำนวนที่คล้ายคลึงกัน เช่นปรากฏในตำราอัลมะวาอิบ อัลละดุนนิยะฮ์ (al-Qastallaniy, 2004 : 1/71) และดับริอะฮ์ อัลซิมมะฮ์ ฟินุศห์ อัลอุมมะฮ์ (al-Burhāniy, n.d : 9) สำหรับสำนวนข้างต้นปรากฏในตำราอัลฟุทหาค อัลมักกียะฮ์ (Ibn Arābiy, 1971 : 1/119) และกัซฟุ อัลเคาะฟาฮ์ (al-‘Ajūniy, 1930 : 1/265) โดยเจ้าของตำรา (อัลอัจญูญีนีย์) อ้างว่าได้คัดลอกมาจากตำราอัลมุค็อนนัฟของอับดุลรอซซอกอีกทอดหนึ่งแต่ผู้วิจัยได้สืบค้นในตำราอัลมุค็อนนัฟแล้วแต่ไม่พบ จึงสันนิษฐานได้ว่าไม่น่าจะมีอยู่จริงตามที่อัลอัจญูญีนีย์กล่าวอ้าง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอัลสุฎูฎิยต่อชะดีษนี้ว่า “เป็นชะดีษที่ไม่มีสันดัดที่สามารถยืนยันได้ (al-Suyuti, 1974 : 1/272) อัลฆุมารียก็สนับสนุนเช่นเดียวกันว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมาฎูที่ถูกยกขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย เนื่องประกอบไปด้วยถ้อยคำที่ลึกลับ และความหมายที่มีอาจยอมรับได้มากมาย (al-Ghumariy, 1982 : 7) สอดคล้องกับผลการศึกษานักวิชาการชะดีษว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมาฎูที่ไม่มีปรากฏอยู่ในบรรดาตำราชะดีษเล่มใดๆเลย เป็นเพียงเรื่องราวที่เล่าขานกันอย่างแพร่หลายในระหว่างกลุ่มคูฟิยะ (Usāmah bin Athāya, 2007 : 186)

² คิฎิร หรือ เคาะฎิบ คือบุคคลผู้มีคุณธรรมคนหนึ่งในสมัยของบิมุซา อัลลอฮ์ทรงให้เขาล่วงรู้ความลับบางประการเกี่ยวกับเรือ ก่าแพง และเหตุผลของการสังหารเด็กซึ่งท่านบิมุซาไม่รู้ หาใช่ความรู้อื่น ๆ อันเกี่ยวกับหลักการศาสนา หรือความลับต่างๆดังการกล่าวอ้างของพวกเขาบ้างกลุ่มแต่อย่างใด ซึ่งเรื่องราวของทั้งสองมีระบุในสุเราะฮ์ อัลกะฮ์ฟิ (al-‘Ashgar, 1983 : 22)

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อฮะดีษความหมายว่านบีคิฎรียังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	31	19.4
เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ	7	4.4
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	28	17.5
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	75	46.9
รวม	160	100 %

สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอนัส บินมาลิกเล่าว่า

((قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ الْخَضِرَ فِي الْبَحْرِ: وَالْيَسَعَ فِي الْبَرِّ، يَجْتَمِعَانِ كُلَّ لَيْلَةٍ عِنْدَ الرَّدْمِ الَّذِي بَنَاهُ ذُو الْقَرْنَيْنِ بَيْنَ النَّاسِ. وَبَيْنَ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ. وَيَحْجَانِ وَيَعْتَمِرَانِ كُلَّ عَامٍ، وَيَشْرَبَانِ مِنْ زَمْزَمَ كَمْ شَرَبْتَهُ تَكْفِيهِمَا إِلَى قَابِلٍ))

ความว่า “แท้จริงคิฎรียาศัยอยู่ในท้องทะเล ส่วนยะสะอ์อาศัยอยู่บนบก ทั้งสองจะมารวม (พบปะ) กันในทุกๆ ค่ำคืน ณ กำแพงสูงที่ซูลก็อเรนย์นส์สร้างขึ้น (เพื่อกั้น) ระหว่างผู้คนกับยะญูญ์กับมะญูญ์ และทั้งสองจะประกอบพิธีฮัจญ์และทำอุมเราะฮ์พร้อมกันทุกปี ทั้งสองจะร่วมตีม้ำซَمْซَمْของพวกท่าน แต่เป็นการตีม้ำเพียงครั้งเดียวที่เพียงพอไปถึงปีถัดไป”¹

¹ จากการตัดריךญ์ฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีบันทึกในตำราอัลมุสนัด (Nur al-Din al-Haithamiy, 1992: 866) จากสายรายงานของอับดุลรอหีม บิน วากิต รายงานจากอัลกอสิม บิน บะฮ์รอม รายงานจากอะบาน รายงานจากอนัส บิน มาลิกโดยอ้างถึงท่านนบี ﷺ ซึ่งไม่พบผู้บันทึกใดเลยนอกจากอัลฮาริษ บิน อับิอัสมาฮ์เท่านั้น (Usamah bin Athaya, 2007 : 144) หากพิจารณาบรรดาผู้รายงานที่ปรากฏชื่อในสายรายงานสามารถตัดสินได้ว่าฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมฆาฏูชัดเจนด้วยเหตุผลจากการอธิบายของบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษบางท่านที่ระบุว่า อับดุลรอหีม บิน วากิต เป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัร อัลฮะดีษ (al Khatīb, 1996 : 11/85) และอัลกอสิม บิน บะฮ์รอม เป็นคนมุสา (Ibn ‘Adiy. 1988 : 7/294) ส่วนอะบาน บิน อับิ อียาซ ก็ถูกระบุว่าเป็น

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุลวู) เกี่ยวกับคิฎรข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกัน และยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษฎะอ์ฟฎิดัน และความเชื่อที่สืบทอดมาอย่างผิดๆเกี่ยวกับกะรอมัตของบุคคลผู้ถูกนับถือเป็นวะลีย์

4.2.1.3 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดาวะลีย์ หรือคนซอลิฮ์

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการขอคู่อารีจากคนตาย ณ หลุมสุสาน (กุบรู) ของบุคคลผู้เป็นวะลีย์จะได้รับการตอบรับ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า ไม่นับใจมากที่สุด คือ จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอมัต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องมีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 ส่วน (ดังตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อฮะดีษความหมายว่าการขอคู่อารีจากคนตาย ณ หลุมสุสาน (กุบรู) ของบุคคลผู้เป็นวะลีย์จะได้รับการตอบรับ

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	35	21.9
เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอมัต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ	28	17.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	34	21.3
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	8	5.0
อื่นๆ (โปรดระบุ)	55	34.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 10 คน คิด

บุคคลในระดับมัตรุกอัลฮะดีษ(al-‘Asqalāniy, 1907 : 27) โดยอัลฮะดีษเกลาเนียกล่าวถึงสถานภาพของฮะดีษนี้ว่าเป็นฮะดีษฎะอ์ฟฎิดัน (al-‘Asqalāniy, 1998 : 8/441)

เป็นร้อยละ 25.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إن الله يوكل ملكاً على قبر كل ولي يقتضي حوائج الناس))

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงมอบหมายให้มีลาอิกะฮ์ท่านหนึ่งสถิตบนหลุมสุสาน (กุบুর) ของผู้เป็นวะลีย์แต่ละคน เพื่อทำหน้าที่คอยช่วยสนองความต้องการของมนุษย์”¹

และบางคนอ้างอิงจากอีกฮะดีษหนึ่งในความหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ

((إِذَا أَعْيَبْتُمْ الْأُمُورَ فَعَلَيْكُمْ بِأَصْحَابِ الْقُبُورِ))

ความว่า “หากพวกท่านติดขัดปัญหาใดๆ พวกท่านจงไปขอกับชาวสุสาน”²

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุตโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบรรดาอะลีย์ หรือคนซอลีย์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษปลอมที่ถูกกู้ขึ้นมาของพวกนอกรีต และถูกสืบทอดกันมาอย่างผิดๆเนื่องได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ รวมทั้งเชื่อว่าเป็นความพิเศษหรือกระรอมาทที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะบุคคล

4.2.1.4 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะลีย์ที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อสุตโต่งเกี่ยวกับบรรดานบี อะลีย์ และคนซอลีย์ ตามข้างต้นนั้นทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษระดับเมาฎูอ์ และฎะอ์อีฟญิดัตัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอบาดะฮ์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละฮะดีษได้ดังนี้

1) ฮะดีษที่ระบุว่า “นุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย” ก่อให้เกิดการแพร่หลายของความเชื่อที่เปี่ยมเบนว่าสิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างให้บังเกิดขึ้นในจักรวาลนี้ คือ การสร้างนุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้วต่อมาได้ทรงสร้างสรรพสิ่งต่างๆ เช่น ความดี-ความชั่ว, อะรียะฮ์และกุนฮียะฮ์ของอัลลอฮ์, ตำแหน่งแห่งความรักและความกลัว, ปากกาบันทึกความดี-ความชั่ว, ดวงวิญญาณรวมมัลกุตทั้งหลายจากนุรดังกล่าว

¹ จากการตัดริจฎ์พบว่าฮะดีษนี้จริงแล้วไม่ปรากฏผู้รายงาน ซึ่งอัลซุยกัยรีย์ กล่าววิพากษ์ไว้ในตำราฮัสสุนัน วัลมุบตะดีอาต “ว่าเป็นถ้อยคำของพวกชัยฏอน มิใช่ถ้อยคำของนบี ﷺ (al-Shuqairiy.1980 : 237)

² อิบน์ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่าโดยมติเอกฉันท์ของบรรดานักวิชาการที่ทราบถึงที่มาของฮะดีษนี้ถือว่าเป็นการกล่าวหาต่อท่านนบี ﷺ และไม่มีการวิชาการท่านใดเลยที่รายงานฮะดีษดังกล่าว ข้าไม่ปรากฏในบรรดาตำราฮะดีษเล่มใดที่น่าเชื่อถือได้อีกด้วย (Ibn Taimiyah, 1995: 1/356) อัสเซกาเนีย วิพากษ์ฮะดีษบทหลังนี้ด้วยว่าเป็นคำกล่าวโกหก ที่ถูกกู้ขึ้นมาโดยพวกนอกรีตที่หวังทำลายศาสนา (al-Shawkaniy.1929 : 65)

ดังพบเห็นการแพร่หลายของความเชื่อเช่นนี้ในสังคมมุสลิมในรูปแบบต่างๆ เช่น จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งที่ให้ข้อมูลว่า “เราสามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ก็เพราะแสงหรือนูร์ อันมาจาก นูร์ของท่านนบีมุฮัมมัดที่ส่องสว่างจับต้องสรรพสิ่งต่างๆ ในโลก นูร์ของท่านนบีมุฮัมมัดจึงมิใช่มีแค่ลูกเช่นทั่วไป แต่หมายถึงสิ่งเดียวกับวิญญาณหรือรูห์ของอัลลอฮ์ที่เป่าในร่างของอาดัม และยังเป็นที่มาและการดำรงอยู่ของมีดลูกทั้งหลายเหล่านั้นอีกด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 ก.พ. 2558)

และยังพบเห็นในรูปแบบตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาหนังสือ “ทางสวรรค์”¹ ซึ่งแปลมาจากหนังสือต้นฉบับภาษามาลายูชื่อ “เยาะฮะรุลเมาฮูบ”² ที่ระบุว่า “พระองค์ทรงบันดาล จากระศมีแห่งพระมหาเดขานุภาพของพระองค์ ให้เป็นดวงรัศมีแห่งผู้ที่พระองค์ทรงรัก คือมุฮัมมัด ก่อนที่พระองค์จะทรงบันดาลสร้างนบิอาดัมถึงสองพันปี และจากดวงรัศมีแห่งผู้ที่พระองค์ทรงรักนั้น พระองค์ได้ทรงบันดาลสรรพสิ่งต่างๆ นับตั้งแต่อะรัช จนกระทั่งภายใต้แห่งเจ็ดชั้นแผ่นดิน” (มูร้อด มุคตารี, มปป : 1-2)

2) ฮะดีษที่ระบุว่า “นบิคิฎรยังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรในแถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล” ก่อให้เกิดการแพร่หลายของความเชื่อเบี่ยงเบน และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับนบิคิฎรขึ้นในสังคมมุสลิม ดังทราบจากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนามุสลิมท่านหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพประมงให้ข้อมูลว่า “เรื่องของนบิคิฎรนั้นเป็นเรื่องราวของวะลีของท่านหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานว่าหากผู้ใดได้จำชื่อของนบิคิฎรและบิดาของท่าน ผู้นั้นวายิบได้เข้าสวรรค์” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558) ขณะที่โต๊ะครูบางท่านได้อ้างหลักฐานว่า “แท้จริงมีนบิอยู่ 4 ท่าน ที่ยังคงมีชีวิตอยู่ โดยสองท่านแรก คือ ท่านนบิคิฎรและท่านนบิอิลาส โดยทั้งสองท่านนี้ใช้ชีวิตอยู่บนหน้าแผ่นดิน ส่วนอีกสองท่านที่เหลือ คือ ท่านนบิอิซา กับท่านนบิอิตรีส ซึ่งทั้งสองท่านนี้ใช้ชีวิตอยู่บนชั้นฟ้า” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558)

ความเชื่อข้างต้นยังเป็นสาเหตุของครุพาทและความเชื่อมงายเกี่ยวกับนบิคิฎรขึ้นในบางชุมชน เช่นจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่งในพื้นที่จำนวนไม่น้อยยังเชื่อในคำล่ำลือว่า “เมื่อเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิถล่มชายฝั่งอันดามันเมื่อ ปี พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมามีคนได้พบเห็นบรูซหนุ่มๆ ซึ่งบ้างเชื่อว่าเป็นนบิคิฎรมาปรากฏตัวและได้ช่วยพี่น้องมุสลิมและมัสยิดบางแห่งมิให้ได้รับความเสียหายอีกด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558)

3) ฮะดีษที่ระบุว่า “การขออภัย ญ หลุมสุสานของบุคคลผู้เป็นวะลีจะได้รับการตอบรับ และฮะดีษที่ระบุว่า “หากติดขัดปัญหาใดๆ ก็จงไปวิงวอนขอกับชาวสุสาน” เป็นสาเหตุของความเชื่อเบี่ยงเบน และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับวะลี หรือคนซอลิฮ์ที่เสียชีวิตไปแล้วยังคงสามารถแสดงกะรอมัต หรือกระทำการสุดวิสัยบางอย่างได้ ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางความเชื่อและการปฏิบัติที่

¹ หนังสือทางสวรรค์ เล่มที่ 2 เรียบเรียงโดยมูร้อด มุคตารี พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม กรุงเทพฯ และไม่ระบุปีพิมพ์

² เรียบเรียงโดย ชัยค้อลี บิน อับดิรเราะฮ์มาน ผู้รู้ศาสนาชาวรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ผิดๆเกี่ยวกับบุคคลผู้ถูกนับถือว่าเป็นวะลี หรือคนซอลิห์ เหล่านั้นมากมาย เช่น การเดินทางไปขอคูอาร์จากวะลีที่หลุมสุสาน การแตะสัมผัสหลุมสุสานเพื่อหวังความเป็นบะรอกัต การบนบาน และเวียนรอบสุสาน เป็นต้น เช่นจากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งในพื้นที่ศึกษาให้ข้อมูลว่า “โต๊ะครูแอ¹ แห่งเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา เป็นวะลีของอัลลอฮ์ ที่สามารถแสดงสิ่งปาฏิหาริย์บางอย่างได้ ดังคำบอกเล่าของลูกศิษย์คนหนึ่งว่า “ครูแอ มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย กิจวัตรประจำวันของโต๊ะครูแอส่วนใหญ่จะหมดไปกับการทำอิบาดะฮ์ แกเป็นคนพูดน้อยหรือแทบจะไม่พูดเลย เล่ากันว่า ครูแอได้รับลัลลาตุลกอตรถึง 2 หรือ 3 ครั้ง (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558) และชาวบ้านบางคนกล่าวว่า “ท่านมีวิชาอิลาฮัม รู้ถึงอายุขัยของสัตว์ที่แกจะยิงด้วยธนู ขณะที่แกออกล่าสัตว์กับเด็กปอเนาะ แกเคยทอดแห ที่เดียวแล้วกลับเพราะได้ปลาเต็มแห แกเคยนำชาวบ้านละหมาดขอฝน แล้วฝนก็ตก 7 วัน 7 คืน แกไม่ได้สอนแก่นุหฺญแต่แกยังสอนพวกญินด้วย แกเคยปิดประตูบ้านและบอกเด็กปอเนาะว่า แกจะไปช่วยดับไฟที่มีกษะแล้วแกก็กลับมาในสภาพนั้นจริงๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558) และข้อมูลจากอีกท่านหนึ่งว่า “ในแต่ละเดือนจะมีผู้คนจำนวนมากที่เลื่อมใสต่อโต๊ะครูแอทั้งที่อาศัยอยู่บนเกาะยว และจากต่างถิ่นหรือต่างจังหวัดเดินทางมาที่สุสานของท่าน บ้างก็มาขอคูอาร์ บนบานให้ได้รับสิ่งที่ต้องการ และบ้างก็พาขวดหรือภาชนะมาด้วยเพื่อทำพิธีบางอย่างแล้วนำน้ำที่อ้างว่าเป็นน้ำคูอาร์ไปรักษาโรคร้ายต่างๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558)

4) ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดานบี วะลี และคนซอลิห์ ข้างต้น ดังอ้างอิงมาจากหลักฐานซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และยังขัดแย้งกับหลักความเชื่อของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ จึงถือเป็นความเชื่อเบี่ยงเบนอันเข้าข่ายชิริก กุฟร หรือ Курอฟาต ซ้ำยังเป็นปัญหาทางศาสนาที่สร้างความขัดแย้งขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมมุสลิมมายาวนาน สำหรับบทลงโทษสำหรับบุคคลที่เชื่อเช่นนี้พึงได้รับในโลกนี้ คือ สมควรได้รับการดำเนิน ตักเตือน และลงโทษด้วยกฎหมายอิสลามตามดุลยพินิจของผู้ปกครอง แต่หากยังจงใจฝ่าฝืน และไม่ยอมสารภาพผิด หรือเปลี่ยนแปลงใดๆอันควรได้รับการอภัยจากอัลลอฮ์ กระทั่งจบชีวิตลงบนความเชื่อที่หลงผิดเช่นนั้น ย่อมถือเป็นการทำบาปใหญ่ที่พึงได้รับการลงโทษอย่างสาสมด้วยไฟนรกในโลกอาคิเราะห์

4.2.2 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว) เกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของบุคคล เวลา และสถานที่ การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษมาฏูในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความบะรอกัตของบุคคล เวลา และสถานที่ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆ ได้ดังนี้

¹ ชื่อจริงคือ โต๊ะครูฮัจยีอิสมาแอล โรมินทร์ ผู้ถูกนับถือเป็นวลีลลอฮ์แห่งเกาะยวน้อย จ.พังงา ลูกศิษย์นิยมเรียกท่านว่า “ปะหลางแอ” หรือ “โต๊ะครูแอเกาะยว” เคยเดินทางไปศึกษาที่เมืองเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย เชี่ยวชาญในวิชาตะเซาฟูฟ ฟิกห์ และนะซุซอร์ฟ ก่อนที่จะกลับมาเปิดสถาบันสอนศาสนา เสียชีวิตราวปี พ.ศ.2526 (นายสมมาตร หลงอาหลี สัมภาษณ์เมื่อ 5 มี.ค.2558)

4.2.2.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของบุคคล

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวทำนายถึงการบังเกิดมาของผู้รู้ท่านหนึ่งเชื้อสายกุร็อยช์ซึ่งมีความรู้เต็มแผ่นดิน นั่นคืออิมามอัชชาฟีอี๊ยะ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นมากที่สุด คือจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.1 และรองลงมาตามลำดับคือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 21 คน ร้อยละ 13.1 และเชื่อเพราะถือเป็นการประเสริฐที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะแก่อิมามอัชชาฟีอี๊ยะจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความเชื่อที่ว่าอิมามอัชชาฟีอี๊ยะ คือ อูละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำนายไว้

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ	43	26.9
เชื่อเพราะถือเป็นการประเสริฐที่อัลลอฮ์ทรงให้แก่อิมามอัชชาฟีอี๊ยะ	11	6.9
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	53	33.1
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	21	13.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	32	20.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนาจำนวน 40 คน ให้ทัศนะดังนี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((لَا تَسُبُّوا قُرَيْشًا فَإِنَّ عَالَمَهَا يَمْلَأُ طِبَاقَ الْأَرْضِ عِلْمًا))

ความว่า “ทั้งหลายอย่าได้ตำหนิชาวกุร็อยช์ เพราะแท้จริงจะมีปราชญ์คนหนึ่งจากพวกเขา (เผ่ากุร็อยช์) นี้ที่ความรู้ของเขานั้น จะล้นหลามทั่วผืนแผ่นดินนี้”¹

¹ จากการศึกษาฮะดีษพบว่าฮะดีษตามสำนวนนี้ถูกระบุว่ารายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส มีปรากฏอยู่ในตำราอัลสุนนะฮ์ (Abū Bakr 'Ibn Abi Asim, 1998 : 2/637) ตำรามุสนัด อัลฮาซิมียะฮ์ (al-Haitham 'Ibn Kulaib Al-Shashiy, 1993:2/169) และ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของอิมามอัชชาฟีอีห์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกัน และยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน และความเชื่ออย่างผิดๆ ต่อความบะรอกัตของอิมามอัชชาฟีอีห์

4.2.2.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของเวลา

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอฺบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมามเคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อเพราะเป็นชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน จำนวน 52 คนคิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาเชื่อว่าไม่มั่นใจมีจำนวน 47 คนคิดเป็นร้อยละ 29.4 ต่อมาเชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐโดยพิเศษของคืนนิศฟูชะอฺบาน จำนวน 27 คนคิดเป็นร้อยละ 16.9 และเชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมมุสลิมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น จำนวน 23 คนคิดเป็นร้อยละ 14.4 ส่วนทัศนคติที่ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะรีฮะอ์อิฟฎิตันที่ต้องจำนวน 11 คนคิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอฺบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน	52	32.5
เชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐโดยพิเศษของคืนนิศฟูชะอฺบาน	27	16.9
เชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมมุสลิมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น	23	14.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะรีฮะอ์อิฟฎิตันที่ต้อง	11	6.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	47	29.4
รวม	160	100 %

ตำราอัลมุสนัด (Abū Dawūd Al-Thiyālisīy, 1998:39) โดยมีสายรายงานมาจากยะอ์ฟัร บิน สุลัยมาน รายงานจากอัลนัจญัร บิน ญะมัยด์ อัลกันดีรีย์ รายงานจากอบู อัลญารูด รายงานจากอบู อัลอะหฺมัด โดยอ้างว่ารายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส โดยบุคคลที่ถูกถูกละมาอ์ชะรีฮะอ์ตั้งข้อสังเกตในชะรีฮะอ์นี้คืออัลนัจญัร บิน ญะมัยด์ อัลกันดีรีย์ ซึ่งบ้างระบุว่าบุคคลในระดับ “มัฎรุ๊กอัลชะรีฮะอ์ (Ibn Abī Ḥatīm, 1950 : 4/477) และบ้างก็ระบุว่าผู้รู้คือบุคคลที่ไม่เป็นที่รู้จัก (al-‘Ajlūniy, 1984:2/53) อัลอัลบานีเยยกกล่าวว่า “ชะรีฮะอ์นี้ตามสายรายงานข้างต้นจึงถือเป็นชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน” (al-Albāniy, 1991 : 1/573)

สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน มากที่สุดจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และจำนวนเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فقوموا ليلها وصوموا نهارها فإن الله ينزل فيها لغروب الشمس إلى سماء الدنيا فيقول ألا من مستغفر لي فأغفر له ألا مسترزق فأرزقه ألا مبتلى فأعافيه ألا كذا كذا حتى يطلع فجره))

ความว่า “เมื่อถึงคืนนิศฟูชะอบานดังนั้นพวกท่านจงยืนขึ้นปฏิบัติอิบาดะฮ์ ยามค่ำคืนของมัน และถือศีลอดในยามกลางวันของมัน เพราะแท้จริงอัลลอฮ์ จะทรงเสด็จลงมาเมื่อดวงตะวันพลบค่ำยังพากฟ้าของ ดุนยา แล้วตรัสว่า : มีผู้ใดบ้างไหมที่ขอภัยโทษแล้วฉันจะอภัยให้แก่เขา มีผู้ใดไหมที่ขอประทาน ริชกี (ปัจจัยยังชีพ) แล้วฉันจะประทานริชกีให้แก่เขา มีผู้ใดไหมที่ถูกทดสอบ แล้วฉันจะให้ความปลอดภัยแก่เขา และมีผู้ใดไหมที่เป็นอย่างนั้น หรือเป็น อย่างนี้ จนกระทั่งถึงเวลารุ่งอรุณ”¹

นอกจากนี้ยังมีการอ้างฮะดีษบางฮะดีษที่ระบุถึงความประเสริฐของคืนนิศฟูชะอบาน ตลอดถึงผลบุญอันมากมายของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในค่ำคืนนั้น คือ

((. مَنْ قَرَأَ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّةٍ فِي مِائَةِ رَكْعَةٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى فِي مَنَامِهِ مِائَةَ مَلَكٍ تَلَاؤُونَ بُيُوتَهُ بِالْحَنَّةِ، وَتَلَاؤُونَ يُؤَيِّسُونَهُ مِنَ النَّارِ))

¹ จากการตัดรียงพบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราอัสสุนัน (Ibn Majah, 1997 : 2/507-508) อัลอิลล อัลมุตะนาฮียะฮ์ (Ibn al-Jawziy, n.d : 2/71) อัลดาร์ซิบ วะอัลดาร์ซิบ (al-Asbahaniy, 1993 : 2/397) และตำราอัลอะมาลีฮ์ (al-Shajariy, 1982 : 1/280) ทั้งหมดปรากฏสายรายงานดังนี้ คือรายงานจากอัลฮะสัน บิน อลี อัลค็อลลาน รายงานจาก अबدرรอซซาก รายงานจากบุตรของอบี สับเราะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด รายงานจากมูอาวีเยฮ์ บิน अबดิลลาฮ์ บิน ญะฮ์ฟัร รายงานจากบิดาของเขา โดยรายงานมาจาก อลี บิน อับดุลลิล ซึ่งในสายรายงานต่างๆของฮะดีษนี้ปรากฏผู้รายงานบางคนซึ่ง ถูกตั้งข้อสังเกต คือ 1) บุตรของอบี สับเราะฮ์ มีชื่อจริงว่าอูบัยร บิน अबดิลลาฮ์ บิน มุฮัมมัด บิน อบีสับเราะฮ์ ซึ่งอบินุ ฮะญูรกล่าวว่าเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากุชะบะลอม (al-‘Asqalāniy, 1991 : 7973) 2) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด ซึ่งกล่าวว่าเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อบี ยะหยา อัลฮัสละมีญ์ ถูกระบุว่าบุคคลระดับมัตุรุก (al-‘Asqalāniy, 1991 : 241) ฮะดีษ นี้จึงเข้าข่ายฮะดีษวาฮียะฮ์ โดยบรรดาอุละมาอ์หลายท่าน เช่นอบู ชามะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 : 34) อิบน์ เราะญับ (Ibn Rajab, 2002 : 34) อัลอิรอกีฮ์ (al-Iraqiy, 2002 : 499) และอัลบุศัยรีย์ (al-Bushairiy, 2004 : 1/446) ระบุว่าสายรายงาน ต่างๆของฮะดีษนี้ล้วนเญาฮ์อ์พ ขณะที่อัลอัลบานีย์ระบุว่าสายรายงานฮะดีษนี้เญาฮ์อ์ (al-Albāniy, 1991 : 5/154)

ความว่า “ผู้ใดที่อ่านสุเราะฮ์ กุลฮุวัลลอฮ์ (อัลอิคลาศ) หนึ่งพันครั้งในการละหมาด 100 ร็อกอ์ต ในคำคืนวันที่ 15 ของเดือนชะอฺบานเขาจะไม่ตายไป นอกจากว่าอัลลอฮ์จะทรงยกให้มลาอิกะฮ์ 100 ตนมาแจ่งข่าวดีแก่เขา และอีก 30 มลาอิกะฮ์ที่ทำให้เขาพ้นจากไฟนรก”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของเวลา คือคินนิศฟูชะอฺบานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะดิษฏะฮ์อิฟเมาฏูอ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับความประเสริฐของคินนิศฟูชะอฺบาน

4.2.2.3 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของสถานที่

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรรต่ความเชื่อว่า “เราเงาะฮ์” หมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมิมบัรของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดิษฏะฮ์ท่านนบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดิษฏะฮ์ที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลายจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่มั่นใจจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดิษฏะฮ์ที่ถูกต่อจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อเราเงาะฮ์ว่าหมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมิมบัรของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์

¹ จากการตีความที่ว่าชะดิษฏะฮ์นี้มีปรากฏในตำราอัลเมาฏูออัต (Ibn al-Jawziy, 1997 : 2/332-443) ซึ่งระบุสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน นาศิร รายงานจากอบีลี บิน อัลบิณานอ รายงานจากอบีอับดุลลาฮ์ อัลฮุสัยน บิน อุมร์ อัลอัลลาฟ รายงานจากอบีอัลกอสิม อัลฟามีย์ รายงานจากอลี บิน บันดาร์ อัลบรัดาอีย์ รายงานจากอบูยูสุฟ ยะฮ์ญิบ บิน อับดีร์เราะฮ์มาน รายงานจากมุฮัมมัด บิน อุบัยดีลลาฮ์ รายงานจากบิดาของท่าน รายงานจากอลี บิน อาคิม รายงานจากอัมร์ บิน มิกตาม รายงานจากยะฮ์ฟัร บิน มุฮัมมัด รายงานจากบิดาของท่านเอง (คือ มุฮัมมัด บิน อลี หรือ อบี ยะฮ์ฟัร อัลบากิร) ในสายรายงานของชะดิษฏะฮ์นี้ปรากฏผู้รายงานหลายท่านถูกตั้งข้อสงสัยคือ 1) อบูยูสุฟ ยะฮ์ญิบ บิน อับดีร์เราะฮ์มาน ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลที่มีข้อคลุมเครือมากมายในชะดิษฏะฮ์ (al-Khatīb, 2001 : 16/431) 2) มุฮัมมัด บิน อุบัยดีลลาฮ์ ซึ่งรายงานจากบิดาของท่าน ทั้งสองล้วนเป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติชัดเจน (Hasan, 2008 : 883 : 672) 3) อลี บิน อาคิม เป็นบุคคลที่นักวิชาการชะดิษฏะฮ์ตัดสินว่าเงาะฮ์อิฟ (al-Dhahabiy, 1992 : 2/42) และบ้างก็ระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรุกอัลชะดิษฏะฮ์(al-Nasa'iy, 1984 : 179) และ 4) อัมร์ บิน มิกตาม ที่ถูกต้องหมายถึงอัมร์ บิน อบิมิกตาม นั่นคือบุคคลเดียวกับอัมร์ บิน ซาบิต ซึ่งอัลนะสาอีย์ (al-Nasa'iy, 1984 : 185) และอัลชะชะบีระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรุก(al-Dhahabiy, nd : 2/62) ส่วนอัลอัสเกาะลานีย์กล่าวว่าเป็นบุคคลผู้อยู่ในระดับเงาะฮ์อิฟและถูกกล่าวหาเป็นซออะฮ์ (al-‘Asqalāniy, 1991 : 4995) ชะดิษฏะฮ์นี้มีสถานภาพเป็นชะดิษฏะฮ์มุรสาธ คือเป็นการรายงานจากอบูยะฮ์ฟัร อัลบากิร โดยอ้างอิงถึงท่านนบี ﷺ ซึ่งหากพิจารณาในสายรายงานแล้วพบว่ามิทั้งเงาะฮ์อิฟ ญะฮะลอะฮ์และขาดความต่อเนื่อง (อินกิฏอ) ขณะที่ตำบลหรือมะตันก็เป็นชะดิษฏะฮ์เมฆูอชัดเจ (Ibn al-Jawziy, 1997: 2/443)

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ	76	47.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย	28	17.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง	13	8.1
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	24	15.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงชะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَا بَيْنَ قَبْرِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ))

ความว่า “บริเวณระหว่างหลุมสุสานของฉันและมิมบรของฉันนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์”¹

และจากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการพุดคุยในเรื่องราวทางโลกในมัสยิดเป็นสิ่งต้องห้ามและมีโทษร้ายแรงทำให้การทำงานของเขาสีหายไประหว่าง 40 ปี ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 38. 8 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้องจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และเชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลายจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 (ดังตารางที่ 13)

¹ จากการตัดรียฎพบว่าจะดีษตามสำนวนนี้มีระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่นอัลมุสนัด (al-Ruyaniy, 1995 : 2/179) มีต้นสายรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ตำรามุซกิลอัลอะซหาร (al-Tahawiy, 1912: 6/366) มีต้นสายรายงานจากอุมมุสะละมะฮ์ และตำราอัลมุอ์ญิม อัลกะบิร (al-Thabraniiy,1994 : 12/294) มีต้นสายรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ ซึ่งด้วยสำนวนบางอุละมาอ์ถือเป็นชะดีษเมฆาอู (Ibn Taymiyah, 1995 : 1/236)

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดีษความหมายว่าผู้ใดกล่าวคำพูดทางศุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะเวลา 40 ปี

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นอะดีษท่านนบี ﷺ	62	38.8
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	25	15.6
เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความอะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย	17	10.6
ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดีษที่ถูกต้อง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	37	23.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคติ ดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน มากที่สุด จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلِمَاتٍ فِي الْمَسْجِدِ ، أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَعْمَالَهُ أَوْ عِبَادَتِهِ سَنَةً))

ความว่า “ผู้ใดกล่าวคำพูดทางศุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะเวลา 40 ปี”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอเกาะห์) ของสถานที่ คือ สุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมัสยิดข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งล้วนเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงอะดีษมาฎอ และความเชื่อสุดโต่งของผู้คนเกี่ยวกับความประเสริฐของสุสานท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และความประเสริฐของมัสยิด

¹ จากการตีความพบว่าอะดีษนี้ปรากฏในตำราอัลอัสรออ อัลมัรฟูอะฮ์ (al-Qariy, 1970 : 325) โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นมาฎอ และปรากฏในตำรามาฎออาตของอัลศิมอนีย์ (al-Saghaniy, 1980 : 39) โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นมาฎอเช่นกัน

4.2.2.4 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธาของบุคคล เวลา และสถานที่ตามข้างต้นนั้นทั้งหมดล้วนเป็นอะดีษระดับเมาฎูอ และฎะอ์อีฟญิดัตัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาเดฮ์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละอะดีษได้ดังนี้

(1) อะดีษที่ระบุว่าอิมามอัชชาฟีอีย์ คืออุละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำนายไว้ หรือเชื่อว่าท่านมีความประเสริฐและมีความรู้มากที่สุดในบรรดาปราชญ์ทั้งหลาย จนนำไปสู่ความเชื่อที่สวดท่อง นมัสย และเทิดทูนจนเกินขอบเขตของมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่งสู่ระดับของบุคคลพิเศษ แม้กระทั่งเกิดภาพของการปฏิบัติอย่างผิดๆต่อสุสานของอัชชาฟีอีย์ในประเทศอียิปต์ เช่นมีการมุ่งหน้าไปเยี่ยมเยียน ขอคูอาร์ และเวียนรอบสุสานของอิมามอัชชาฟีอีย์เพื่อเอาความเป็นบะรอกัต (ศรัทธา) เป็นต้น สำหรับในสังคมมุสลิมในแถวชายฝั่งอันดามัน ซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติศาสนกิจตามแนวทางมัซฮับชาฟีอีย์และมีความเชื่อแบบยึดติด (ตะอ์ศศุบ) โดยถือว่ามัซฮับนั้นนั้นถูกต้องที่สุดและบ้างก็เชื่อว่าพี่น้องมุสลิมที่ปฏิบัติในแนวทางอื่นไม่สมบูรณ์และผิดพลาด เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้รู้ท่านหนึ่งว่า “มีหลักฐานจากอะดีษของท่านนบี ﷺ และจากการยืนยันโดยบรรดาอุละมาอ์หลายท่านว่าอิมามอัชชาฟีอีย์คือสุดยอดของปราชญ์แห่งอิสลามเหนือบุคคลอื่นๆทั้งหมดที่พร้อมด้วยคุณสมบัติ ท่านมาจากตระกูลเดียวกับท่านนบี ﷺ คือกูรัยษ์ และได้รับการรับรองจากท่านเองด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 9 เม.ย.2558)

กระทั่งบางคนมีความเชื่อมั่นต่อแนวทางของท่านอย่างที่สุด เสมือนเป็นดังทุกอย่างของศาสนา โดยไม่สนใจศึกษาเรียนรู้จากแหล่งอื่นใด พร้อมทั้งมีท่าทีระแวงต่อบุคคลอื่นที่คิดเห็นต่าง จนบางครั้งนำไปสู่การขัดแย้ง และแบ่งพวกกัน เช่นคำกล่าวที่ว่า “มัซฮับของอิมามอัชชาฟีอีย์จึงเป็นมัซฮับที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุด บุคคลใดเปลี่ยนไปปฏิบัติตามมัซฮับอื่นๆถือว่าหลงผิด” (สัมภาษณ์เมื่อ 13 เม.ย.2558)

(2) อะดีษที่ระบุว่าการปฏิบัติอิบาเดฮ์ต่างๆในคีนนิศฟูชะอ์บาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย

สิ่งที่บรรดาผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนาในพื้นที่วิจัยหลายท่านพยายามนำมากล่าวอ้างเป็นหลักฐานเพื่อสนับสนุนการจัดพิธีต่างๆทางศาสนาในค่านิศฟูชะอ์บานนั้น นอกจากอะดีษข้างต้นแล้วยังอ้างอิงทัศนะของอุละมาอ์บางท่านเป็นหลักฐานอีกด้วย เช่น บางคนกล่าวว่า “ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวนหนึ่ง เช่นบรรดาตาบิอินที่อาศัยอยู่ในเมืองบัศเราะฮ์ และเมืองชามหลายท่านก็ปฏิบัติเช่นนั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 10 เม.ย.58)

(3) ฮะดีษที่ระบุว่า “บริเวณระหว่างหลุมสุสานของฉันและมิมบ์รของฉันนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์” และฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดกล่าวคำพูดทางคุณยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไปจำนวน 40 ปี

ฮะดีษแรกทำให้เกิดความเชื่อที่เบี่ยงเบนได้ว่าเราในฐานะรวมทั้งสุสานของท่าน นบี ﷺ นั้นเป็นดังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใครๆ ใคร่อยากเข้าไปเพื่อเอาบะรอกัต ส่วนฮะดีษที่สองทำให้เชื่อว่ามัสยิดนั้นเป็นสถานที่เข้าไปละหมาด หรือทำอิบาดะฮ์ต่างๆเท่านั้น จึงห้ามพูดเรื่องราวใดๆทางโลกในมัสยิดเด็ดขาด หากละเมิดย่อมมีโทษฐานความผิดที่ร้ายแรง และทำให้ผลแห่งการกระทำอะมัลความดีต่างๆของบุคคลผู้นั้นจำนวน 40 ปีต้องเสียหาย

เช่นทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งว่า “มัสยิด คือบ้านของอัลลอฮ์ เป็นสถานที่สำหรับละหมาด ดูอาห์ หรือซิกิรเท่านั้น ท่านนบีห้ามพูดเรื่องการเมือง หรือเรื่องใดๆเกี่ยวกับคุณยาโดยเด็ดขาด” (สัมภาษณ์เมื่อ 10 เม.ย.58) นอกจากนี้ทัศนะคติดังกล่าวสร้างผลกระทบต่างๆตามมา เช่น เป็นเหตุให้มัสยิดมิได้ถูกใช้ไปในฐานะศูนย์กลางของสังคมมุสลิมตามบทบาทที่ควรจะเป็น อย่างเช่นในอดีตครั้งประวัติศาสตร์ในทุกๆ ด้าน คือ ด้านการศาสนา การเมือง และการบริหารในกิจการต่างๆ กระทั่งทำให้มัสยิดในปัจจุบันหลายแห่งเป็นเพียงสถานที่เปิดใช้สำหรับละหมาดบางเวลาของคนที่มาละหมาดจำนวนไม่กี่คน ส่วนในการสอน หรือการคุตบะฮ์ก็ถูกกำหนดกรอบให้พูดคุยในเรื่องที่จำกัด ไม่สามารถพูดในเรื่องอื่นจากนั้น ทำให้ไม่สามารถนำเสนอหรือให้ข้อเสนอแนะต่างๆอันมีประโยชน์เพื่อการพัฒนา หรือตอบโจทย์ปัญหาต่างๆ ของสังคมปัจจุบันได้เท่าที่ควร

4.2.3 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับไสยศาสตร์

การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคำกล่าวอ้างฮะดีษเมฆาฎในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.3.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตให้สามารถศึกษาเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 เท่ากับทัศนะว่าไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 เชื่อเพราะแม้แต่บรรดานบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกัไสยศาสตร์จำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 13.8 และ เชื่อเพราะการเรียนรู้ไว้อย่อมมีประโยชน์กับตนเองไม่มากนักน้อยจำนวน 20 คิดเป็นร้อยละ 12.5 (ดังตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะต๊ะฮ์ความหมายว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตให้สามารถเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นอะต๊ะฮ์ท่านนบี ﷺ	25	15.6
เชื่อเพราะแม้แต่บรรดานบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์	22	13.8
เชื่อเพราะการเรียนรู้ไว้อย่อมมีประโยชน์กับตนเองไม่มากก็น้อย	20	12.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะต๊ะฮ์ที่ถูกต้อง	25	15.6
อื่นๆ (โปรดระบุ)	68	42.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะต๊ะฮ์ต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((تَعَلَّمُوا السِّحْرَ وَلَا تَعْلَمُوا بِهِ))

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงเรียนรู้วิชาไสยศาสตร์เอาไว้ และอย่าได้นำไปใช้ปฏิบัติ”¹

นอกจากนี้ยังมีการอ้างว่ามีบางอะต๊ะฮ์ที่ระบุถึงการอนุญาตให้ใช้วิชาไสยศาสตร์เพื่อการรักษาผู้ถูกไสยศาสตร์ได้ คือ

((لَا يَحِلُّ السِّحْرُ إِلَّا سَاحِرًا))

ความว่า “ไม่มีใครรักษาไสยศาสตร์ได้เว้นแต่นักไสยศาสตร์เท่านั้น”²

¹ จากการตัดครีจัญพบว่าอะต๊ะฮ์นี้มีปรากฏอยู่ในตำราอัครบาร อัลฆะมาน (al-Mas'ūdiy.1996 :17) บรรดาอุละมาอ์มีทัศนคติว่าเป็นถ้อยคำไม่มีหลักฐานใดๆ ยืนยันว่าเป็นคำกล่าวจริงของท่านนบี ﷺ (ดู al-Lajnah al-Da'imah.2003 : 368) คือไม่ปรากฏในสายรายงานใดๆ ทั้งที่เศาะฮี้หฺ หรือญะฮี้ฟฺ อีกทั้งขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลามอันมีหลักฐานมากมายห้ามเอาไว้อย่างชัดเจนทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ และมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ์) ของอุละมาอ์ (Ibn Taymiyah.1995 : 28/384)

² จากการตัดครีจัญพบว่าอะต๊ะฮ์ตามสำนวนนี้มีระบุในตำราหลายเล่ม เช่น เจริงอรรถของฟัตหฺ อัลบารีย์ (al-Asqananiy,1986 : 10/233) บ้างก็กล่าวว่ามีอยู่ในตำราญามิอ์ อัลมะसानีดของอิบนุอัลญะฮีย์ (ดู Al-Shaikh,1959 : 2/502) ซึ่งเป็นเพียงคำกล่าว (อะษาร) ที่รายงานจากอัลหะสัน อัลบัสรีย์ซึ่งมิได้ระบุสายรายงานหรือสะนัใด ๆ ที่ชัดเจน จึงมีอาจพิสูจน์เป็นอะต๊ะฮ์ที่แท้จริงของท่านนบี ﷺ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับเกี่ยวกับการศึกษาวิชาไสยศาสตร์ และการเป่ารักษาด้วยไสยศาสตร์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา ซึ่งได้รับการยืนยันและปฏิบัติตามกันมาโดยผู้รู้

4.2.3.2 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาฮะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษาตามข้างต้นนั้น ทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษระดับเมาฎู และฎะอ์อีฟญิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละฮะดีษได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุว่า “วิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตเรียนรู้ได้” ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และความเชื่อที่เบี่ยงเบนอันนำไปสู่การกระทำต่างๆที่ขัดหลักการศาสนา เช่นถูกใช้เป็นข้ออ้างถึงความชอบธรรมของวิชาดังกล่าว¹ และเกิดการอวดอ้างการเป็นโตะหมอผู้วิเศษที่สามารถหยั่งรู้สิ่งลับ และให้การรักษาด้วยไสยศาสตร์ เกิดการแพร่หลายของความเชื่อต่างๆที่ผิดหลักการศาสนาและทำให้ผู้เชื่อเช่นนั้นตกอยู่ในข่ายความผิดในระดับต่างๆ คือ การตั้งภาคี (ชิริก) การปฏิเสธ (กัฟร) หรือความมมงาย (ครอฟาต) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ประชาชนผู้หลงเชื่อต้องได้รับความเสียหายทั้งในด้าน อะกีดะฮ์และการปฏิบัติอะมัลอิบาดะฮ์ รวมทั้งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปกับความเชื่อมมงายเหล่านั้นอีกด้วย

เช่นในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในพื้นที่ศึกษาพบเห็นบุคคลคนหนึ่งชาวบ้านเรียกว่าโตะหมออ้างว่ามีความรู้พิเศษ คือสามารถทำนายทายทัก ดูดวงโชคชะตา และดูฤกษ์ยามต่างๆได้ เช่น ดูวันฤกษ์ยามดีในการแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือออกรถ เป็นต้น เมื่อผู้ใดมีของสูญหาย มีคนลักขโมย มีคนที่เป็นเครื่องอุปการะสูญหาย หรือเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบายใจ หรือกิจการงาน หรือทำการค้าขายไม่ได้เท่าที่ควรก็จะมาหาโตะหมอเพื่อทำนาย พร้อมมีวิธีแก้ไข ซึ่งบุคคลที่มาหาจะมีทั้งคนมุสลิมในหมู่บ้านเอง และต่างจังหวัด บางครั้งก็มีคนต่างศาสนิกด้วย

ได้ ขณะที่อุละมาอ์บางท่านให้ทัศนะต่อคำกล่าวของอัลหะสันข้างต้นว่าเจตนาที่ถูกต้องของผู้พูดคงหมายถึง “ไม่มีใครรักษาไสยศาสตร์ เว้นแต่เขาต้องอยู่ในไสยศาสตร์ไปด้วยเท่านั้น” (ดู Ibn al-Uthaimin, 1992 : 9/557) หรือหมายถึงไม่มีใครบังอาจรักษาไสยศาสตร์ ด้วยวิธีการที่ผิดๆได้เว้นแต่นักไสยศาสตร์นั่นเอง เพราะบุคคลที่รักษาด้วยวิธีการที่ถูกหลักศาสนาแล้วย่อมมีอาจเรียกว่านักไสยศาสตร์ตามสำนวนนี้แน่นอน

¹ การเรียน หรือการสอน รวมถึงใช้ปิดเป่ารักษาและการยุ่งเกี่ยวใดๆ กับวิชาไสยศาสตร์ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งต้องห้ามทางศาสนาด้วยหลักฐานต่างๆชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน อัลสุนนะฮ์ และทัศนะอุละมาอ์ เช่น อัลนะวะวีย์กล่าวว่า “การอาศัยไสยศาสตร์เป็นสิ่งต้องห้าม และเป็นบาปใหญ่ประเภทหนึ่งโดยมติเอกฉันท์ของอุละมาอ์” (al-Nawawiy, 1994 : 14/176) อิบน์ กุดามะฮ์กล่าวว่า “แท้จริงการเรียนไสยศาสตร์หรือการสอนมันย่อมเป็นที่ต้องห้ามอย่างไม่มีข้อขัดแย้งใดๆระหว่างอุละมาอ์” (Ibn Qudamah, 1997 : 10/104)

ตั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์โตะหมอว่า “มันคือความรู้ และความสามารถพิเศษที่อัลลอฮ์ทรงประทานและทรงเปิดเผยให้แก่บุคคลบางคนที่พระองค์ทรงประสงค์เท่านั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 17 ต. ค.2559) ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งเลื่อมใสในวิชานี้แสดงความเห็นว่า “ไสยศาสตร์มีอยู่จริง เพราะแม้แต่ในอัลกุรอานก็กล่าวเอาไว้ ซึ่งบรรดานบี และวะลีย์หลายคนมีวิชาเหล่านี้ไว้เพื่อป้องกันตัว” (สัมภาษณ์เมื่อ 17 ต. ค.2559)

(2) ฮะดีษที่ระบุว่าสามารถอาศัยวิชาไสยศาสตร์เพื่อรักษาอาการผู้ถูกไสยศาสตร์ได้ ก่อให้เกิดความเชื่อเบี่ยงเบนมากมายขึ้นในสังคม ตัวอย่างเช่นกรณีหมอไม้เท้าที่จังหวัดกระบี่ซึ่งมีการกล่าวถึงว่ามีความสามารถพิเศษมากมาย เช่นล่วงรู้สิ่งลับ และรักษาโรคร้ายต่างๆ แม้กระทั่งโรคเอดส์ได้ กระทั่งมีผู้คนมากมายมาทั้งมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมต่างมีความเชื่อและเลื่อมใสเดินทางมาขอการรักษาจากบุคคลผู้นี้เป็นจำนวนมาก ดังพบว่าบางคนเดิมที่เขาเคยเป็นพุทธและเคยร่ำเรียนวิชาคาถาอาคมมาก่อน ครั้นเมื่อมารับอิสลามแต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่งภายในหมู่บ้าน ต่อมาก็ตั้งตัวเป็นผู้รู้วิชาลับและสามารถรักษาโรคต่างๆ ได้ กระทั่งมีผู้คนมากมายศรัทธาเลื่อมใส บ่อยครั้งเขาอ้างว่าตนเองมิใช่มนุุษย์เช่นคนธรรมดา แต่มีวิญญานพิเศษสิงสู่ในร่าง ส่วนวิธีการรักษาที่ทั้งใช้ตุ๋นอาอ์และคาถาอาคมผสมกันแล้วเสกเป่าก็มี

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์และการเป่ารักษาดังกล่าวได้มาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งมีผลกระทบร้ายทั้งในโลกดุนยานี้และโลกหน้า คือเป็นการหลอกลวง การหาผลประโยชน์จากผู้อื่นโดยมิชอบ ส่งเสริมและปฏิบัติในสิ่งอันเป็นบาปและการเป็นศัตรูต่อกัน นอกจากนี้บางกรณีเป็นการอาศัยฉันทะ เวทมนต์ คาถา มนต์ดำ ซึ่งไม่มีในคำสอนของหลักการศาสนาอิสลามซึ่งในทัศนะของอูลมะฮ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ส่วนใหญ่ถือเป็นสิ่งต้องห้าม ความผิดบาปบาปร้ายแรงที่ทำให้อะกิดะฮ์และอะมัลต่างๆ ต้องเสียหาย หรือทำให้ผู้ที่เชื่อและปฏิบัติในสิ่งดังกล่าวนั้นอาจเสี่ยงต่อการตกรอกจากศาสนาและสิ้นสภาพจากการเป็นมุสลิมได้ ซึ่งฐานความผิดในกรณีนี้มีตั้งฐานการตั้งภาคี (ชิริก) การปฏิเสธ (กัฟร) และครอฟาต

สำหรับทัศนะของนักวิชาการบางกลุ่มที่เห็นว่าอนุญาตให้อาศัยไสยศาสตร์ได้หากมีประโยชน์ หรือในกรณีจำเป็น (ฎะฮ์รเราะฮ์) โดยอ้างคำกล่าวของชาวสลัฟบางท่าน เช่น สะอีด อัลมุสยัยบ¹ เป็นหลักฐานนั้น อิบน์ อัลอุษัยมีนอธิบายข้ออ้างดังกล่าวว่า “อย่างไรก็ตาม แม้นจะเป็นอิบน์ อัลมุสยัยบ หรือบรรดาบุคคลอื่นๆ ที่เหนือกว่าซึ่งถ้อยคำของเขามีอาจยึดเป็นหลักฐานชี้ขาดการอนุญาตได้ ย่อมไม่จำเป็นต้องถือสิ่งนั้นเป็นเกณฑ์ตัดสินในหลักการของอัลลอฮ์กระทั้งนำสู่การขัดแย้ง

¹ สะอีด อัลมุสยัยบ กำเนิดในตระกูลอัลมัคซุมียะฮ์ของเผ่ากูร็อยซ เมื่อปี ฮ.ศ. 13 (ค.ศ.634) นับเป็นผู้นำคนหนึ่งของชนยุคตาบิอิน รับการศึกษาความรู้จากอิบน์ อับบาส อิบน์ อุมร์และเศาะฮาบะฮ์หลายท่านกระทั้งมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ มากมาย ท่านถูกสังหารเสียชีวิตที่นครมะดีนะฮ์ในปี ฮ.ศ. 94 หรือ ค.ศ.713 (ดู al-Zirikli, 2002 : 3/102)

กับกิตาบูลลอฮ์ และอัลสุนนะฮ์ (Ibn al-Uthaimin, 1994 : 2/73) ดังกล่าวถือเป็นความผิดบาปอัน การงานของชัยฏอนอย่างชัดเจน ดังระบุในฮะดีษซึ่งรายงานจากญาบิร บิน अबดิลลาฮ์ว่า

((سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّبْرَةِ فَقَالَ: هُوَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ))

ความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับอัลนุซเราะฮ์ (การรักษาหรือ แก้ไสยศาสตร์ด้วยไสยศาสตร์) โดยท่านตอบว่า “มันคือการงานหนึ่งของ ชัยฏอน” (บันทึกโดย Abū Dawud, 2009 : 3868)¹

ฉะนั้นการอาศัยหรือใช้ประโยชน์จากไสยศาสตร์ เช่นเพื่อการรักษาต่าง ๆ นั้นจึงไม่ เป็นที่อนุญาตในทุกกรณี โดยอิมาม อัลก๊อซิมิได้อธิบายกรณีการรักษาผู้ถูกไสยศาสตร์ว่าแบ่งออกเป็น 2 วิธีการ คือ 1) การแก้ไสยศาสตร์ด้วยไสยศาสตร์ อันเป็นวิธีการหรืองานของชัยฏอน เพราะทั้ง ผู้รักษาและผู้ถูกไสยศาสตร์ล้วนจำต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ต้องการแล้วมันก็จะยอมคลายไสยศาสตร์ และ 2) การแก้ไสยศาสตร์ด้วยรุกยะฮ์ ตะฮะฮูซุฮาต² ยาโอสถ และดุอาอ์ต่างๆ ที่ถูกต้อง ซึ่งวิธีการหลัง นี้เท่านั้นที่อนุญาต (ดู Ibn al-Qayyim, 2004 : 207-208)

4.2.4 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษมาฏูในกรณีความเชื่อ เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆ ได้ดังนี้

4.2.4.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการทำนายและการดูดวง

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการทำนายฝันหรือทำนาย อนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกระรอมมาต เป็นสิ่งที่ศาสนา อนุญาตให้กระทำได้ เพราะมีหลักฐาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 79 คนคิดเป็นร้อยละ 49.4 และรองลงมา ตามลำดับ คือไม่เชื่อเพราะมิใช่หลักฐานที่เศาะฮี้ฮ์จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และเชื่อได้ เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 และเชื่อได้เพราะมี

¹ อัลอัลบานียัรระบุว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albaniy, 1989 : 2760)

² รุกยะฮ์ และตะฮะฮูซุฮาต ล้วนมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ การขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ด้วยการอ่านอายะฮ์อัลกุรอาน หรือดุ อาอ์แล้วเป่าเพื่อการรักษาให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ เช่น อาการเจ็บป่วย โรคภัยต่างๆ และไสยศาสตร์ ซึ่งถูกอนุญาตโดยมีเงื่อนไขครบ 3 ประการ คือ 1) สิ่งที่ทำนั้นต้องมาจากกิตาบูลลอฮ์และสุนนะฮ์ 2) ต้องเป็นภาษาอาหรับที่ถ้อยคำนั้นถูกท่องจำและรู้ถึงความหมาย และ 3) คนรักษาและคนป่วยต้องมีความเชื่อมั่นว่าการรักษาด้วยรุกยะฮ์นั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งจากบรรดาเหตุทั้งหลายที่ไม่ส่งผลด้วย ตัวของมันเองนอกจากอนุมัติของอัลลอฮ์ แต่หากขาดเงื่อนไขข้อหนึ่งข้อใดไปก็ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (ดู al-Lajnah ad-Da'imah, 2003 : 1/88)

หลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 และเชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 (ดังตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อว่าการทำนายฝันหรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกะรอมัตและเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	14	8.8
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	12	7.5
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	22	13.8
ไม่เชื่อเพราะมิใช่หลักฐานที่เศาะฮีฮ์	33	20.6
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	79	49.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((عِلْمُ الْبَاطِنِ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَحُكْمٌ مِنْ حُكْمِ اللَّهِ يَقْدِفُهُ اللَّهُ عَزَّ

وَجَلَّ فِي قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ))

ความว่า “วิชาภายใน เป็นความลับหนึ่งจากบรรดาความลับจาก อัลลอฮ์

เป็นที่อัลลอฮ์ทรงใส่เข้าไปในหัวใจของบ่าวคนหนึ่งซึ่งพระองค์ทรงประสงค์”¹

ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านได้อ้างอิงฮะดีษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

¹ จากการตัดรึงพบฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น ญามิอ์ อุศูล อัลเอาเลียฮ์ของอัลกัมชะคอนะวีรีย นักวิชาการมุสลิม กลุ่มศุฟิยะสายอัลนิกะฮ์บันดีย์ โดยอ้างว่ามีสายรายงานมาจากอลี บิน อับดุลลิลิ (al-Kamshakhanawiy.2010 : 258) ตำราอัลเมฆาฏอตของอิบนุ อัลญะซีรีย โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และบรรดาผู้รายงานส่วนใหญ่ของฮะดีษก็ไม่ใช่ที่รู้จัก (Ibn al-Jawziy, 1997 : 1/83) และ ตำราตันซีฮ์อัลชะรอฮ์ของบิน อีร็อก ซึ่งเจ้าของตำราระบุว่าเป็นฮะดีษเมฆาฏอ (Ibn 'Iraq,1981: 280) เช่นเดียวกับอัลอัลบานียี่ที่ระบุฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมฆาฏอ (al-Albāniy,1991:1227)

((إِن هَذَا الْعِلْمُ مَكْنُونٌ فَاصْتَمُوهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِهِ))

ความว่า “แท้จริงความรู้ี้ถูกเก็บซ่อนไว้ ดังนั้นพวกท่านจงปกปิดมัน เว้นแต่เจ้าของ (หรือผู้รู้ที่มีคุณสมบัติควรแก่การครอบครอง)มันเท่านั้น”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายหรือการดูดวงข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะดีษเมฆาฏู และความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับการทำนายและดูดวง

4.2.4.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการถือโชคกลาง

จากคำถามที่ว่า ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะดีษที่ว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์ จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาบออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความร่ำรวย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้องจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อความหมายชะดีษที่ว่า ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาบออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมั่งคั่ง

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดีษของท่านนบี ﷺ	24	15.0
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	14	8.8
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	52	32.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง	25	15.6

¹ จากการตัดริจญ์ชะดีษพบว่าข้อความนี้มิใช่ชะดีษของท่านนบี ﷺ หากแต่เป็นคำพูดของพวกชีอะฮ์สุดโต่งบางกลุ่ม ดังปรากฏอยู่ในตำราละฆออิฟ อัลมะนัน วะอัลอัคลาค (al-Sha'raniy.2004 : 489) และตำรา “มันลายะห์ฎุรุษอัลฟะกีฮ์” ของอลี บิน บาบะวีฮ์ อัลกุมมัยฮ์ซึ่งเป็นอุละมาฮ์กลุ่มชีอะฮ์ (Ibn Babawaih.1986 : 4/414)

อื่นๆ (ไปรตระบุ)	45	28.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และรองลงมาจากนั้น คือ รองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ قَلَّمَ أَظْفِرَهُ يَوْمَ السَّبْتِ خَرَجَ مِنْهُ الدَّاءُ وَدَخَلَ فِيهِ الشِّفَاءُ , وَمَنْ قَلَّمَ أَظْفِرَهُ يَوْمَ الْأَحَدِ خَرَجَ مِنْهُ الْفَاقَةُ وَدَخَلَ فِيهِ الْغِنَى , وَمَنْ قَلَّمَهَا يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ خَرَجَ مِنْهُ الْجُنُونُ وَدَخَلَتْ فِيهِ الصَّحَّةُ..))

ความว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคภัยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความร่ำรวยและผู้ใดตัดเล็บในวันจันทร์จะทำให้ความเจ็บป่วยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมีสุขภาพดี..”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคกลางข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมาฏูอ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการถือโชคกลาง

¹ จากการตัดรีจัญพบว่าจะฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลฟะวาอิด อัลมััจญ์มูอะฮ์ (al-Shawkaniy, 1986 : 197) โดยเจ้าของตำราระบุว่า เป็นฮะดีษมาฏูอ เพราะในสายรายงานมีทั้งบรรดานักกุศตษีปลอมและพวกอวิชาจำนวนมาก เช่น ฮันนาด บินอิบรอฮีมซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่ารายงานฮะดีษมาฏูอมากมาย (Ibn Irtaq, 1978 : 1/123) และนูฮ์ บิน อิมรียัม หรืออบู อิศมะฮ์ชาวคูรอซานเป็นผู้รวบรวมทุกอย่างยกเว้นความจริง (al-‘Asqalāniy, 1995a : 4/248) ฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลมาฏูอَات (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/226) โดยเจ้าของตำราระบุว่า เป็นฮะดีษมาฏูอเช่นกัน

4.2.4.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคกลางตามข้างต้นนั้นเป็นอะดีษระดับเมฆาฎอ ซึ่งมิใช่ผลกระทบต่อนักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาดะฮ์) ของสังคมมุสลิมสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) อะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตาตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมั่งคั่ง” อะดีษบทนี้ถูกนำไปอ้างอิงการถือเคล็ดถือฤกษ์ของวันดีต่างๆของสัปดาห์ แม้กระทั่งการตัดเล็บ ตัดผม ตลอดจนการออกรื้อ ซ็อรัด ขึ้นบ้านใหม่ และการแต่งงาน โดยส่วนใหญ่มักยึดเอาวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์เป็นฤกษ์ นอกเหนือจะสะดวกเนื่องเป็นวันสุดสัปดาห์แล้ว ยังสร้างความมั่นใจอีกด้วย เช่นจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสท่านหนึ่งในหมู่บ้านให้การแนะนำว่า “มีคำสอนมาจากโตะครุของฉันทันในอดีตว่าวันต่างๆย่อมมีฤกษ์ยามยามดีที่ต่างกัน เช่นการจะตัดเล็บถือเป็นการตัดความไม่ดีต่างๆออกจากตัวควรตัดให้ตรงกับวันที่เหมาะกับฤกษ์นั้นๆ คือหากต้องการให้หายจากความป่วยไข้ก็ควรตัดในวันเสาร์ หรืออยากให้โชคในด้านทรัพย์สินก็ควรตัดในวันอาทิตย์ เป็นต้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 16 เม.ย.58)

ในการทำงานเดียวกันยังพบว่าในบางชุมชนมุสลิมในพื้นที่วิจัย ยังมีความเชื่อในเรื่องโชคกลางเกี่ยวกับการดูวัน เวลา ที่ดีในการทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น การถือฤกษ์ หรือโชคกลางเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ท่านหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ไม่ควรสร้างในข้างแรมของแต่ละเดือน สำหรับเดือนที่ว่ามีสิริมงคลในการเริ่มก่อสร้างเรือนมีเพียง 5 เดือนเท่านั้น ได้แก่ เดือนเศาะฟัร ญะมาดีลเอาวัล ชะอฺบาน รอมฎอน และเดือนชุลกอดะฮ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 13 เม.ย.58) และเชื่อกันว่าถ้าสร้างเรือนในเดือนนี้จะมีโชคลาภอย่างมหาศาล ทรัพย์สินสมบัติที่ได้มาจะได้สืบทอดถึงลูกหลานด้วย พร้อมกันนี้ญาติพี่น้องและมิตรสหายจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดยิ่งขึ้น อาหารการกินสมบูรณ์ตลอด ส่วนเดือนอื่นๆ อีก 7 เดือน ถือว่าเป็นเดือนที่ไม่ดีควรหลีกเลี่ยงการลงเสาเรือน เพราะจะพบกับอุปสรรคต่างๆ ไม่จบสิ้น

(2) อะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการถือโชคกลางตามข้างต้น มีการอ้างอิงเข้าใจผิดกระทั่งเกิดความเชื่อต่างๆที่เบี่ยงเบนและขัดต่อหลักความเชื่อขึ้นมามากมายในสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่มักกระทำโดยบุคคลที่อ้างตนเป็นผู้มีความรู้และมีญาณพิเศษบางอย่างเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ นอกจากเข้าข่ายชirikและกุฟรแล้ว ยังเป็นการเจตนาหลอกลวงเอาประโยชน์โดยมิชอบจากชาวบ้านอีกด้วย

4.2.5 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบะอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงอะดีษเมฆาฎอในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับบะอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.5.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับอะซีมีต

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมีตเพื่อรักษาโรค รวมทั้งป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆเป็นการกระทำที่มีหลักฐาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เท่ากับทัศนะที่เห็นว่าเชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ต่ำสุดคือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรองจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 (ดังตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมีตเพื่อรักษาโรค รวมทั้งป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆเป็นการกระทำที่มีหลักฐาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	24	15.0
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์	24	15.0
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	25	15.6
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง	17	10.6
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	70	43.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ))

ความว่า “ยาที่ดีที่สุด คืออัลกุรอาน”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคลางข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูอ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับอะซีมีต

4.2.5.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

จากคำถามที่ว่า ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า

ประชากรส่วนใหญ่ระบุไม่มั่นใจจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และทัศนคติไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และทัศนคติเชื่อแน่นอนเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 20 คน เป็นร้อยละ 12.5 ต่ำสุดคือค่อนข้างเชื่อเพราะนบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์จำนวน 10 คน เป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อแน่นอนเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	20	12.5
ค่อนข้างเชื่อเพราะนบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์	10	6.3
ค่อนข้างเชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	44	27.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	21	13.1
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	65	40.6
รวม	160	100 %

¹ จากการตัดริฎญ์พบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราอัลสุนัน (Ibn Mājah, 1951: 1169) และตำราอัคบาร์อัศบาฮาน (Abū Naim, 1990 : 1/265) โดยอ้างสายรายงานมาจากอบูอิสฮาก รายงานจากอัลฮาริษ รายงานจากอัสลี บิน อับี ฎอลิบ สำหรับผู้รายงานที่ปรากฏชื่อในสายรายงานซึ่งบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษตั้งข้อสังเกตคือ จากอัลฮาริษ หรือบุตรของอับดุลลอฮ์ อัลอะอ์วีร์ ฎุกระบุว่าเป็นบุคคลระดับฐานะอิฟ (al-Būṣṭiriy, 2004 : 2/236) และอัลอัลบานียัดัดสันฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมาฎูอ (al-Albāniy, 1991:7/93)

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ حَسَنَ ظَنَّهُ فِي حَجْرٍ نَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))

ความว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆ อัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มีเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคลางของคลังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือการอ้างอิงมาจากอะดิษปลอม (เมาฏู) และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับเครื่องรางของคลัง

4.2.5.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดิษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมัต และเครื่องรางของคลังตามข้างต้นนั้น ทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษระดับเมาฏู และแกะอะฟีฎิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาดะฮ์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) อะดิษที่ระบุว่า “ยาที่ดีที่สุด คืออัลกุรอาน” มีผลกระทบทำให้เกิดความเชื่อเพียงบางประการเกี่ยวกับอัลกุรอาน เช่นเชื่อว่าการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมัตนั้นสามารถเพื่อป้องกันญิน สิ่งชั่วร้าย รวมถึงรักษาโรคต่างๆได้ อาทิ โรคลมชัก ไมเกรน หรือโรคเกี่ยวกับประสาทและหัวใจ ซึ่งจากการศึกษาพบการรักษาในกรณีเช่นนี้ในพื้นที่อยู่ในบางหมู่บ้าน เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ในหมู่บ้านหากใครมีอาการ หรือเป็นโรคแปลกๆ เช่น เป็นลมบ้าหมู คลุ้มคลั่ง หรือถูกญินเข้าบางคนก็ไปหาโต๊ะครูซึ่งจะรักษาด้วยการอ่านอายะฮ์อัลกุรอาน และดูอาร์บางบทซึ่งอ้างว่าเป็นดูอาร์ของนบีคิฎีร์แล้วपालงในขันน้ำให้คนป่วยดื่มและนำน้ำส่วนหนึ่ง

¹ นี่คืออะดิษหนึ่งที่ถูกใช้อ้างอิงหลักความเชื่อเกี่ยวกับการนำก้อนหินมาแขวนเป็นอะซีมัต หรืออ้างอิงประโยชน์ต่างๆ ซึ่งจากการตัดริญญ์อะดิษพบว่าไม่มีอะดิษที่ถูกต้องของท่านนบี ﷺ แต่เป็นสิ่งที่ถูกยกขึ้นโดยมีจากหาที่มาได้ ดังคำกล่าวของอิบนุ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 1995: 19/146) ที่ว่า “เป็นคำพูดของบรรดาผู้ปฏิเสธที่โง่เขลาบางกลุ่ม ที่พยายามแสวงประโยชน์จากสิ่งบางอย่างตามความนึกคิดหรือคาดเดาเอาเอง ดังเช่นบรรดาผู้ตั้งภาคีทั้งหลายที่เชื่อว่ารูปปั้นหรือเจวีดินั้นสามารถให้ประโยชน์ได้

ลูปไปบนร่างกายคนป่วย พร้อมเขียนข้อความอายุฮัลกุรอ่านลงบนแผ่นผ้าและม้วนใส่ตลับเล็ก ๆ เพื่อใช้แขวนติดตัวเป็นอะซีมัตเพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ” ขณะที่ชาวบ้านบางคนให้เหตุผลว่าคนทุกที่ไปรับการรักษาส่วนใหญ่มีความเชื่อใจและศรัทธาต่อโตะครูว่าท่านมีวิชาและบะรอกัต ซึ่งบ้างก็ใช้ข้อความอายุฮัลกุรอ่าน คำดูอาห์ หรือข้อความเป็นภาษาอาหรับมาแขวนเป็นอะซีมัตเพราะเชื่อว่าสามารถนำมาเป็นสิริมงคล หรือป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆได้ โดยนำมาแขวนไว้กับตัวเด็ก หรือเขียนบนร่างกายผู้ป่วย และบ้างก็แขวนไว้กับป้ายร้าน หรือบ้านเรือน ดังกล่าวทั้งหมดล้วนสามารถพบเห็นได้ไม่ยากนักในสังคมมุสลิมในพื้นที่ศึกษา

(2) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆ อัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา” มีผลกระทบทำให้เกิดความเชื่อเปี่ยงเบนบางประการในสังคมคือ เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการแขวนวัตถุมงคลบางอย่างส่วนใหญ่นำมาจากก้อนหินในรูปลักษณะและขนาดต่างๆ หรือวัตถุธาติบางอย่าง เช่น เหรียญ แผ่นทองเหลือง แผ่นทองแดง โดยผ่านพิธีอ่านดูอาห์ หรืออายุฮัลกุรอ่านบนวัตถุเหล่านั้นคล้ายการปลุกเสกด้วยคาถาอาคมซึ่งมักทำโดยบุคคลซึ่งเป็นที่นับถือของผู้คนภายในหมู่บ้านและสถานใกล้เคียง เช่นโตะครูท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์พร้อมสนับสนุนเรื่องนี้ว่า “สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอะซีมัต หรือเครื่องป้องกัน มิใช่คาถาอาคม และไม่ใช่อะซีมัตแต่ประการใดเนื่องจากมีหลักฐานซึ่งบรรดาเศาะฮาบะฮ์บางท่านก็เคย เขียนอายุฮัลกุรอ่านหรือซิกรุลเลาะห์ แล้วเอาไปแขวนที่คอของลูก ๆ ของพวกเขาที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 เม.ย.58)

ความเปี่ยงเบนข้างต้นซึ่งนอกจากเป็นการอ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังสังเกตพบว่ามีกรณีผสมผสานปะปนด้วยบางสิ่งบางอย่างของคาถาอาคม เครื่องรางของขลัง หรือไสยศาสตร์ อีกทั้งพบว่าผู้ที่อ้างตัวเป็นโตะครู หรือโตะหมอผู้ที่ทำพิธีนั้นบางคนก็เคยเป็นคนต่างศาสนาหรือเคยบวชเป็นพระภิกษุมาก่อน จึงสันนิษฐานได้ว่าบุคคลดังกล่าวอาจนำวิชาเหล่านั้นมาจากศาสนาเดิมของตนแล้วนำมาใช้ผสมกับดูอาห์ หรืออายุฮัลกุรอ่านเป็นวิธีการรักษาเป็นช่องทางทำมาหากินเมื่อมาอาศัยอยู่ในสังคมมุสลิม ในขณะที่ประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นมุสลิมแต่เดิมก็เป็นเพียงชาวบ้านผู้ด้อยความรู้ทางศาสนาจึงง่ายต่อการหลงเชื่อ และปฏิบัติในสิ่งต่างๆอันผิดหลักการอิสลามเหล่านั้น

ทั้งนี้การรักษาด้วยอัลกุรอ่านตามหลักการศาสนาอันถูกต้องนั้นเรียกว่ารุกยะฮ์ ซึ่งวิธีการก็คือเพียงแค่อ่านอายุฮัลกุรอ่านแล้วเป่าลงบนร่างกายของคนป่วย เช่น ฝ่ามือ หน้าอก ศรีษะและขอดูอาห์ต่ออัลลอฮ์ให้บุคคลนั้นหายปกติจากอาการป่วย และบางหลักฐานยังอนุญาตให้สามารถอ่านบางอายุฮัลกุรอ่าน¹ ลงในน้ำและนำมาดื่มเพื่อรักษาโรคได้อีกด้วย ส่วนกรณีวิธีการรักษาโดยนำบางอายุฮัลกุรอ่านขนาดเล็กมาทำเป็นอะซีมัต ตลอดทั้งวัตถุต่างๆ เช่น ก้อนหิน หรือเปลือกหอยมาแขวนตามร่างกายเพื่อรักษาโรคบางอย่างย่อมเข้าข่ายเป็นตะมีมะฮ์ซึ่งถือเป็นซิริกชัตเจน บรรดาอุละมาอ์ได้

¹ เช่น สุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ อัลมูเอาวีซะดัยน์ (สุเราะฮ์อัลฟะลัก และอันนาส) หรืออายุฮัลกุรซัย เป็นต้น

อธิบายเหตุผลโดยสรุปได้ดังนี้ คือ 1) ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจากการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์ 2) มีหลักฐานโดยรวมจากฮะดีษที่ห้ามการแขวนตะมีมะฮ์ทุกอย่างไว้อย่างชัดเจน 3) ขจัดสื่อต่างๆ ที่อาจนำสู่การยึดสิ่งอื่นๆ มาสู่แขวนเป็นตะมีมะฮ์ และ 4) เป็นการนำอัลกุรอานไปใช้อย่างผิดประสงค์ หรือวางในสถานที่อันมิบังควร (ดู al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 : 1/153-212)

4.2.6 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลวู) เกี่ยวกับคนตายและสุสาน

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษมาอยู่ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับคนตายและสุสาน สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.6.1 การกล่าวตะฮ์ลีลขณะเดินไปส่งมัยยิตยังสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ระบุการส่งเสริมให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่สุสาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 ส่วนต่ำสุดไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮาบะฮ์จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 (ดังตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามต่อความเชื่อเกี่ยวกับให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ	68	42.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง	35	21.9
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	31	19.4
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮาบะฮ์	9	5.6
อื่นๆ (โปรดระบุ)	17	10.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ มากที่สุด คือ จำนวน 18 คน

คิดเป็นร้อยละ 45.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่น่าใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((عن ابن عمر رضي الله عنه, قَالَ لَمْ نَكُنْ نَسْمَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ, وَهُوَ يَمْسِي خَلْفَ الْجَنَازَةِ, إِلَّا قَوْلًا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ, مُبَدِّئًا, وَرَاجِعًا))

ความว่า “รายงานจากอิบนุ อุมัรว่า : เราไม่เคยได้ยินเสียงใดๆจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ขณะที่ท่านเดินตามหลังขบวนศพ (ญะนาซะฮ์) นอกจากคำว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” ทั้งไปและกลับ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการส่งเสริมให้กล่าว “ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่จริงในสังคมมุสลิม อันเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมาถูก

4.2.6.2 การก่อกองสุสานอย่างแน่นหนาเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่คนตาย

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อกองสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนที่สุดเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่คนตายได้ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ พบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน คน 29 คิดเป็นร้อยละ 18.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์

¹ จากการตัดรื้อพบว่าฮะดีษนี้บันทึกในตำราอัลกามิล ฟิ อัลญะฮะดีษ (Ibn Adiy, 1983 : 1/271) ระบุการรายงานจากยะหยา บิน อับดุลเราะฮ์มาน บิน นาญียะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน อะฮ์มัด บิน อับดุลกะรีม รายงานจากอับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดุลลาฮ์ บิน ดินาร์ รายงานจากบิดาของเขา และสุดท้ายรายงานจากอิบนุ อุมัร ซึ่งข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้รายงานและสถานภาพของฮะดีษ คือ 1) อิบรอฮีม บิน อะฮ์มัด บิน อับดุลกะรีม อัลหิรอนียฺ อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เคยฮะดีษปลอมและบรรดาฮะดีษทั้งหมดที่เขารายงานไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ (Ibn Adiy, 1983 : 1/269) 2) อับดุลเราะฮ์มาน บิน นาญียะฮ์ หรือชื่อจริงคืออับดุลอะซีม บิน ทะบิบ บินร็อบบาน ชาวเมืองหิมส์ อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่าไม่น่าเชื่อถือเพราะมีข้อผิดพลาดมาก (al- Dār Quthniy, 1948 : 9/241) 3) อับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดุลลาฮ์ บิน ดินาร์ อัลอะดะวียฺ ผู้เป็นคนใจของอิบนุ อุมัร ก็ถูกวิพากษ์ว่าคำพูดไม่น่าเชื่อถือ (Ibn Abī Ḥatim, 1950 : 5/254) และบางรายงานเข้าข่ายเป็นฮะดีษมุณกัร (Ibn Adiy, 1983 : 4/1608) ฮะดีษนี้จึงมีสถานะเป็นฮะดีษมาถูก (Hasan, 2008 : 854)

จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และต่ำสุดไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้บ์รับรองจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 (ดังตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่คนตาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	29	18.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์	27	16.9
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	37	23.1
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้บ์รับรอง	18	11.3
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	49	30.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนคติ ดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((لَا يَزَالُ الْمَيِّتُ يَسْمَعُ الْأَذَانَ مَا لَمْ يُطَيَّنْ قَبْرُهُ))

ความว่า “ผู้เสียชีวิตจะยังคงสามารถได้ยินเสียงอะซาน トラบใดที่หลุมสุสานของเขายังไม่ (แปรสภาพ) สลายเป็นดิน”¹

¹ จากการตัดריךฎพบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำรามุสนัดอัลฟิรเคาส์ (al-Dalāmiy, n.d : 3/344) และอัลเมาฎอฮ์ (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/238) โดยมีสายรายงานดังนี้คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลกอสิม อัลฎอญิกานีย์ รายงานจากอบูมุกอติล อัลสมร์กันดี รายงานจากมุฮัมมัด บิน ซาบิต อัลอันศอริย์ รายงานจากกะซีร อิบน์ซันฎีร รายงานจากอัลฮะสัน รายงานจากอิบนุ มัสอูด สำหรับทัศนคติอะดิษต่อผู้รายงานและสถานะของอะดิษข้างต้นนี้คือ 1) มุฮัมมัด บิน อัลกอสิม อัลฎอญิกานีย์ ผู้ถูกระบุว่าเป็นแกนนำคนหนึ่งของบรรดานักอะดิษ (al-Suyuti, 1974 : 2/439) 2) มุฮัมมัด บิน ซาบิต อัลอันศอริย์ เป็นบุคคลที่อบู หาดิมระบุว่าเป็นที่รู้จัก (Ibn Abī Hātim, 1960 : 3/216) อิบนุอัลญะซีรกล่าวถึงอะดิษนี้ว่าเป็นอะดิษที่ก่อกำเนิดต่อท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ เพราะอัลฮะสันมิได้ยืนยันจากอิบนุ มัสอูดแต่อย่างใด ส่วนกะซีร บิน ซันฎีรเองก็ถูกท่านยะหฺยาระบุว่าเป็นคนไร้แก่นสารใดๆ และอบูมุกอติลก็ถูกอิบนุ มุฮัมมัด บิน ซาบิต ระบุว่าไม่อนุญาตให้รับรายงานจากบุคคลผู้นี้ ขณะที่มุฮัมมัด บิน อัลกอสิมเองก็ถือเป็นแกนนำของบรรดาผู้สร้างอะดิษปลอมและถูกอบูบัคิรกล่าวหาว่าเป็นคนที่มีประวัติการอะดิษขึ้นมามากมาย (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/238) เช่นกันอัลอัลบานีย์ได้ตัดสินอะดิษนี้ว่าเป็นอะดิษเมาฎอฮ์ (al-Albāniy, 1991 : 14/55)

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนที่สุดเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่คนตายดังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูอ์และความเชื่อที่ได้รับการบอกเล่าต่อกันมาอย่างผิดๆของผู้คน

4.2.6.3 การอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตลกินให้ผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ~~ﷺ~~ จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และระบุว่าไม่มั่นใจ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเคาะฮีบ์จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 และต่ำสุดเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ	65	40.6
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรอง	36	22.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	10	6.3
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเคาะฮีบ์	16	10.0
อื่นๆ (โปรตระกูล)	33	20.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَسَوِّئْتُمْ عَلَى قَبْرِهِ ، فَلْيَقُمْ أَحَدُكُمْ عَلَى قَبْرِهِ ، ثُمَّ يَقُولُ يَا فَلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَسْمَعُهُ وَلَا يُجِيبُ ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فَلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فَلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَقُولُ : أُرْشِدْ رَحِمَكَ اللَّهُ ، وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ، فَلْيَقُلْ : اذْكَرْ مَا خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا ،

وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا ، وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا .))

ความว่า “เมื่อคนหนึ่งคนใดจากพี่น้องร่วมศรัทธาของพวกท่านได้เสียชีวิตลง ท่านทั้งหลายจงเกลียดดินบนหลุมฝังศพให้ดูเสมอกันและพวกท่านคนใดคนหนึ่งจงยืน ณ ส่วนศีรษะของ (ผู้ตายที่) หลุมฝังศพนั้น และให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงแล้ว ศพนั้นจะได้ยิน (คำกล่าว ของ) เขาผู้นั้น แต่ไม่อาจตอบรับได้ หลังจากนั้นก็ให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงแล้วนั้น ผู้ตายก็จะลุกขึ้นนั่ง หลังจากนั้นให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงผู้ตายจะกล่าว ขึ้นว่า “ ท่านจงขึ้นมาแก่เราเถิด ของอัลลอฮ์ทรงเมตตาท่าน ” แต่พวกท่านทั้งหลายนั้นไม่อาจรู้สึกรับรู้ได้ (ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับ ศพนั้น) หลังจากนั้น ก็ให้เขากล่าวว่า “ (โอ้ นาย. . บุตรของ. . เอ๋ย) ท่านจงรำลึกถึงสิ่งที่เป็นสาเหตุ ให้ท่านได้ ถือกำเนิดมาบนโลกใบนี้เถิด นั้นคือการปฏิญาณตนว่า ไม่มี พระเจ้าอันควรแก่การสักการะกราบไว้ นอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น และมุฮัมมัดคือ ศาสนทูตของพระองค์ และปฏิญาณตนว่า) ท่านนั้นได้พึงพอใจในการยึดถือ อัลลอฮ์เป็นพระเจ้า และ (พอใจในการยึดถือว่า) อิสลามเป็นศาสนา และ (พอใจในการยึดถือว่า) มุฮัมมัดนั้นคือ ศาสนทูตของท่าน และ (พอใจที่ยึดถือ ว่า) อัลกุรอานคือ สิ่งที่สองสุ่หนทางนำ..”¹

¹ จากการตัดริศญ์พบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่มและด้วยสายรายงาน เช่น ตำราอัลมุอญิม อัลกะบิร (al-Thabranīy, 1983 : 8/298-299) และตำราอัลดูอา (al-Thabranīy, 1986 : 3/1367-1368) ด้วยสายรายงาน คือ รายงานจากอบูอะกีล บิน สะลิม อัลคูลานี รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อัลอะลา อัลหิมศีย์ รายงานจากอิสมายิล บิน อียาซ รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลกุรซีย์¹ ในสายรายงานนี้บรรดาอุละมาอ์ได้ให้ข้อสังเกตว่า มุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อัลอะลา อัลหิมศีย์ เป็นบุคคลที่มีประวัติเคยขโมยอะดิษจำนวนมากมาย (Akasir, 1994: 7/90) ปรากฏในตำราอัลมะกอดิด อัลหะสะนะฮ์ (al-Sakhawīy, 1954 : 163) ด้วยสายรายงานจากหัมมาต บิน อัมร์ อัลนะศิบี รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลกุรซีย์ โดยในสายรายงานนี้ถูกตั้งข้อสังเกตว่าหัมมาต บิน อัมร์ อัลนะศิบีเป็นบุคคลถูกกล่าวหาว่ากุชะดิษปลอมและเป็นคนมุสา (al-Juzjaniy, 1990 : 305) บ้างก็ระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุกอัลอะดิษ(al-Bukhāriy, 1986 : 3/28, Ibn Hibbān, 1999 : 1/30, Ibn Abī Hātim, 1950 : 3/144) สถานภาพของอะดิษนี้จึงอยู่ในระดับฎะอียะฮ์ (Hasan, 2008 : 883)

จากผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อต่อฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตัลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิตตัน รวมถึงและความเชื่อต่างๆ อันผิดหลักการศาสนาในข้อควรปฏิบัติต่อผู้ตาย

4.2.6.4 การเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดเยี่ยมกุบูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับจำนวนทุกๆอายุหรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮ์ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 68 คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นั่นใจ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8 เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮะบะฮ์รับรองจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 และไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮ์ฮ์จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 (ดังตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่ว่า ผู้ใดเยี่ยมกุบูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับจำนวนทุกๆอายุหรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮ์ฮ์จากท่านนบี ﷺ	68	42.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮะบะฮ์รับรอง	20	12.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	18	11.3
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮ์ฮ์	16	10.0
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	38	23.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ไม่นั่นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และรองลงมาจากนั้นเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยัน

โดยผู้รู้ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง
จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ أَوْ أَحَدِهِمَا ، فَقَرَأَ عِنْدَهُمَا أَوْ عِنْدَهُ يَس ، غُفِرَ

لَهُ بِعَدَدِ كُلِّ آيَةٍ أَوْ حَرْفٍ))

ความว่า “ผู้ใดเยี่ยมกุบรูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีน
ให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับ
จำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความ
เชื่อเกี่ยวกับการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันศุกร์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็น
ความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆูอู และความเชื่อผิดๆของ
ผู้คนที่เกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนสุสานที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา

4.2.6.5 การเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยียน (ชียาเราะฮ์)
สุสานในวันอีดทั้งสอง ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิหม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชน
ทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจนมากที่สุด
จำนวน 51 คิดเป็นร้อยละ 31.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ
25.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจนจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และ
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และต่ำสุดไม่
ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 (ดูตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยียน
(ชียาเราะฮ์) สุสานในวันอีดทั้งสอง

¹ จากการตัดครีจัญพบว่าฮะดีษนี้บันทึกในตำราหลายเล่มเช่นตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาฮ์ฎู (al-Thabranīy.1994 :6/175) อัลมุอ์ญิม
อัลเศาะฮิร (al-Thabranīy.1984 : 2/160) นะวาติร อัลอุศูล (al-Hakīm al-Tirmidhiy, 2010 : 1/126) และอัลดริซบี
วะอัลดริซบี (al-Ashbahaniy.1993: 2/228) โดยมีสายรายงานคือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลนุอ์มาน รายงานจากยะหยา บิน
อัลอะลาอ์ อัลบัจญ์ลีญ รายงานจากอับดุลกะรีม อับดุลมุญะฮ์ดี รายงานจากมุฮายิต โดยต้นสายรายงานมาจากอู สุรียเราะฮ์ บรรดา
ผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากอูลมะฮ์อะฮ์ในฮะดีษนี้มีหลายคน คือ 1) มุฮัมมัด บิน อัลนุอ์มาน บิน อับดิรเราะฮ์มาน ถูกระบุว่า
บุคคลไม่เป็นที่รู้จัก (al-'Uqailiy, 1999 : 4/146) 2) ยะหยา บิน อัลอะลาอ์ อัลบัจญ์ลีญ ถูกระบุว่าบุคคลจอมโกหกและกุ
ฮะดีษปลอม (al-'Asqalāniy, 1991 : 7618) และ 3) อับดุลมุญะฮ์ดี อับดุลกะรีม บิน อับดุลมุคอรริค ชาวเมืองบัตเราะฮ์ ถูกระบุว่า
บุคคลไม่น่าเชื่อถืออยู่ในระดับมัตุรุก(al-Nasa'iy,1984 : 170) ฮะดีษนี้จึงถูกตัดสินว่าเป็นฮะดีษเมฆูอู (al-Albāniy, 1991 :
39)

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน	51	31.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน	35	21.9
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	20	12.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง	13	8.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	41	25.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และรองลงมาจากนั้นเท่ากัน 2 กลุ่มคือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และอันดับต่อมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((الخروج إلى الجبان في العيدين من السنة))

ความว่า “ การออกไปยังสุสานในวันอีดทั้งสองเป็นการปฏิบัติหนึ่งจากสุนนะฮ์”²

โดยทัศนะที่สนับสนุนเรื่องดังกล่าวยังได้อ้างอิงฮะดีษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((مَا مِنْ رَجُلٍ يَزُورُ قَبْرَ أَخِيهِ وَيَجْلِسُ عِنْدَهُ إِلَّا اسْتَأْنَسَ بِهِ وَرَدَ عَلَيْهِ حَتَّى

((يَقُومُ))

¹ ความหมายโดยตรงของคำว่า الجبان หรือ الجبانة หมายถึง ทะเลทรายอันเป็นสถานที่ทุ่งกว้าง บางครั้งจึงมีการตีความว่าหมายถึงสนามกว้างๆสำหรับใช้ละหมาด หรือทุ่งกว้างที่ใช้เป็นสุสาน (กูบูร) ด้วยเช่นกัน (al-Haitsamiy, 1967:2/206,240)

² จากการตีความที่พบว่ามีบันทึกในตำรามััจญ์อุม์ค็อน-นะฟาต (Ibn al-Bakhtariy, 2001:323) ตำราอัลสุนัน อัลกูบรอ (al-Baihaqiy, n.d :3/295) และตำราอัลมุอัมม์ อัลเอาลัฎ (al-Thabraniy, 1994:3/224) ปรากฏสายรายงานคือ รายงานจากอัมร์ บิน อับยัสซึ่งเป็นผู้คนลัจจริง รายงานจากมุฏริบชาวเมืองกูพะฮ์ เป็นผู้คนลัจจริงเชื่อถือได้ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 141 (al-‘Asqalāniy, 1991 : 6705) รายงานจากออบู อีสหาก รายงานจากอัลฮาริษ รายงานจากออลี บิน อับดุลลิบ สำหรับบุคคลที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสายรายงานนี้ คืออัลฮาริษ บิน อับดุลลาฮ์ อัลอะอ์วัร อัลฮิมดานีย ชาวเมืองกูพะฮ์ ซึ่งถูกครหาเป็นชื่ออะฮ์ลุดไต (Ibn Hibbān. 1999:1/264) ขณะที่อุละมาอ์อีกหลายท่านกล่าวว่าบุคคลนี้เป็นคนโกหก (Ibn Abū Hātim, 1950:3/78, al-Nawawiy. 1997:1/556-557) และบ้างก็ระบุว่าอยู่ในระดับเงาะฮ์ (Ibn Abī Hātim, 1950 : 3/79) สายรายงานนี้จึงเป็นสายรายงานในระดับเงาะฮ์ผู้คัดค้าน (Hasan, 2008 : 908)

ความว่า “ไม่มีบุรุษใดที่ได้ไปเยี่ยมหลุมสุสานพี่น้องของเขา และนั่งลงใกล้หลุมสุสานนั้นนอกจากจะเป็นความสนิทสนม (อุ่นใจ) แก่เขา (ผู้ตาย) และเขายังสามารถตอบโต้กับผู้นั้นได้ จนกระทั่งเขาลุกขึ้นจากไป”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเยี่ยมสุสานในวันอีกข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิดัน และและ ความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนสุสาน

4.2.6.6 การอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ระบุว่าเมื่อพวกท่านคนใดเสียชีวิตลงก็จงอย่าห่วงงวเหงวเหี่ยวเขาแต่จงเร่งรีบพาเขาไปฝังยังสุสาน และจงอ่านอัลกุรอานสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ตรงศีรษะของเขา และอ่านตรงเท้าทั้งสองด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ที่สุสานแห่งนั้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองมากที่สุด คือ จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นั่นใจจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และเชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และต่ำสุดคือไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่สนับสนุนให้อ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานของผู้ตาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ	21	13.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	48	30.0
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์	14	8.8

¹ ฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราบางเล่ม เช่น กิตาบอัลรุฎี (Ibn al-Qayyim, 1975: 10-16) และกิตาบอัลกุบูร (Ibn Abi al-Dunya, 2000: 201) จากการตัดริจฎ์พบสายรายงานดังนี้คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน เอนา รายงานจากกะษียา บิน ยะมาน รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน สัมอาน รายงานจากซัยด์ บิน อัสลิม โดยอ้างต้นสายรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ สำหรับบุคคลที่อุละมาฮ์ฮะดีษวิพากษ์ในฮะดีษนี้ คืออับดุลลอฮ์ บิน สัมอาน ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลที่ไม่ทราบสถานภาพที่ชัดเจนและถืออยู่ในระดับฎะอ์ฟฎิดัน (Ibn Hajar.2002 : 3/297) ขณะที่บางท่านระบุว่าอยู่ในระดับมัตุรุก (Ibn Rajab,1994 : 143)

อื่นๆ (ไปรตระบุ)	40	25.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْسَبُوهُ ، وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ ، وَلْيُقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ فَاتِحَةُ

الْكِتَابِ ، وَعِنْدَ رِجْلَيْهِ بِحَاتِمَةِ الْبَقْرَةِ فِي قَبْرِهِ))

ความว่า “เมื่อพวกท่านคนใดเสียชีวิตลง ก็จงอย่าห่วงงเหงเหงวเขาแต่จงเร่งรีบพาเขาไป (ฝัง) ยังสุสานของเขา และจงอ่านตรงสรีระเขาด้วยสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ และอ่านตรงเท้าทั้งสองของเขาด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์บนสุสานของเขานั้น”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษฎะฮ์อิฟฎิตันและความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสาน

¹ จากการตัดรึงญพบว่อะดิษนี้มีบันทึกในตำราหลายเล่ม เช่นตำราอัลมูอญิม อัลกะบิร(al-Thabraniy,1994 (2) : 12/444) ตำราอัลอุมร์ บิอัลมะฮ์รูฟ วะอัลนะฮ์ย อันอัลมุนกัร (al-Khalal,1989:124) และตำราซุฮ์บอัลอิมาน (al-Baihaaqiy,1989 : 16/309-310) ซึ่งในทั้งหมดปรากฏสายรายงาน ดังนี้คือ รายงานจากออบุซัยบ์ อัลหิรอนีย รายงานจากยะหฺยา บิน อับดิลลาฮ์ อัลบับลุติย รายงานจากอัยยูบ บิน นะฮ์ย อัลหัลบีย รายงานจากอุมมฺุอ์ บิน อิบิเราะบารฺ รายงานจากอิบน์ อุมร์ ซ้อสังเกดสำหรับรายชื่อบรรดาผู้รายงานต่างๆ ในอะดิษนี้ คือ 1) ยะหฺยา บิน อับดิลลาฮ์ บิน อัลญาะฮาก อัลบับลุติย ซึ่งอุละมาฮ์หลายท่านระบุว่า เป็นบุคคลอยู่ในระดับญาะฮ์อิฟ (Ibn Abī Hātim,1950 : 9/164-165, Ibn Hibbān, 2000 : 2/479-480) 2) อัยยูบ บิน นะฮ์ย อัลหัลบีย คนรับใช้ของตระกูลสะอ์ด บิน อิบิวกอกศ ซึ่งอุละมาฮ์บางท่าน ระบุว่า เป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัรอัลอะดิษ (Ibn Abī Hātim, 1950 :2/259) บางท่านระบุว่าอยู่ในระดับญาะฮ์อิฟ อัลอะดิษ(Ibn Abī Hātim,1950 :2/25) และบ้างก็ระบุว่าอยู่ในระดับมัตรุก อัลอะดิษ(Ibn al-Jawziy,1985 : 1/133) สถานะภาพของอะดิษนี้อยู่ในระดับญาะฮ์อิฟฎิตัน (al-Albāniy,1991 : 9/152)

4.2.6.7 การอ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮุอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายอะดิสที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็น อะดิสที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 65 คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.7 เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และไม่เชื่อว่าเป็นอะดิสเศาะฮี้ฮ์จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 09.3 (ดังตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่ออะดิสที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นอะดิสที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ	65	40.6
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง	21	13.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	21	13.1
ไม่เชื่อว่าเป็นอะดิสเศาะฮี้ฮ์	15	09.3
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	38	23.7
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ไม่นั่นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และรองลงมาจากนั้นเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ مَرَّ عَلَى الْمَقَابِرِ وَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى عَشْرَةَ مَرَّةً ، ثُمَّ وَهَبَ

أَجْرَهُ لِلْأَمْوَاتِ أُعْطِيَ مِنَ الْأَجْرِ بِعَدَدِ الْأَمْوَاتِ))

ความว่า “บุคคลใดเดินผ่านสุสาน (กุบур) ต่างๆ แล้วเขาอ่านสุเราะฮ์

“กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 11 ครั้ง แล้วยกผลบุญของการอ่านให้แก่

บรรดาคนตาย เขาก็จะได้รับผลบุญเท่ากับจำนวนผู้ตาย(ในสุสานแห่งนั้น)”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีชะดีซที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสานพบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่จริงในสังคมมุสลิม อันเกิดจากการอ้างอิงมาจากชะดีซมาฏู

4.2.6.8 การทำบุญเนื่องครบรอบการตาย

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการอ้างอิงชะดีซสนับสนุนการทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากท่านนบี ﷺ ชัดเจนจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 และปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจนจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 และต่ำสุดคือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 (ดังตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อต่อพิธีการทำบุญเลี้ยงอาหารในโอกาสครบรอบการตายเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน	41	25.6
ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน	26	16.3
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	22	13.8
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง	15	9.4

¹ จากการตัดครีจนพบว่าชะดีซบทนี้ระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราพะฎอฮ์อิซุเราะฮ์อัลอิลลาฮ (al-Khallal, 1991 : 101) และมุสนัดอัลฟิรเดาส์ (al-Dailamiy, n.d. : 4/38) บันทึกมาจากสายรายงานของ अबดุลลอฮ์ บิน อะฮ์มัด บิน อามิร รายงานจากบิดาของเขา และระบุในตำราอัลตัตวีน ฟิอัคบาร์ กือซวีน (al-Rafiiy, 1987 : 2/296-297) บันทึกมาจากสายรายงานของดาวูด บิน สุลัยมาน อัลฆอซีย์ ซึ่งทั้งสองรายงานนั้นล้วนได้มาจากอลี บิน มุซา อัลริฎอ รายงานจากมุซา บินญะอ์ฟิร รายงานจากญะอ์ฟิร บิน มุฮัมมัด รายงานจากมุฮัมมัด บิน อลี รายงานจากอลี บิน อัลฮุสัยน รายงานจากอัลฮุสัยน บินอลี รายงานจากอลี บินอบีฎออลิบ ซึ่งในสายรายงานที่ 1 มีบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์มีข้อสังเกต คือ अबดุลลอฮ์ บิน อะฮ์มัด ถูกระบุว่าสิ่งที่เขาเล่าต่อจากอะฮ์ลุลบัยต์นั้นเป็นส่วนที่ไม่ถูกต้อง (Ibn al-Jawziy, 1985 : 2/115) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลผู้ร่วมทั้งบิดาของเขาล้วนเป็นคนพูดเท็จ (al-Sakhawiy, 1997 : 1/170) และในสายรายงานที่ 2 มีบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์มีข้อสังเกต คือ ดาวูด บิน สุลัยมาน อัลฆอซีย์ซึ่งถูกระบุว่า เป็นจอมโกหก (Ibn Ma'in, 1978 : 9/337) บ้างก็ระบุเป็นบุคคลลึกลับไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn Abi Hatim, 1950 : 3/413) จากทั้งสองสายรายงาน ล้วนชี้ชัดว่าชะดีซบทนี้เป็นชะดีซมาฏูและการอ่านเช่นนั้นถือเป็นบิดอะฮ์หนึ่งเกี่ยวกับคนตาย (ดู al-Albāniy, 1992 : 325)

อื่นๆ (ไปรตระบุ)	56	35.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 45.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَا مِنْ أَهْلٍ بَيْتٍ يَمُوتُ مِنْهُمْ مَيِّتٌ فَيَتَّصِدُّوْنَ عَنْهُ بَعْدَ مَوْتِهِ ، إِلَّا أَهْدَاهَا إِلَيْهِ جَبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى طَبَقٍ مِنْ نُورٍ ، ثُمَّ يَقِفُ عَلَى شَفِيرِ الْقَبْرِ فَيَقُولُ : يَا صَاحِبَ الْقَبْرِ الْعَمِيقِ ، هَذِهِ هَدِيَّةٌ أَهْدَاهَا إِلَيْكَ أَهْلُكَ فَاقْبَلْهَا .. فَيَدْخُلُ عَلَيْهِ ، فَيَفْرَحُ بِهَا وَيَسْتَبَشِّرُ ، وَيَحْزَنُ جِرَانُهُ الَّذِينَ لَا يُهْدَى إِلَيْهِمْ بِشَيْءٍ))

ความว่า “ไม่มีครอบครัวใดที่มีสมาชิกคนหนึ่งเสียชีวิตลง แล้วพวกเขาทำได้ทำการบริจาคให้หลังจากเขาเสียชีวิตไป นอกจากมะลิกญิบรีลจะนำมันไปมอบเป็นของขวัญให้แก่เขาโดยวางบนถาดที่ทำมาจากรัศมี ต่อมาเมื่อหยุดยืนลงที่ปากหลุม ญิบรีลก็จะประกาศว่า “โอ้เจ้าของหลุมสุสานอันลึกที่สุด นี่คือนของขวัญที่ครอบครัวของท่านมอบมาให้ จงรับมันไว้เถิด” แล้วญิบรีลก็เข้าไปพบเขา ทำให้เขารู้สึกมีความสุขและยินดีอย่างที่สุด ขณะที่เพื่อน (ซึ่งอยู่ในหลุม)ข้างเคียงของเขาที่ไม่มีของขวัญใดๆ ถูกส่งมาถึงจะรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญเนื่องครบรอบการตายข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่า

¹ จากการตัดครั้งญพบวฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาสฎ (al-Thabranīy, 1994 : 6504) โดยมีสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน ดาวูด บิน อัสลัม อัลเศาะตะฟี รายงานจากอุบัยดูลลอธ บิน अबديللاه อัลมุญะดีรีย์ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิสมาอิล บิน อับดุลคัย รายงานจากอบูมุฮัมมัด อัลซามีย รายงานมาจากอบู สุรยะเราะฮ์ รายงานมาจากอนัส บิน มาลิกซึ่งอ้างว่าได้ยินฮะดีษนี้มาจากท่านนบี ﷺ อัลฮัยษะมียกล่าวว่า “อัลญูบรอนีย์บันทึกฮะดีษนี้ไว้ในตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาสฎทั้งๆที่ในนั้นมีอบูมุฮัมมัด อัลซามียซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นจอมโหด(al-Haithamiy, 1967 : 3/139) อัลอัลบานีย์ตัดสินสถานภาพของ ฮะดีษนี้ว่าเป็นฮะดีษเมาฎู (al-Albāniy, 1992 :1/699)

เป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเมาฎู และและความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการทำบุญเนื่องครบรอบการตาย

4.2.6.9 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดิษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับคนตาย และสุสานตามข้างต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษระดับเมาฎู และฎะอียะอ์ฟฎิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อของสังคมมุสลิม ดังอธิบายแต่ละอะดิษได้ดังนี้

1) อะดิษที่ระบุให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน

ตั้งข้อมูลสัมภาษณ์จากโต๊ะครูท่านหนึ่งว่า “ขณะเดินไปส่งมัยยิตที่ถูกบูเราะฮ์ไม่ควรพูดจาใดๆ นอกจากกล่าว “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” กันทุกคน เนื่องจากมีหลักฐานจากอะดิษ” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

ดังกล่าว ถือเป็นปฏิบัติที่ไม่รู้หลักฐานที่ถูกต้องรับรอง หากกระทำโดยเข้าใจว่าเป็นอิบาดะฮ์เนื่องจากมีหลักฐาน และจำเป็นต้องทำเช่นนั้น ซึ่งมีผลกระทบทำให้เข้าข่ายการอุตริกรรมขึ้นมาในศาสนา เพราะทุกๆอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากอะดิษเมาฎู หรืออะดิษที่ไม่ถูกต้องสิ่งนั้นย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy,1992 : 1/224-231)

2) อะดิษที่ระบุถึงการอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานของนบีหรือบรรดาคนซอลิฮ์ได้ มีผลกระทบ คือทำให้เกิดความเชื่อที่เบี่ยงเบนและประเพณีปฏิบัติต่างๆที่ขัดหลักการศาสนาขึ้นมาในสังคมมุสลิม ดังพบเห็นได้ในแทบทุกพื้นที่ เช่น เมื่อฝังศพเสร็จแล้วจะมีการนำต้นไม้บางชนิดมาปลูกหรือ กิ่งอินทผลัมมาปักไว้ โดยเฉพาะหากผู้ตายเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การนับถือ เช่น โต๊ะครู ผู้รู้ศาสนา หรืออยู่ในระดับโต๊ะวะลีย์ ก็จะก่อหลุมสุสานเป็นเนินสูงและก่อซิเมนต์เป็นกำแพงขึ้นสูงรอบๆบ้างมีการสร้างเป็นศาลาเล็กๆใกล้หลุมนั้น บ้างมีการประดับประดา และเขียนจารึกชื่อ หรืออายะฮ์อัลกุรอาน หรือดุอาอ์ไว้บนแผ่นหินไว้ด้วย โดยอ้างว่าเพื่อสะดวกในการไปเยี่ยม หรือบางคนก็เข้าไปแตะสัมผัสหลุมศพเพื่อความเป็นสิริมงคล และขอดุอาอ์บนบานกับหลุมสุสานนั้นด้วย (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58) อีกทั้งมีปรากฏอยู่ในตำรา และหนังสือศาสนาบางเล่มที่ใช้สอนและเผยแพร่อย่างกว้างขวาง เช่นมีระบุถึงขั้นตอนของการฝังศพ (มัยยิต)ในกิบูรว่า“ให้เอาไม้ (หรือแผ่นซิเมนต์) ปักเป็นเครื่องหมายด้านหัวและด้านท้ายของหลุม และควรเขียนชื่อผู้ตายที่ไม้เหล่านั้นด้วย” (ข้าซุดดิน และมัด, 2549 : 100) กระทั่งในบางพื้นที่มีการก่อหลุมและตกแต่งด้วยสิ่งประดับต่างๆที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติของชนต่างศาสนิก ดังกล่าวจึงเข้าข่ายอุตริกรรม หรือบิดอะฮ์ เนื่องเป็นการเลียนแบบพิธีกรรมทางศาสนาหรือประเพณีหนึ่งๆเป็นอัตลักษณ์ของชนต่างศาสนิก (al-Albāniy,1992 : 242)

3) ฮะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการอ่านตลกีนเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝังเกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับพิธีการอ่านตลกีนบทต่างๆให้แก่ผู้ตาย¹ ในสังคมมุสลิมในหลายพื้นที่ในประเทศไทย รวมทั้งพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามัน เช่นทุกครั้งเมื่อมีการตายก็มักปฏิบัติสิ่งดังกล่าวนั้นอยู่เหมือนประเพณีจำเป็นที่ขาดเสียมิได้ ดึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เช่น “การอ่านให้แก่คนตายจะทำให้ดวงวิญญาณของเขาสงบและไม่ทรมานหรือทรมานทรมาน” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

นอกจากนั้นยังมีโต๊ะครู และผู้รู้บางท่านมีทัศนคติสนับสนุนการปฏิบัติดังกล่าว ด้วยเหตุผล เช่น

“การอ่านตลกีน หรือการอ่านอัลกุรอานซึ่งย่อมได้ผลบุญทุกคนอ่าน คนฟัง หรือคนเป็นและคนตาย” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

“แม้ว่านักวิชาการบางท่านจะกล่าวว่าการอ่านตลกีน หรืออ่านยาซีนแก่คนตายแม้ไม่มีฮะดีษระดับเศาะฮี้ฮ์ยืนยันไว้ แต่ถือว่าใช้ได้ เพราะเป็นการส่งเสริมทำดี หรือพะกุออล ซึ่งโต๊ะครูหลายคนก็ปฏิบัติอยู่” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58)

จริงแล้วทัศนคติที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนมีอาจนำมาอ้างความชอบธรรมของประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดมาอย่างผิดๆนั้นได้เลย เพราะเนื่องจากการอ้างมาจากฮะดีษฎะอ์ฟแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อ หรือความเห็นที่ขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ หรือมติเอกฉันท์ (อิญญุม่า) ของสละฟุซซอลิฮ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนเข้าข่ายเป็นบิตอะฮ์ทั้งสิ้น (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052) แม้กระทั่งประเด็นการเจาะจงอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ผู้ใกล้ตายก็เป็นเพียงฮะดีษฎะอ์ฟ ยิ่งกว่านั้นหากเจาะจงอ่านสุเราะฮ์เดียวกันนี้ให้กับผู้ที่ตายไปแล้ว หรืออ่านบนหลุมศพของผู้ตายย่อมเป็นการปฏิบัติที่ขัดหลักการชัดเจนเนื่องไม่มีหลักฐานและแบบอย่างใดๆจากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ (Ibn Bāz, 1999 : 13/93, Ibn al-Uthaymin, 1992 : 17/72-74) สอดคล้องกับทัศนะของอิบนุ ตัยมียะฮ์ที่เห็นว่าการอ่านสุเราะฮ์ ยาซีน หรือสุเราะฮ์อื่นๆของอัลกุรอานให้แก่ผู้ใกล้ตายนั้นเป็นสิ่งที่ชอบ ส่วนการอ่านหลังจากตายแล้วเป็นบิตอะฮ์ (al-Ba‘liyy, 1997: 91)

4) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดเยี่ยมกบฏของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้เท่ากับจำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่ได้อ่านไป” เกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับการเยี่ยมกบฏในวันศุกร์ เช่น เชื่อว่าหากเยี่ยมกบฏของพ่อ-แม่ หรือญาติพี่น้องทุกวันศุกร์ แล้วอ่านอัลกุรอานสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสองแล้ว อัลลอฮ์

¹ ในตัวบทฮะดีษจะระบุว่า “เมตาคุม” ซึ่งคำแปลตรงตัวหมายถึงผู้ใกล้ตาย ขณะที่อุละมาอ์บางกลุ่มให้ทัศนะหมายถึงคนที่ตายแล้วถึงอย่างไรก็ตามฮะดีษต่างๆที่ระบุเจาะจงให้อ่านยาซีนในกรณีของคนตายนั้นทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษฎะอ์ฟหรือฮะดีษฎะอ์ฟทั้งสิ้น ไม่มีสักฮะดีษเดียวที่เศาะฮี้ฮ์ (al-‘Asqālāniy, 1995b : 2/110)

จะทรงอภัยโทษให้แก่ผู้ตายเท่ากับจำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่ได้อ่านไป สังคมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามันจำนวนไม่น้อยยังมีความเชื่อดังกล่าวอยู่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลหนึ่งได้ให้ทัศนะว่า “การอ่านยาซีนให้กับผู้ตายโดยเฉพาะพ่อแม่ ควรอ่านที่กุบูรดีกว่าอ่านที่บ้าน เพราะเป็นอ่านต่อหน้าศพจะได้ถึงผู้ตาย อ่านยาซีนที่บ้านต้องนึกในใจให้กับผู้ตายจะได้ถึงผู้ตาย ถ้าไม่นึกให้กับผู้ตายผู้ตายจะไม่ได้รับ ผู้อ่านเท่านั้นที่ได้รับผลบุญในการอ่าน” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

ข้อมูลจากโต๊ะครูท่านหนึ่งว่า “การอ่านยาซีนให้แก่ผู้ตายเป็นเรื่องดี โดยเฉพาะในคืนวันศุกร์เป็นคืนที่วิญญาณของผู้ตายจะมาเยี่ยมบ้านด้วยความเป็นห่วง เมื่อมาถึงที่บ้านเห็นลูกหลานอ่านอัลกุรอาน อ่านยาซีน วิญญาณของผู้ตายจะกลับไปหลุมฝังศพด้วยความอึดเอิบ ถ้ามาเยี่ยมแล้วไม่เห็นลูกหลานอ่านก็จะกลับไปยังหลุมฝังศพด้วยความโศรกเศร้า” (ข้าซุดดีน และมัด, 2549 : 111)

ด้วยความเข้าใจข้างต้นจึงสังเกตพบว่านอกจากการอ่านสุเราะฮ์ยาซีนแล้ว บ้างก็อ่านสุเราะฮ์อื่นๆจากอัลกุรอาน ตลอดถึงมีการจ้างวานกลุ่มคณะบุคคลต่างๆ เช่นโต๊ะครู โต๊ะละแบ หรือเด็กปอเนาะมาร่วมชุมนุมกันที่บ้านผู้ตาย ตลอดทั้งมีการจัดเลี้ยงอาหารต่างๆเพื่อส่งผลบุญทั้งหมดให้แก่ผู้ตายนั่นด้วย ซึ่งทั้งหมดล้วนเข้าข่ายบิดอะฮ์ เนื่องเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆ ขึ้นมาเองที่ศาสนาไม่ได้กำหนด” (al-Shātibiy,1992 : 1/ 229-231)

5) ฮะดีษที่ระบุถึงรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยือน (ชียาเราะฮ์) สุสานในวันอีดทั้งสอง มีผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อผิดๆเกี่ยวกับการเจาะจงเยี่ยมเยือนสุสานในวันอีดทั้งสอง ประเพณีการเยี่ยมเยือนสุสานหลังเสร็จสิ้นจากการละหมาดอีดแล้ว จะมีผู้คนทั้งหลาย ทั้งชายและหญิงจำนวนมากต่างเดินทางพาครอบครัวไปยังสุสานประจำหมู่บ้าน แม้ประเพณีนี้ในพื้นที่จังหวัดแถบอันดามันจะไม่ปฏิบัติกันอย่างเอิกเริก เช่นในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ถือว่ามีอยู่ไม่น้อยในทุกจังหวัดเช่นกัน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า “มีพี่น้องมุสลิมจำนวนหนึ่งในหมู่บ้าน บ้างก็ไปนั่งอ่านอัลกุรอานและดุอาอ์รอบๆหลุมศพของญาติ บ้างก็มีอาหารคาวหวานไปรับประทานกันด้วย หรือบ้างก็ไปช่วยถากถาง และปลูกต้นไม้บริเวณหลุม” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58) สำหรับเหตุผลของการเจาะจงการเยี่ยมเยือนสุสานในวันอีด มีผู้รู้ท่านหนึ่งให้คำตอบว่า “สาเหตุที่มุสลิมบ้านเรานิยมไปกุบูรในวันอีดกันเยอะ ก็เนื่องจากเป็นโอกาสที่มีพี่น้องลูกหลานต่างกลับมาเยี่ยมบ้านหลังเก่า และมารวมตัวกันอีกครั้งในบ้านหลังเดียวกัน หลังจากที่แยกย้ายกันไปอยู่กับครอบครัวในสถานที่ต่างๆ ดังนั้น เมื่อพี่น้องกลับกันมาพร้อมหน้า จึงถือว่าเป็นเวลาอันเหมาะสมที่จะไปร่วมอ่านอัลกุรอาน และดุอาให้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้มีพระคุณ รวมถึงทำบุญต่างๆเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตายในกุบูร ก่อนที่จะแยกย้ายกันและกลับมาอีกในปีต่อไป” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58)

การปฏิบัติข้างต้นย่อมเข้าข่ายบิดอะฮ์ เพราะนอกจากเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆขึ้นมาเองซึ่งศาสนาไม่ได้กำหนดแล้ว ยังเป็นการนำสิ่งหนึ่งๆซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติมายึดถือปฏิบัติเยี่ยงศาสนาอีกด้วย (Ibn Taymīyah,1988 : 1/42)

6) อดิษที่ให้เร่งรีบพาศพผู้ตายไปยังสุสาน และจงอ่านตรงศรีษะเขาด้วยสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ และอ่านตรงเท้าทั้งสองของเขาด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ที่สุสานของเขา และอดิษส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลชัวลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสานเกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่างๆ อันพียงมีต่อคนตาย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ให้ทัศนะว่า “ การอ่านอัลกุรอานให้แก่คนตายที่สุสานไม่มีข้อระบุห้ามจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ และจากคำกล่าวของบรรดาอุลาม่าฮ์มัซฮับทั้ง 4 เลย ยิ่งกว่านั้นมิได้พบพระบรูอย่างชัดเจนจากอิมามชาฟีอีฮ์ด้วยว่าอนุญาตให้อ่านอัลกุรอานที่กุบรูได้อย่างไม่ต้องสงสัย” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 ต. ค.2558) และบางคนก็ให้ทัศนะว่า “เมื่อเข้าไปเยี่ยมหลุมสุสาน นอกจากขอคูอาห์แล้ว ควรอ่านอัลกุรอานให้แก่พวกเขาด้วยอัลฟาติฮะฮ์ อยะฮ์ช่วงท้ายของสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ หรืออย่างน้อยก็ให้อ่านกุลชัวลลอฮ์ อะหัด” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 ต. ค.2558)

ซึ่งในกรณีข้างต้นนี้ บรรดาอุละมาฮ์ต่างอธิบายว่า ข้อปฏิบัติตามหลักการศาสนาหลังเสร็จสิ้นจากการฝังศพผู้ตายแล้ว หรือขณะเยี่ยมสุสานของเขานั้นคือ การขอคูอาห์แก่ผู้ตาย ส่วนการเข้าไปอ่านอัลกุรอานที่หลุมฝังศพนั้นเป็นสิ่งขัดแย้งกับคำสอนของท่านนบี ﷺ เช่นที่ทัศนะของบรรดาอุละมาฮ์ชาวสลัฟหลายท่านในอดีต เช่นอบู หะนี พะฮ์ มาลิก ฮะซิม บิน บะซีร์ และที่ทัศนะหนึ่งของอะฮ์มัด บิน หันบัล ถือว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจยิ่ง (Ibn Taimīyah,1990 : 2/743-744)

7) อดิษที่สนับสนุนการทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากรบรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย เกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติที่ผิดๆเกี่ยวกับการทำบุญเลี้ยงอาหารครบรอบการตาย หรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย ซึ่งมีให้พบเห็นทั่วไปในสังคมมุสลิมแทบชายฝั่งอันดามัน กระทั่งในหลายชุมชนประเพณีนี้ถูกปฏิบัติเยี่ยงพิธีกรรมจำเป็นทางศาสนา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า “การทำบุญให้กับผู้ตาย จะทำเนื่องครบรอบ 3 วัน 7 วัน 40 หรือ 100 วัน ไม่ใช่ปัญหา เพราะในสาระเป็นเพียงการรำลึกพระเจ้า การเศาะละวาตท่านนบี ﷺ การบริจาคทาน (เศาะตะเกาะฮ์) ซึ่งเป็นประเภทอามัลอิบาตะหฺในภาพรวมที่ศาสนาสนับสนุนให้ทำอยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงรูปแบบ ความถี่ หรือสถานที่ ซึ่งมุสลิมสามารถทำได้ตามความสะดวกจึงไม่ใช่ปัญหา (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

การทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากรบรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตายในรูปแบบข้างต้น นอกจากผิดหลักการศาสนาในฐานะความผิดเป็นบิดอะฮ์เนื่องขัดแย้งต่อหลักการจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ และการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์แล้ว (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052) ยังเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ครอบครัวผู้ตายที่ต้องรับภาระการจัดเตรียมอาหารเลี้ยงแก่ผู้คนนั้นในวันดังกล่าว อีกทั้งผิดเจตนารมณ์ของการเลี้ยงอาหาร หรือวะลียมะฮ์ที่พึงปฏิบัติในวันรื่นเริงมิใช่วันแห่งความทุกข์โศกเช่นนั้น

4.3 สะตีสหเมฆอูเก็ยวกับการปฏิบัติบาคะฮ์และผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

4.3.1 สะตีสหเมฆอูเก็ยวกับการทำคความสะอาด (เงาะฮาระฮ์)

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงสะตีสหเมฆอูในกรณีเกี่ยวกับการทำคความสะอาด (เงาะฮาระฮ์) สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.1.1 การเจาะจงอ่านคอาหรับเฉพาะก่อนทำวูฏอ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อสะตีสหเมฆอูหมายความว่า “เมื่ออาบน้ำละหมาด (วูฏอ) ครั้งใดก็จงกล่าวว่ “บิสบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์”แล้วท่านจะถูกบันทึกคความดี ทราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะเป็นสะตีสหเมฆอูปีนี้ ~~๕~~ มากที่สุด คือ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 31 คิดเป็นร้อยละ 19.4 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 27 คิดเป็นร้อยละ 16.9 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่สะตีสหเมฆอูที่ต้องจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อสะตีสหเมฆอูหมายความว่าเมื่ออาบน้ำละหมาด (วูฏอ) ครั้งใดก็จงกล่าวว่ “บิสบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์”แล้วท่านจะถูกบันทึกคความดี ทราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย

การปฏิบัติบาคะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นสะตีสหเมฆอูปีนี้ ๕	50	31.3
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	42	26.3
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	27	16.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่สะตีสหเมฆอูที่ต้อง	10	6.3
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	31	19.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คน ได้ให้ทัศนะดังนี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ต้องมากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่

เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่ :

((يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، إِذَا تَوَضَّأْتَ فَقُلْ : بِسْمِ اللَّهِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ، فَإِنْ حَفِظْتَكَ لَا تَسْتَرْجِعُ تَكْتُبُ لَكَ حَسَنَاتٍ حَتَّى تَفْرُغَ مِنْ ذَلِكَ الْوُضُوءِ))

ความว่า “โอ้อบู สุรัยเราะฮ์ เมื่อท่านอาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ครั้งใดก็จงกล่าว ว่า “บิสมิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” เพราะจริงแล้วบัญญัติ (ความดี) ของเจ้าจะไม่ หยุดพักการบันทึกความดีต่างๆแก่เจ้าเลย กระทั่งเจ้าเสร็จสิ้นจากการทำวุฎูอ์ ดังกล่าวนั้น”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการอ่าน (ดูอาอ์) ก่อนทำวุฎูอ์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงใน สังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษที่ไม่ถูกต้องซึ่งไม่มีแหล่งที่มา และการปฏิบัติตามกันมา เนื่องได้รับการยืนยันโดยผู้รู้

4.3.1.2 การอ่านดูอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อรูปแบบการอ่านดูอาอ์ขณะทำความสะอาด ล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด เช่น “เมื่อล้างหน้าก็จงกล่าวว่ : โอ้อัลลอฮ์จงให้ใบหน้า ของฉันขาวผ่องใสในวันที่บรรดาใบหน้าทั้งหลายผ่องใสด้วยเถิด” และเมื่อล้างมือก็กล่าวว่ : โอ้อัลลอฮ์จงประทานบัญญัติด้วยมือขวานี้ของฉันด้วยเถิด” เป็นต้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่ เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อแต่ปฏิบัติ

¹ จากการคัดร์จัญอะดิษพบว่าอะดิษบทนี้ถูกระบุว่ารายงานมาจากอบู สุรัยเราะฮ์ มีแหล่งที่มาปรากฏในตำรา 2 เล่ม คือ ตำรา อัลมุอญัม อัศเศาะฆีร์ (al-Thabraniy,1984 : 1/131) โดย ระบุนว่าอะดิษนี้ : รายงานจากอัมร์ บิน อปีสะละมะฮ์ รายงานจาก อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด อัลบัครีย์ รายงานจากอลี บิน ซาบิต รายงานจากอิบน์สีรีน รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ ในสายรายงานปรากฏชื่อ ของอัมร์ บิน อปี สะละมะฮ์ ซึ่งบรรดาอุละมาอ์อะดิษระบุนว่า : เป็นบุคคลอยู่ในระดับ “เฎาะฮีฟ (Abi Hātim, 2004: 6/235-236) และเป็นบุคคลที่อะดิษของเขาเข้าข่ายการคาดเดา (al-Aqiliy,1984:3/990) และบางท่านระบุนว่า :เป็นบุคคลอยู่ในระดับซุลมะนากริ (al-Dahabiy,1963:1/56) และตำราอัลเมาฎูอัด (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/452-453) โดยระบุนว่าอะดิษนี้ รายงานจาก หัมมัด บิน อัมร์ รายงานจากอัลฟุฎล์ บิน ซอลิบ รายงานจากมุสลิมะฮ์ บิน อัมร์ รายงานจากมุกหูล อัซซามีย รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ ในสายรายงานปรากฏชื่อของหัมมัด บิน อัมร์ อัลนะเศบีเย์ซึ่งถูกระบุนว่าเป็นบุคคลที่ขอบกล่าวเท็จ (al-Juzjaniy,1990:305) บ้างระบุนว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัร อัลอะดิษ (al-Bukhāriy,1986: 3/28, Abi Hātim, 2004: 3/144) และอัลนะเศบียะระบุนเช่นกันว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรูค อัลอะดิษ (al-Nasa'iy,1984:83) อิบน์ อัลเฎาะฮียีให้ทัศนะอีกว่า นี้เป็นอะดิษที่ไม่มีที่มา และในสายรายงานล้วนปรากฏกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่ไม่สามารถทราบประวัติความเป็นมาได้ เราจึงไม่สงสัยเลย ว่าจริงแล้วมันคือการก๊อขึ้นมาของบรรดานักเล่านิทาน หรือบรรดาผู้อู้อิวา (Ibn al-Jawziy, 1997:3/454) เช่นกันมุฮัมมัด อับดุลสลาม อัลซุกัยรียี กล่าวถึงอะดิษนี้ไว้ในตำราอัสสุนัน วัลมุบ-ตะดออัต” บทว่าด้วย : บรรดาอะดิษเท็จเกี่ยวกับการกล่าวบิสมิลลาฮ์ การถูฟั่น และการซิกริขณะทำวุฎูอ์ (al-Shuqairiy,1947:29)

ตามในบางครั้งจำนวน 46 คิดเป็นร้อยละ 28.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้องจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 (ดังตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อรูปแบบการอ่านดุอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ	43	26.9
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	22	13.8
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	46	28.8
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง	23	14.4
อื่นๆ (โปรตระกูล)	26	16.3
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือมากที่สุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงชะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอลี บิน อบี ฏอลิบ เล่าว่า

((عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوَابَ الْوُضُوءِ فَقَالَ : يَا عَلِيُّ إِذَا قَدَّمْتَ وَضُوءَكَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ واجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ ، فَإِذَا غَسَلْتَ فَرْجَكَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ حَصِّنْ فَرْجِي ، وِاجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ إِذَا أُعْطِيَتْهُمْ شُكْرُوا ، وِإِذَا ابْتَلَيْتَهُمْ صَبَرُوا ، فَإِذَا تَمَضَّمْتَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى تِلَاوَةِ ذِكْرِكَ ، فَإِذَا اسْتَنْشَقْتَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ رِيحِي رِيحَةَ الْجَنَّةِ ، فَإِذَا غَسَلْتَ وَجْهَكَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي يَوْمَ تَبْيَضُّ وَجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وَجُوهٌ ، فَإِذَا غَسَلْتَ ذِرَاعَكَ

الْيُمْنِي فُتْلٌ :اللَّهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي- بِيَمِينِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَحَاسِبِنِي حِسَابًا
يَسِيرًا.))

ความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สอนแก่ฉันถึงผลบุญของการอ่านน้ำฎุอ์
ว่า “โอ้อลี เมื่อเจ้าเริ่มต้นอ่านน้ำฎุอ์ของเจ้าก็จงกล่าวว่า “ด้วยพระนาม
ของอัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ บรรดาการสรรเสริญเป็นของอัลลอฮ์ผู้ทรงชี้้นำฉันสู่อิสลาม
โอ้อัลลอฮ์ทรงโปรดทำให้ฉันอยู่ในกลุ่มชนผู้สารถี และทรงโปรดทำให้ฉันได้อยู่ในกลุ่มชนผู้ถูกทำให้บริสุทธิ์ด้วยเถิด” และเมื่อเจ้าล้าง
อวัยวะเพศ จงกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดปกป้องอวัยวะเพศของฉัน และ
ทำให้ฉันอยู่ในกลุ่มชนผู้ซึ่งเมื่อพระองค์ทรงประทานให้ พวกเขาก็ขอบคุณ
และครั้นเมื่อพระองค์ทรงทดสอบ พวกเขาก็อดทน” และเมื่อเจ้าล้างน้ำล้าง
ปาก จงกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดช่วยให้ฉันอยู่ในการอ่านคำรำลึกต่อ
พระองค์” และเมื่อเจ้าสูดน้ำเข้าจมูก จงกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดทำให้
ฉันได้สูดกลิ่นของสวนสวรรค์” และเมื่อเจ้าล้างใบหน้า จงกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์
ทรงโปรดทำให้ใบหน้าของฉันขาวผ่องใสในวันที่บรรดาทั้งหลายมีตาคำ” และ
เมื่อเจ้าล้างท่อนแขนด้านขวา จงกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดประทาน
บัญญัติของฉันด้วยมือขวาในวันกียามะฮ์ และโปรดสอบสวนฉันด้วยการ
สอบสวนที่ง่ายดาย..”¹

¹ จากการตัดรื้อพบว่าชะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราชะฮ์รุลฟิรเดาส์ (al- ‘Asqalāniy, nd (b) :4/259-260) ตำราอัลอิมาม (Ibn Daqiq al-Id,1999:2/55) และตำราอัลบัตรูลมุนีร์ (Ibn al-Mulaqqin,2004:2/275) โดยในตำราชะฮ์-รุลฟิรเดาส์” ระบุว่ารายงานมาจากมุฮัมมัด บิน บะซัล รายงานจากคอริญะฮ์ บิน มุศอับ รายงานจากญุส บิน อุบัยด์ รายงานจากอัลสะสัน อัลบัครีย์ และรายงานมาจากอลี บิน อับดุลิบบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่อของคอริญะฮ์ บิน มุศอับ ซึ่งวะกัอิ์และอะฮ์มัดระบุว่า : เป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุก (al-Bukhāriy,1986:3/205) และปรากฏความขาดตอนของช่วงเวลาระหว่างอัลสะสัน อัลบัครีย์¹ กับอลี บิน อับดุลิบบ ซึ่งอับดุลอะมะดีนีย์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “อัลสะสันไม่เคยเห็นอลี บิน อับดุลิบบ ยกเว้นครั้งเดียวเท่านั้นที่เมืองมะดีนะฮ์ ขณะที่เขายังเป็นเด็ก”(Ibn al-Madiny, 2002: 103) ส่วนในตำราอัลอิมามระบุว่ารายงานจากอับดุลฟีลฎ์ มุฮัมมัด บิน นะอีม รายงานจากอะฮ์มัด บิน หัมมัดอัลศิฟาร รายงานจากอุมมูกอดิล สุลัยมาน บิน อัลฟีฎ์ รายงานจากอะฮ์มัด บิน มุศอับ รายงานจากหะบิบ บิน หะบิบ บิน อับหะบิบ อัชชะบานีย์ รายงานจากอับดุลอิสฮาก อัลสะบิอีย์ รายงานจากอลี บิน อับดุลิบบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่ออุมมูกอดิล สุลัยมาน บิน อัลฟีฎ์ ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับญะฮะฮ์ (Ibn Hajar, 2000 : 1/259) บ้างระบุว่า เป็นบุคคลจอมโกหก และกุชะดิษปลอมขึ้นมากมาย (al-Dahabi, 1966: 8) และปรากฏความขาดตอนเช่นกันระหว่างช่วงเวลาของอุมมูกอดิล สุลัยมาน บิน อัลฟีฎ์ กับอลี บิน อับดุลิบบอีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้อับดุลอะดีนีย์ตั้งข้อสังเกตว่า “อุมมูกอดิล สุลัยมาน บิน อัลฟีฎ์ กับอลี บิน อับดุลิบบนั้นเป็นช่วงเวลาที่มาตอกกัน”(Ibn Daqiq al-Id,1999:2/56) ส่วนในตำราอัลบัตรูลมุนีร์” ระบุว่าเล่ามาจากมุฮัมมัด บิน มันศูร บิน ยะซีด อัลมุกรร็อ รายงานจากดาอูด บิน สุลัยมาน รายงานจากอุมมูกอดิล สุลัยมาน รายงานจากอัคร็อม บิน เหาซิบ อัลฮัมดานีย์ รายงานจากอับอัมร์ บิน กุรเราะฮ์ รายงานจากอุมมูกอดิล อัลมุรอดี รายงานจากมุฮัมมัด อัลหะนะฟีเยฮ์ รายงานจากอลี บิน อับดุลิบบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่อของอัคร็อม บิน เหาซิบ อัลฮัมดานีย์ ซึ่งถูกระบุว่า : เป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุก-ชะดิษ (al-Bukhāriy,1986:2/56, Ibn Abī Hātim,1950 : 2/336) อิบ努 สะญ์รกล่าวว่า “ในสายรายงานของชะดิษนี้มีอัคร็อม

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีรูปแบบการอ่านดุอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาดตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูฮ์ซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นบางครั้งโดยเชื่อว่าเป็นฮะดีษที่ถูกต้อง

4.3.1.3 การอ่านอายะฮ์อัลกุรซีห์หลังจากวุฎูฮ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีห์หลังจากเอนำละหมาด (วุฎูฮ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนด้วย” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นับใจจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และเชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 (ดังตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีห์หลังจากเอนำละหมาด (วุฎูฮ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คน

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	27	16.9
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	23	14.4
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	55	34.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	20	12.5
อื่นๆ (โปรดระบุ)	35	21.9
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 23 คน

บิน เหาซิบ อัลฮัมดานีย์ซึ่งถูกตั้งสังเกตว่ามีประวัติปลอมแปลงฮะดีษ (al- ‘Asqalāniy, 2000 : 1/261) จากความบกพร่องดังกล่าวในสายรายงานจึงตัดสินได้ว่าฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมาฎูฮ์ สอดคล้องกับทัศนะของอิบนุ อัลก็อยยิมที่ว่า “บรรดาฮะดีษที่ระบุถึงการกล่าวคำชิกริรในแต่ละขั้นตอนของวุฎูฮ์ขณะชำระอวัยวะส่วนต่างๆนั้นล้วนเป็นฮะดีษเท็จที่ไม่มีความถูกต้องแต่อย่างใด (Ibn al-Qayyim.1969:120)

คิดเป็นร้อยละ 57.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และไม่เห็นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอิบน์ อุมัรกล่าวว่า ท่านนบีﷺ กล่าวว่า

((من قرأ آية الكرسي على أثر وضوئه أعطاه الله ثواب أربعين عاماً، ورفع له أربعين درجة، وزوجه أربعين حوراء))

ความว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีบนรื่องรอยการอาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ของเขา อัลลอฮ์จะทรงประทานแก่เขาซึ่งผลบุญของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติแก่เขา 40 ชั้น และทรงแต่งงานเขากับนางสวรรค์ 40 คน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีหลังจากเอาน้ำละหมาด (วุฎูอ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมุหนักร์ซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นบางครั้งโดยเชื่อว่าเป็นฮะดีษที่ถูกต้อง

4.3.1.4 การกล่าวเศาะลาawatหลังเสร็จจากวุฎูอ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดกล่าวตะชะฮุดและเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตุแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160

¹ จากการค้นคว้าพบฮะดีษนี้ปรากฏการบันทึกอยู่ในตำรากันซ อัลอุมมาล (‘Aliy al-Muttaqiy al-Hindiy.1978 : 9/465) ระบุสายรายงานคือ รายงานจากหัมดี บิน นศร์ อัลหาฟิซซึ่งถูกรู้จักในนาม “อัลอะฮ์มัด” เป็นบุคคลรอบรู้เรื่องฮะดีษ เป็นนักท่องจำและนำเชื่อถือ (al-Dhahabiy,1993 : 19/276-277) รายงานจากมุฮัมมัด บิน ยะนาล อัลคูฟี รายงานจากอบูอับดุลลาฮ์ อัล-สุลัยน บิน อุมัร อัลเตานีย์ซึ่งเป็นผู้อาวุโส เชื่อถือได้และมีคุณธรรม เสียชีวิตปี ฮ.ศ.412 (al-Khāthib al-Baghdādiy,2001 : 8/640) รายงานจากมุฮัมมัด บิน อับดุลลาฮ์ อัซซาฟิอีย์เป็นบุคคลน่าเชื่อถือ และไวใจได้เช่นกัน (al- Dār Quthniy,1983: 276) รายงานจากมุฮัมมัด บิน สุลัยมาน อัลบาฆินดีเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวถึงว่าเภาะอ์ฟ โดยไม่ปรากฏเหตุใดๆที่สามารถยืนยันเช่นนั้น (al-Khāthib al-Baghdādiy, 2001: 3/227-228) รายงานจากมุกอติล รายงานจากฟุฎัยล์ บิน อุบัยด์ รายงานจากสุฟยาน อัลเซารีย์ รายงานจากอับดุลลอฮ์ อัลอุมรีย รายงานจากนาฟิอ์ รายงานจากอิบน์ อุมัร สำหรับผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษ คือ 1) หัมดี บิน ยะนาล อัลคูฟี เป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติ (Hasan, 2008: 168) 2) มุกอติล คือมุกอติล บิน สุลัยมาน เป็นบุคคลถูกระบุว่าเป็นคนโกหก (al-Fattiniy,1978 :79, al-Shawkaniy,1995 : 312) ตายในปี ฮ.ศ.150 ซึ่งเป็นไปมิได้ว่ามุฮัมมัด บิน สุลัยมาน อัลบาฆินดีซึ่งตายในปี ฮ.ศ. 283 จะรายงานมาจากเขาได้ (al-Baghdādiy, 2001:3/228) 3) ฟุฎัยล์ บิน อุบัยด์เป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติ ฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับฮะดีษมุหนักร์ (Hasan, 2008 :168)

คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ต่อมาไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ต่ำสุดคือระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 (ดังตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อใจความฮะดีษที่สอนว่าผู้ใดกล่าวตะชะฮุดและเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาดประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	39	24.4
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	44	27.5
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	15	9.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	28	17.5
อื่นๆ (โปรดระบุ)	34	21.2
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอิบนุ มัสอูดแล้วว่า แท้จริงท่านนบี ﷺ กล่าวว่า :

((إذا فرغ أحدكم من طهوره فليقل: أشهد أن لا إله إلا الله وأنَّ محمدًا عبده
ورسوله ثم ليصل عليَّ فإذا قال ذلك فتحت له أبواب الرحمة))

ความว่า “รายงานจากอิบนุ มัสอูดแล้วว่า แท้จริงท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “เมื่อพวกท่านคนใดเสร็จสิ้นจากการทำความสะอาด (อาบน้ำละหมาด) (เราะฮะดีษ) ของเขา ให้เขาจงกล่าวปฏิญาณตน (ตะชะฮุด) ว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ วะอันนะ

มุฮัมมัดสัน อับดุลฮะเราะฮ์สุลฎ์” ต่อมาให้เขากล่าวเศาะละวาตต่อฉัน เมื่อเขากล่าวเช่นนั้น ประตุแห่งความเมตตาที่จะถูกเปิดให้แก่เขา”¹

ขณะที่ผู้ตอบการสัมภาษณ์บางท่านได้อ้างอีกชะดีษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((لَا وَضُوءَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ))

ความว่า “ไม่มีน้ำละหมาด (วุฎูอ์) สำหรับผู้ที่ไม่ได้กล่าวเศาะละวาตต่อฉัน”²

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อชะดีษที่สอนว่าผู้ใดกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านปี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตุแห่งความเมตตาจะถูกรับเปิดให้แก่เขาตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงใน

¹ จากการตัดรียงพบว่าชะดีษนี้มาจาก 3 สายรายงาน คือ สายรายงานที่ 1 : รายงานจากยะหยา บิน ฮาซิม รายงานจากอัลอะอัมม์ รายงานจากชะกิก บิน สัลมะฮ์ รายงานจากอิบนุ มัสอูด มีบันทึกอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่นตำรามุญิมอัลฮุค (Ibn Jami', 1984 : 291-292) ตำราอัลสุนันอัลกุบรอ (al-Baihaqi, n.d : 1/44) และตำราอัลดีร์ฮิบวะอัลดีร์ฮิบ (al-Asbahaniy, 1993 : 2/321) ในสายรายงานนี้มีผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากอุละมาอ์ชะดีษ คือ ยะหยา บิน ฮาซิม อัลลิมสาร ว่าเป็นบุคคลที่ชอบกุความเท็จ (Ibn Abī Hātim, 1950 : 9/195) และเป็นบุคคลระดับมัฏรุกอัลชะดีษ (al-Baihaqi, nd : 1/44) อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่ชอบกุชะดีษปลอมและขโมยชะดีษอีกด้วย (Ibn 'Adiy, 1983 : 7/2706) ชะดีษของเขาจึงถือเป็นชะดีษเมาฎูอ์ (al-Albāniy, 1991 : 6/142) สายรายงานที่ 2 : รายงานจากอัมร์ บิน ซัมร์ รายงานจากอัลอะอัมม์ มีบันทึกอยู่ในตำราบางเล่ม เช่นตำราอัลอีมาม ฟิมะอ์-ริฟะฮ์ อะหาดีษอัลอะอัมม์ (Ibn Daqiq al-'Id, 1999 : 2/68-69) และตำราอะอิจญ์-อัลอัฟการ ฟีตัศรีค อะหาดีษอัลอัฟการ (al-'Asqalāniy, 2000 : 1/252) มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาอ์ในสายรายงานนี้ คือ อัมร์ บิน ซัมร์ ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมุฏกัรอัลชะดีษ (al-Bukhāriy, 1986 : 6/344, Ibn Abī Hātim, 1950 : 6/239) และบางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เป็นเราะฟีฎีย (หรือซื่อซัย) ที่ชอบกล่าวร้ายต่อบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ รวมทั้งชอบรายงานชะดีษปลอมมากมาย (Ibn Hibbān, 1999 : 2/41) สายรายงานนี้จึงถือเป็นสายรายงานที่ “วาฮียะฮ์” เนื่องจากอัมร์ บิน ซัมร์ถูกระบุเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัฏรุก และมิชอบหาปลอมชะดีษ (al-'Asqalāniy, 2000 : 1/255) ส่วนสายรายงานที่ 3 รายงานจากมุฮัมมัด บิน ญาบิร อัลยะมะมียัย รายงานจากอัลอะอัมม์ มีบันทึกอยู่ในตำราอัลอีมาม ฟิมะอ์-ริฟะฮ์ อะหาดีษอัลอะอัมม์ (Ibn Daqiq al-'Id, 1999 : 2/69) และตำราญะลาอ์อัลอัฟฮาม (Ibn al-Qayyim, 2002 : 593) ข้อสังเกตในสายรายงานนี้ คือมุฮัมมัด บิน ญาบิร อัลยะมะมียัย ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ชะดีษระบุว่ารายงานชะดีษมุฏกัรเป็นจำนวนมาก (Ibn Abī Hātim, 1950 : 7/219) และบางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เป็นชายตาบอดและมักนำชะดีษของบุคคลอื่นมาใส่ไว้ในตำราของตนเองแล้วอ้างความเป็นผู้รายงาน (Ibn Hibbān, 1999:2/280-281) สายรายงานนี้จึงอยู่ในระดับฎะอ์ฟญิดตัน (Ḥasan, 2008 : 173)

² จากการตัดรียงพบว่าชะดีษนี้รายงานจากดุหัยม์ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิสมาอิล บิน อับดุลมุญิม บิน อัลอับบาส บิน สะฮัล บิน สะอ์ด รายงานจากบิดาของเขา รายงานมาจากปู่ของเขาอีกทอดหนึ่ง ส่วนผู้รายงานที่มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาอ์ในสายรายงานนี้ คือ 1) มุฮัมมัด อิบนิอิสมาอิล บิน อับดุลมุญิม ถูกระบุว่าบุคคลในระดับลัษสะบิหุญญะฮ์ (Ibn Sa'd, 2000 : 7/615) และระดับฎะอ์ฟญิดตัน (Yaqub bin Sufyan, 1973 : 3/53) ขณะที่บางท่านให้ทัศนะว่า “เขาอาจรายงานชะดีษนี้มาผิดพลาด (Ibn Hibbān, 1972 : 9/42) และ 2) อับดุลมุญิม บิน อัลอับบาส บิน สะฮัล บิน สะอ์ด เป็นบุคคลที่ถูกวิพากษ์จาก อุละมาอ์ชะดีษหลายท่าน เช่นอยู่ในระดับมุฏกัรอัลชะดีษ (al-Bukhāriy, 1986 : 6/137) หรือระดับมัฏรุกอัลชะดีษ (al-Nasa'iy, 1984 : 166) ขณะที่บางท่านให้ทัศนะว่า “บุคคลผู้นี้ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานไม่ได้ (Ibn al-Qayyim, 2002 : 594) ชะดีษนี้จึงมีสถานะภาพเป็นชะดีษมุฏกัร (al-Albāniy, 1991 : 5/186)

สังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิดันซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นประจำโดยเชื่อว่าเป็นฮะดีษที่ถูกต้อง

4.3.1.5 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าฮะดีษทั้งหมดล้วนพิสูจน์แล้วว่าเป็นฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษฎะอ์ฟฎิดันซึ่งใช้อ้างอิง เป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจเป็นการอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และนำไปปฏิบัติตามมิได้เนื่องไม่ถือเป็นคำสอนที่มาจากฮะดีษที่ถูกต้องของท่านนบี ﷺ อีกทั้งเป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เบี่ยงเบนไปจากหลักการศาสนาอันถูกต้องในหลายกรณี ซ้ำเป็นการปฏิบัติที่เข้าใจอูตริกรรมในศาสนาอีกด้วยดังอธิบายผลกระทบจากแต่ละฮะดีษได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุว่าหากอ่านบทอ่านก่อนทำวุฎูอ์ว่า “บิสมิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” มีผลทำให้ถูกบันทึกความดีตลอดไปตราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เป็นการอูตริกรรม หรือบิดอะฮ์ขึ้นในศาสนา ดังระบุในบทสัมภาษณ์ของนักวิชาการท่านหนึ่งว่า “ฮะดีษฎะอ์ฟสามารถใช้อ้างอิงเพื่อส่งเสริมการทำความดีได้ในทุกกรณี” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) เนื่องจากจริงแล้วอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องจำเป็นต้องอ้างอิงมาจากหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น ส่วนอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่อ้างอิงจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง เช่นฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษฎะอ์ฟย่อมเข้าใจความผิดการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์ (al-Shātibiy, 1992 : 1/224-231, al-Albāniy, 1992 : 242) อันมีผลทำให้การงานนั้นไม่ถูกยอมรับ รวมถึงอาจได้รับการลงโทษขั้นรุนแรงในวันกิยามะฮ์ หากเป็นการจงใจอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ

(2) ฮะดีษที่ระบุถึงการกล่าวดุอาอ์บทยเฉพาะขณะล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่มีในศาสนบัญญัติ และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับการอาบน้ำละหมาด เช่น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่งยืนยันการปฏิบัติของตนว่า “การอ่านดุอาอ์ขณะล้างอวัยวะส่วนต่างๆขณะอาบน้ำละหมาดนั้น ย่อมมีผลทำให้อวัยวะส่วนนั้นๆได้รับความดีด้วยความบะรอกัตของน้ำละหมาด เช่นเศาะฮาบะฮ์บางคนก็เคยรองน้ำละหมาดของท่านนบี ﷺ ไปประพรมร่างกาย” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) การปฏิบัติดังกล่าวนอกจากเป็นการปฏิบัติศาสนาโดยอ้างหลักฐานที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังเป็นแอบอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และเศาะฮาบะฮ์ของท่านโดยอวิชา (ญะฮิล) อีกด้วย

(3) ฮะดีษที่ระบุว่า การอ่านอายะฮ์กุรซีย์หลังจากเอน้ำละหมาด (วุฎูอ์) โดยเชื่อว่าจะได้การตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คน” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่ถูกต้อง และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับผลบุญของการอาบน้ำละหมาด เช่น จากบทสัมภาษณ์ของชาวบ้านคนหนึ่งว่า “การอ่านอายะฮ์กุรซีย์หลังจากเอน้ำละหมาดเป็นสิ่งที่ทำมาเป็นประจำ เนื่องเรียนรู้มาจากครูว่า

จะได้ผลบุญมาก เช่นจะได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนในวันกียามะฮ์” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) การปฏิบัติอิบาดะฮ์เนื่องได้รับการสั่งสอนอย่างผิดๆเช่นนี้ ย่อมเข้าข่ายบิดอะฮ์ เนื่องอ้างอิงมาจาก ฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษฎะอ์ฟ ซึ่งมิสามารถใช้เป็นหลักฐานในกรณีเช่นนี้ได้” (al-Shātibiy,1992 : 1/ 224-231, al-Albāniy,1992 : 242)

(4) ฮะดีษที่ระบุว่ากรกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่ถูกต้อง และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับผลบุญของการกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ เช่น จากบทการสัมภาษณ์ของอิมามท่านหนึ่งว่า “การกล่าวบทชะฮุด และบทเศาะละวาตหรือดุอาอ์ใดๆก็ตามหลังจากอาบน้ำละหมาดนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ดีและมีผลบุญทั้งนั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) ซึ่งจริงแล้วการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่มีได้อ้างมาจากฮะดีษที่ถูกต้อง การปฏิบัตินั้นย่อมเข้าข่ายการอุตริกรรม ที่เนื่องจากไม่เป็นที่ยอมรับแล้ว ยังมีโทษฐานการกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ อีกด้วย

4.3.2 ฮะดีษเมาฎูเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูในกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.2.1 การกล่าวเศาะละวาตก่อนการอิกอมะฮ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่ปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 18.1 และเชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และต่ำสุดคือไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 (ดังตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะฮ์ต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	26	16.3
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	42	26.3

เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	39	24.4
ไม่เชื่อเพราะมีไชฮะดีษที่ถูกต้อง	24	15.0
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	29	18.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนาจำนวน 40 คน ได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐานคือ รายงานจากออบู ฮุรัยเราะฮ์เล่าว่า

((كَانَ بِلَالٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُتِمَّمَ الصَّلَاةَ قَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ الصَّلَاةَ رَحِمَكَ اللَّهُ))

ความว่า “เมื่อบิลาลต้องการจะกล่าวอิกอมะฮ์ (เพื่อทำ) การละหมาด ท่านก็จะกล่าวว่า “อัสลามอะลัยกะ อัยยูฮันนบี วะเราะมะตุลลอฮิวะบะเราะกาตุฮ์ อัศเศาะลาเราะหิมะกัลลอฮ์ (ขอความสันติ และความเมตตาจากอัลลอฮ์และความจำเริญจากพระองค์จงมีแต่ท่าน โอ้ผู้เป็นนบี ขออัลลอฮ์ทรงได้เมตตาแก่ท่าน)”¹

¹ จากการตัดร็จญ์พบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกไว้ในตำราบางเล่ม เช่น ตำราอัลมัญญ์ฮ์ (Ibn Hibban, 1999 : 2/232) ซึ่งอ้างสายรายงานจากอะฮ์มัด บิน ฮิมรอน อัลอัคฟีซซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่ามีความสัจจริง (Abū Hatim, 1950 : 2/65) รายงานจากซัยด์ บิน ฮับบับเป็นบุคคลสัจจริงเพียงผิดพลาดในกรณีฮะดีษของอัลเชารี (al-‘Asqalāniy, 1991 : 2124) และตำราอัลมุญ์ญิม อัลเอาสิฏ (al-Thabranīy, 1983 : 8/372-373) มีสายรายงานจากมิกดาด บิน ดาวูด รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลมุซีเราะฮ์ ซึ่งทั้งสองรายงานข้างต้นล้วนรายงานต่อมาจากกามิล บิน อัลอะลาล์ รายงานจากออบีซอลิฮ์ รายงานมาจากออบู ฮุรัยเราะฮ์ ส่วนอีกสายรายงานหนึ่งมีบันทึกในตำราอัลญูอะฟะฮ์ (al-Aqiliy, 1984:1/253) ซึ่งรายงานมาจากอัลสะสัน อิบน์อับดุลลาฮ์ บิน อบีเอาน์ อัลชะเกาะฮีย รายงานต่อมาจากกามิล บิน อัลอะลาล์ รายงานจากออบีซอลิฮ์ ซึ่งรายงานมาจากบิลาลโดยเล่าว่าครั้งหนึ่งตนเองได้เข้าพบท่านเราะฮ์ลุล (ขณะกำลังจะละหมาด) และกล่าวทักทายว่า “อัสลามอะลัยกะ ยาเราะฮ์ลุลลลอฮ์ วะเราะหิมะตุลลอฮ์ วัตเศาะลาตุฮ์วะมุคัลลอฮ์ หัยยะอะลัศเศาะลาฮ์ หัยยะอะลัฟะลาฮ์” โดยมีได้ระบุการรายงานว่ามีมาจากออบูฮุรัยเราะฮ์ (Hasan, 2008 : 244) บุคคลสำคัญที่ปรากฏชื่อในสายรายงานต่างๆของฮะดีษนี้ คือกามิล บิน อัลอะลาล์ อัลสะอ์ดี เป็นชาวกูฟะฮ์ ซึ่งอุละมาอ์บางท่านยืนยันว่าเชื่อถือได้ (al-Ijliy, 1984 :224, Yaqub bin Sufyan, 1973:2/132) แต่บางท่านระบุว่าเป็นบุคคลที่ปรากฏการรายงานฮะดีษน้อยมาก (Ibn Sa'd, 2000:8/500) และบ้างก็ระบุว่ามีอยู่ในระดับมุนกัรอัลฮะดีษ (Ibn Thahir, 1994 :126) สรุปข้อวิพากษ์ของฮะดีษนี้คือกามิล บิน อัลอะลาล์ อัลสะอ์ดี ซึ่งแม้จะมีอุละมาอ์ฮะดีษบางท่านให้การรับรอง แต่เป็นบุคคลที่แทบไม่ปรากฏการ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อรูปแบบการกล่าวตะลาอะวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากชะดีษเมฆาฏูซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นประจำโดยเชื่อว่าเป็นชะดีษที่ถูกต้อง

4.3.2.2 การละหมาตสุนัตก่อนละหมาตวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาตสุนัตก่อนละหมาตวันศุกร์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิมา ม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 16 คิดเป็นร้อยละ 10.0 ส่วน (ดังตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาตสุนัตก่อนละหมาตวันศุกร์

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	63	39.4
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	34	21.3
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	25	15.6
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	16	10.0
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	22	13.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 14 คน คิด

รายงานชะดีษอื่นๆเลย ชะดีษของเขาจึงถูกตัดสินว่าอยู่ในระดับมุณกัร” ขณะที่อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมฆาฏูชัดเจน (al-Albāniy :2008:2/293-294) โดยยังให้ข้อสังเกตว่า “ในกรณีสมมติว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเศาะฮีบ์จริงๆ เป็นไปได้ว่าบิลาลาอาจเข้าหาท่านนบี ﷺ ที่หน้าห้องโดยกล่าวทักทายด้วยคำเศาะละวาต คล้ายบอกให้ทราบถึงเวลาต้องละหมาดแล้ว และเมื่อท่านออกมา เขาก็กล่าวคำอิกอมะฮ์ หรืออาจเป็นไปได้ว่าท่านไม่ได้ยินคำอิกอมะฮ์ เขาจึงกล่าว (คำเศาะละวาตดังกล่าว) นั้น เพื่อสะกดเตือนให้ทราบ (อ้างแล้ว al-Albāniy, 2008 : 2/293-294)

เป็นร้อยละ 35.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْجُمُعَةِ رَكَعَتَيْنِ وَبَعْدَهَا

((رَكَعَتَيْنِ))

ความว่า “แท้จริงท่านนบีﷺ เคยละหมาด (สุนนะฮ์) ก่อนญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์ และหลังจากญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษ 2 ฮะดีษซึ่งเป็นฮะดีษฎะอ์อิฟฎูดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.3 การละหมาดสุนัตเราะฆออิบ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิหม่าม เคาะฎีบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง จำนวน 57 คนคิดเป็นร้อยละ 35.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ

¹ จากการตัดริฎญ์พบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราเศาะฮีบุดดีน (al-Khaṭīb al-Baghḍādī, 2001:7/388) โดยอ้างการรายงานมาจาก อับู ฮุร็อยเราะฮ์ซึ่ง ในสายรายงานมีบุคคลที่ถูกตั้งข้อสงสัยเกิดจากบรรดาอุละมาฮ์ คือ อัลฮะสัน บิน กุฎัยบะฮ์ อัลคุซซาอีย์ หรืออับู ลี อัลคิยาฏ ถูกระบุว่าอยู่ในระดับฎะอ์อิฟ (Ibn Abī Ḥātim, 1950: 3/33) เป็นบุคคลที่เคยมีข้อบกพร่องและกระทำความผิดพลาด (Ibn Hibbān, 1972 : 8/168) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุกอัลฮะดีษ (al-Dār Quthniy, 1948 : 5/347) สายรายงานนี้จึงอยู่ในระดับมุณกัร” เนื่องขัดแย้งกับสายรายงานอื่นที่รายงานโดยสุฮัยล์ซึ่งน่าเชื่อถือกว่า ขณะที่อุละมาฮ์บางท่านตัดสินว่าเป็นฮะดีษในระดับฎะอ์อิฟฎูดัน (al-Albānī, 1992 : 3/84)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบีﷺ รับรอง	57	35.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	35	21.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	38	23.8
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	14	8.8
อื่นๆ (โปรดระบุ)	16	10.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาจากนั้น คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และรองลงมาตามลำดับเท่ากับ 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คิดเป็นร้อยละ 15.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนา ชัดเจนจำนวน 6 คิดเป็นร้อยละ 15.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอะนัส กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า :

((لَا تَعْفُلُوا عَنْ أَوَّلِ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ فِي رَجَبٍ ، فَإِنَّهَا لَيْلَةٌ تُسَمِّيهَا الْمَلَائِكَةُ لَيْلَةَ الرَّغَائِبِ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ لَا يَبْقَى مَلِكٌ مِنْ جَمِيعِ السَّمَوَاتِ وَلَا أَرْضِينَ إِلَّا وَجَحْتِمُعُونَ فِي الْكَعْبَةِ ، وَحَوْلَئِهَا ، فَيَطَّلِعُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ اِطْلَاعَةً فَيَقُولُ : مَا لَكُمْ فِي سَلُوبِي مَا شِئْتُمْ فَيَقُولُونَ رَبَّنَا حَاجْتُنَا أَنْ تَغْفِرَ لِيَصُومَ رَجَبٍ ، فَيَقُولُ اللَّهُ : قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَمَا مِنْ أَحَدٍ يَصُومُ أَوَّلَ حَمِيسٍ مِنْ رَجَبٍ ، ثُمَّ يُصَلِّيَ مَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ يَعْنِي لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً ، يَفْرُقُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ مَرَّةً ، وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ مَرَّةً ، وَيُفْصَلُ بَيْنَ كُلِّ رُكْعَتَيْنِ بِتَسْلِيمَةٍ ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ صَلَّى عَلَيَّ سَبْعِينَ مَرَّةً ، يَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَةً يَقُولُ فِي سُجُودِهِ : سُبُوخٌ ، فُدُوسٌ ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ ، سَبْعِينَ مَرَّةً ، ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، فَيَقُولُ : رَبِّ اغْفِرْ ، وَارْحَمْ ، وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ ، فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْأَعْظَمُ ، سَبْعِينَ مَرَّةً ، ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّانِيَةَ فَيَقُولُ مِثْلَ مَا قَالَ فِي الْأُولَى ، يَسْأَلُ حَاجَتَهُ فِي سُجُودِهِ ؛ فَإِنَّهَا تُفْضَى ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، مَا مِنْ عَبْدٍ

وَلَا أَمَةٌ صَلَّى هَذِهِ الصَّلَاةَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ جَمِيعَ ذُنُوبِهِ ، وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ مِثْلِ زَيْدِ
 الْبَحْرِ ، وَعَدَدِ الرَّمْلِ ، وَوَزْنِ الْجِبَالِ ، وَعَدَدِ قَطْرِ الْأَمْطَارِ ، وَوَرَقِ الْأَشْجَارِ ،
 وَشَفْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعِ مَائَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ))

ความว่า “ทว่าท่านจงอย่าได้หลงลืมในคำคืนของวันศุกร์แรกในเดือนเราะฎัยบ
 เนื่องจากเป็นเดือนที่บรรดามลาอิกะฮ์เรียกว่า “คำคืนอัลเราะฆออิบ” ดังกล่าว
 เมื่อส่วนหนึ่งในสามของคำคืนนั้นผ่านไปแล้วก็จะไม่ปรากฏมีบรรดา
 มลาอิกะฮ์หลงเหลืออยู่อีกในฟากฟ้าและแผ่นดินทั้งหมดนอกจากจะไป
 รวมอยู่ ณ บัยตุลลอฮ์ และเรียงรายอยู่บริเวณรอบมัน ต่อมาเมื่ออัลลอฮ์
 ปรากฏขึ้นต่อพวกเขาและตรัสว่า “โอ้บรรดามลาอิกะฮ์ของฉัน จงวิงวอนขอ
 สิ่งที่ปรารถนาเถิด” พวกเขาตอบว่า “โอ้อ้องคือภีบาลของเรา ขอพระองค์ทรง
 โปรดประทานอภัยแก่ผู้ที่ถือศีลอดแห่งเดือนเราะฎัยบด้วยเถิด” อัลลอฮ์ตรัสว่า
 “ฉันทำเช่นนั้นแน่นอน” แล้วท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ได้กล่าวต่อไปอีกว่า “ถ้า
 ใครถือศีลอดในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนเราะฎัยบแล้วละหมาด
 จำนวน 12 ร็อกอัตในช่วงระหว่างมัฆริบและอิชาฮ์ของคืนนั้น (คืนวันศุกร์)
 และให้สลามทุกๆ 2 ร็อกอัตในทุกร็อกอัตให้อ่านสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ 1 เทียบ
 จบ สุเราะฮ์อัลก้อดร์ 3 เทียบจบ และสุเราะฮ์อัลอิคลาศ 12 เทียบจบ พอ
 ละหมาดเสร็จแล้วให้กล่าวเศาะละวาตในปี 70 ครั้ง และลงสุญุดแล้วกล่าวคำ
 ว่า “สุบบุซุน กุดดูสุน ร็อบบูลมะลาอิกะติวัลรุห” 70 ครั้ง พอเงยหน้าขึ้นจาก
 สุญุดให้อ่าน “ร็อบบิฆฟิร วัลหัม วะตะญาว์ซ อัมมา ตะอลัม อินนะกะ อันตัล
 อะซีซุลอะอซ็อม” 70 ครั้งเสร็จแล้วให้ลงสุญุดอีกครั้งและกล่าวดูอาอิ
 เช่นเดียวกัน “สุบบุซุน กุดดูสุน ร็อบบูล มะลาอิกะติวัลรุห” 70 ครั้ง เสร็จแล้ว
 ให้ขอสิ่งต่างๆตามต้องการแล้วจะได้ตามประสงค์” ท่านนบียังกล่าวอีก
 ว่า “ฉันขอสาบานด้วยพระนามของผู้ที่ตัวฉันอยู่ในกำมือของเขา ไม่มีบ่าว
 ชายหรือหญิงคนใดที่ได้ทำละหมาดนี้ นอกจากอัลลอฮ์ต้องให้อภัยในบาป
 ทั้งหลายแก่เขา ถึงแม้ว่าบาปนั้นจะมากมายเท่าฟองน้ำในทะเล และมีจำนวน
 เท่าเม็ดทราย และหนักเท่าภูเขาและใบไม้ ก็ตาม และในวันกียามะฮ์เขาจะ
 ได้รับอนุญาตให้ช่วยเหลือ (ชะฟาอะฮ์) แก่ครอบครัวและเครือญาติของเขาที่
 ต้องตกนรกอย่างแน่นอนแล้วจำนวน 700 คน”¹

¹ อดีษบหนี่มีปรากฏในตำราหลายเล่ม อาทิเช่น ตำรามุสนัดอัลฟิรคาฮ์ (อ้างใน al-‘Asqalāniy, nd (b) : 2/171) ตำรามอ
 ญัมอัลชุกูค(Asākir, 1994 : 1/186) ตำราอัลมาฎออต(Ibn al-Jawziy, 1997 : 2/436-437) ตำราอัลบาอิษ อะลาอินการ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเมาฎูโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้ เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.4 การละหมาดสุนัตนิกฟุชะฮฺอบานในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาदनิกฟุชะฮฺอบาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 53 คนคิดเป็นร้อยละ 33.1 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง จำนวน 32 คนคิดเป็นร้อยละ 20.0 ส่วนไม่ปฏิบัติ เพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 (ดังตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาदनิกฟุชะฮฺอบาน

การปฏิบัติอิตาบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	32	20.0
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	12	7.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	26	16.3
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	53	33.1
รวม	160	100 %

อัลบิตะฮ์ อะอัลหะวาดิษ(Ibn Shāmah,1980 : 39-40) ตำราตบียัน อัลอุฎบ บิมา วุริต๊ะ ฟิชะฮฺริเราะฎิบ(al- ‘Asqalāniy, n.d : 23-24) รวมทั้งในตำราเงาะนิยะฮ์ อัลญอลิบีน(al-Jailaniy,n.d : 1/181-182.n.p.) และตำราอิหฺยาอ์ อุลูมิตดิน(al-Ghazaliy, 2004 : 202) มีระบุสายรายงาน ดังนี้คือ รายงานจาก อลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัม รายงานจากอลี บิน มุฮัมมัด บิน สะอิด รายงานจากบิดาของเขา (คือ มุฮัมมัด บิน สะอิด เป็นชาวเมืองบศเราะฮ์ (al- ‘Asqalāniy, 2002 : 3/370) รายงานจาก เคาะลัฟ บิน अबديللاهฺ รายงานจากหุหมัด อัลญะฮ์วิล โดยอ้างการรายงานจากอนัส บิน มาลิก บรรดาอุละมาอ์อะดิษได้ให้การวิพากษ์ต่อผู้รายงานของอะดิษบหนี่ คือ 1) อลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัม ถูกระบุว่าเป็นพวกศุฟิยฺถือสันโดษ และถูกครหาว่าเป็นบุคคลที่ชอบกล่าวเท็จ (Ibn ‘Asākir,1994: 43/19. เลขที่ 4948, Abū Shāmah, 1980 : 70) บ้างก็ระบุว่าเขาเป็นหัวหน้ากลุ่มศุฟิยฺเขตเมืองมักกะฮ์ เป็นผู้เรียบเรียงตำราบะฮ์ญะฮ์ อัลอัสอรอ” และเคยตกเป็นผู้ต้องหาคriminalปลอมแปลงอะดิษ (al-Dhahabi,1963 : 3/142. เลขที่ 5879) และ 2) เคาะลัฟ บิน अबديللاهฺ อัลคิฆอนียฺ ถูกระบุว่าบุคคลต่างๆในสายรายงานของเขาไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn ‘Asākir,1994 : 1/186) อิบน์ อัลญะฮ์ฮียฺได้ตัดสินอะดิษบหนี่ว่าเป็น“อะดิษเมาฎู” เนื่องผู้รายงานคืออลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัมถูกกล่าวหาว่ากล่าวเท็จ (Ibn al-Jawziy,1997 : 2/438)

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และลำดับรองลงมาเท่ากับ 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และน้อยสุด คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอลี บิน อบี ฏอลิบ เล่าว่า ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า :

((إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَمُؤْمِنُوا لَيْلَهَا ، وَصُومُوا يَوْمَهَا ؛ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَنْزِلُ فِيهَا لِعُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ: أَلَا مِنْ مُسْتَعْفِرٍ فَأَعْفِرْ لَهُ ؟ أَلَا مِنْ مُسْتَرْزِقٍ فَأَرْزُقْهُ ؟ أَلَا مِنْ مُتَمَلِّئٍ فَأُعَاقِبْهُ ؟ أَلَا كَذَا أَلَا كَذَا ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ))

ความว่า “ เมื่อถึงคืนนิศฟูชะอบาน พวกท่านจงละหมาดในคืนนั้น และจงถือศีลอดในวันรุ่งขึ้น แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงลงมายังฟ้าชั้นต่ำที่สุด และตรัสว่า มีผู้ขอภัยโทษหรือไม่ ข้าจะอภัยให้ มีใครขอริสกีหรือไม่ข้าจะให้ริสกีแก่เขา มีใครประสบทุกข์ภัยบ้างหรือไม่ ข้าจะให้เขาได้พ้นภัย มีผู้ใดเป็นอย่างนั้นอย่างนี้บ้างไหม กระทั่งดวงอาทิตย์ขึ้น”¹

¹ จากการตีพิมพ์พบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น อัล-สุนัน (Ibn Mājah, 1997 : 2/507-508) อัลอิลลัลมุตะนาฮียะฮ์ (Ibn al-Jawziy, n.d : 2/71) ซุอ์บุอัลอิมาน (al-Baihaqi, 1989: 7/407-408) อัลดริซียะฮ์อัลดริซียะฮ์ (al-Asbahaniy, 1993 : 2/397) และอัลอะมาลี (al-Shajariy, 1982 : 1/280) ตามสำนวนข้างต้นนี้มาจากสายรายงาน คือ รายงานจากอัลฮะสัน บิน อลี อัลคัลลาล รายงานจากอับดุลรอซซาค รายงานจากบิน อปีสับเราะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด รายงานจากมูอาวียะฮ์ บิน अबدิลลาฮ์ บิน ญะฮ์ฟัร รายงานจากอลี บิน อบีฏอลิบ บรรดาอะดิษวิพากษ์ผู้รายงานในสายรายงานดังนี้คือ 1) บิน อปีสับเราะฮ์ หรืออบูบักร บิน अबدิลลาฮ์ บิน มุฮัมมัด บิน อปีสับเราะฮ์ เป็นที่ถูกระบุว่าอยู่ในระดับมุญัร อัลอะดิษ (al-Bukhāriy, 1997 : 2/135) บ้างระบุว่าอยู่ในระดับมัตุรุกอัลอะดิษ (al-Nasa'iy, 1984 : 262) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลผู้ที่มีประวัติในการกษะดิษปลอม (al-'Asqalāniy, 1991 : 7973, Ibn Hibbān, 1999 : 2/501, Ibn 'Adiy, 1983 : 7/2752) และ 2) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด มีทัศนะว่าเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อปี ยะห์ยา อัลฮะลิมียะฮ์ ซึ่งถูกระบุเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุก” และเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อลี บิน अबدิลลาฮ์ บิน ญะฮ์ฟัรซึ่งอบู ญะฮ์ฟัร (al-'Asqalāniy, 1991 : 244) กล่าวว่า เป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ และบ้างให้ทัศนะว่าเขาคืออีกบุคคลหนึ่งซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก (al-Dhahabiy, 1966 : 20) ตามทัศนะของบรรดาอะดิษหลายท่านเช่นอบูซามะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 : 34) อิบนุ เราะฮ์ญ์ (Ibn Rajab, Lathaif al-Maarif : 261) และอัลบุดัยรียะฮ์จึงตัดสินว่าอะดิษนี้มีความคลุมเครือ (วาฮียะฮ์) จึงมีสายรายงานที่ “เถาอะฮ์ฟ” ส่วนอัลอัลบานียะฮ์ (al-Albāniy, 1991 : 5/154. เลขที่ 2132.) ตัดสินว่าสายรายงานอะดิษนี้เป็นมาฏูอ์

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตนิกฟุซฮอบาน พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูอ์โดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.5 การละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดเตาเบฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิหม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองมากที่สุดจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และระบุว่าไม่ทราบจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ส่วนน้อยสุด คือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรองจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาดเตาเบฮ์

การปฏิบัติเตาเบฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	62	38.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	46	28.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	21	13.1
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง	10	6.3
อื่นๆ (โปรดระบุ)	21	13.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และน้อยสุด คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอบูซุรร์ เล่าว่า :

((قلت : يا رسول الله كيف ينبغي للمذنب أن يتوب من الذنوب ؟ قال : يغتسل ليلة الإثنين بعد الوتر ويصلي اثنتي عشرة ركعة يقرأ في كل ركعة بفاتحة الكتاب ، و قل يا أيها الكافرون مرة ، وعشر مرات قل هو الله أحد ، ثم

يقومُ ويصلي أربع ركعاتٍ ، ويسلمُ ويسجدُ ، ويقرأُ في سجوده آية الكرسيّ مرّةً ، ثم يرفعُ رأسه ، ويستغفرُ مائة مرّةً ، ويصلي على النبيّ صلى الله عليه وسلم مائة مرّةً ، ويقولُ مائة مرّةٍ : لا حولَ ولا قوّةَ إلّا بالله ، ويصبحُ من الغدِ صائمًا ، ويصلي عند إفطاره ركعتينِ بفتحِ الكتابِ ، وخمسِ مرّاتٍ قل هو الله أحدٌ (...))

ความว่า “ฉันได้กล่าวถามว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ผู้มีบาปควรจะสารภาพผิดต่อบาปของเขาอย่างไร ? ท่านตอบว่า “ให้เขาอาบน้ำในคืนวันจันทร์หลังจาก (ละหมาด) วิติร แล้วให้เขาละหมาด (สุนนัต) 12 ร็อกอะฮ์ โดยอ่านอัลฟาติฮะฮ์ในทุกๆร็อกอะฮ์ และอ่าน “กุลยาอัยยูฮัลกาฟิรูน” 1 ครั้ง และอ่าน “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” 10 ครั้ง หลังจากนั้นให้เขายืนขึ้นทำละหมาดอีก 4 ร็อกอะฮ์ กระทบให้สลาม และก้มลงสujud โดยอ่านอายะฮ์อัลกุรซีย์ 1 ครั้ง ขณะสujud ต่อมายกศีรษะขึ้นมาก็ให้กล่าวอิสติฆฟารจำนวน 100 ครั้ง โดยอ่านในครั้งที่ 100 ว่า “ลาเหาลาเวลา กูวะตะอิลาบิลลาฮ์” และยามในวันรุ่งขึ้นให้เขาถือศีลอด และละหมาด (สุนนัต) จำนวน 2 ร็อกอะฮ์ตอนละศีลอดโดยอ่านอัลฟาติฮะฮ์ และอ่าน “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” 5 ครั้ง...”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการละหมาดเตาบะฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากชะดิษเมาฎูโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.6 การละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดฮายัต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า

¹ จากการตัดรณีจัญไม่พบชะดิษบหนั้นตำราประเภทวิวายะฮ์เล่มใดๆ มีเพียงระบุในตำราอัลเมาฎูอาด (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/134-135) ซึ่งปรากฏสายรายงานดังนี่คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน นาศิร อัลหาฟิซ รายงานจากอบูซอลิฮ์ อะหมัด บิน अबديلมะลิก อัลนัยซาปูรีย รายงานจากอิสมาอิล บิน สะอิด บิน มุฮัมมัด อัลซาฮิด รายงานจากอะฮ์มัด บิน อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด อัลฟะกีฮ์ รายงานจากมุฮัมมัด บิน มุฮัมมัด บิน อลี บิน อัลอัซฮัษ รายงานจากอบู ฎ็อลชะฮ์ สุรียัจญ์ บิน अबديلกะรีม อัลตะมีมียี รายงานจากญะฮ์ฟัร บิน มุฮัมมัด บิน ญะฮ์ฟัร บิน อลี บิน อัลฮุสัยน รายงานจากลิตาด บิน หะกีม รายงานจากญะรีร รายงานจากอับดุลละซีซ บิน เราะฮ์บือ รายงานจากซัยด์ บิน วะฮ์บ รายงานจากอบูซุรร์ บุคคลที่ถูกบรรดาอุละมาฮ์ชะดิษวิพากษ์ในสายรายงานข้างต้นคือญะฮ์ฟัร บิน มุฮัมมัด บิน ญะฮ์ฟัร บิน อลี บิน อัลฮุสัยน มีฉายาว่า “อบู อัลฟุฎล์ อัลฮุสัยนีย” เจ้าของตำรากีตาบ อัลอะรูส ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นชอบกุชะดิษปลอมแล้วอำพรางทำให้น่าเชื่อถือ (al-Hākīm, 1983 : 1/174) และเป็นบุคคลที่มีข้อตำหนิเชื่อไม่ได้ (al-Jūraqāniy, 1982 : 2/239) ชะดิษบหนั้นจึงเป็นชะดิษเมาฎู อีกทั้งมีผู้รายงานจำนวนหนึ่งที่ไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/135)

ส่วนมากเชื่อเพราะเป็นอะดิสทานปี^๕ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 31 คิดเป็นร้อยละ 19.4 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 27 คิดเป็นร้อยละ 16.9 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้องจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดฮายัต

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านปี ^๕ รับรอง	29	18.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	18	11.3
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	10	6.3
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	22	13.8
อื่นๆ (โปรครระบุ)	81	50.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อปี เอาฟา อัลอัสละมีเยว่า :

((حَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى اللَّهِ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْفِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ وَيُصَلِّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ لِيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ أَسْأَلُكَ أَلَّا تَدْعَ لِي ذَنْبًا إِلَّا عَفَوْتُهُ وَلَا هُمًّا إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا حَاجَةَ هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا لِي))

ความว่า “ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ^ﷺ ได้ออกมาหาเราแล้วกล่าวว่า “ผู้ใดมีความประสงค์สิ่งใดต่ออัลลอฮ์ หรือต่อมนุษย์ ก็จงอาบน้ำละหมาดอย่างดีและจงละหมาด 2 ร็อกอะฮ์ หลังจากนั้นให้กล่าวว่า “ไม่มีพระเจ้าที่เที่ยงแท้ นอกจาก

อัลลอฮ์ ผู้ทรงสุขุมผู้ทรงเกียรติยิ่ง มหาบริสุทธิ์แต่พระองค์ผู้อภิบาลบัลลังก์อันยิ่งใหญ่ การสรรเสริญทั้งหมดเป็นเอกสิทธิ์ของพระองค์ ผู้อภิบาลสากลโลก ข้าขอต่อพระองค์ได้ทรงโปรดประทานปัจจัยเกื้อหนุน อันจะนำไปสู่ความเมตตาและการอภัยโทษของพระองค์ และขอพระองค์ได้ทรงโปรดประทานโชคลาภ อันเนื่องจากความดีทั้งปวง และขอให้ปลอดภัยจากบาปทั้งหมด ขอวิงวอนต่อพระองค์ อย่าปล่อยให้ข้ามีโทษใดๆ เว้นเสียแต่พระองค์จะทรงโปรดอภัยโทษนั้นๆ แก่ข้าฯ และไม่มีทุกข์หม่นหมองใดๆ เว้นแต่พระองค์จะทรงขจัดมันให้พ้นไปจากข้าฯ และไม่มีกิจการงานใดๆ ที่พระองค์ทรงพอพระทัยเว้นแต่พระองค์จะทรงจัดการให้สำเร็จเรียบร้อย”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.7 การเกาะกฏเพื่อชดใช้ละหมาดที่ขาดมาครั้งอดีตในวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดเกาะกฏ (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาครั้งในอดีต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 รองลงมา คือปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีรับรองจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ส่วนปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 (ดังตารางที่ 37)

¹ จากการตัดริฎญ์พบว่าฮะดีษนี้มีระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราอัลญามิอ์(al-Tirmidhiy, 1996: 1/489) อัลสุนัน (Ibn Mājah, 1997 : 2/505-506) มิศบาห์ อัลซุญญะฮ์ (al-Busiriy, n.d : 1/445) อัลมุสตัดร็อก (al-Hakim,n.d :1/320) ชุอบอัลอิมาน (al-Baihaqiy,1989 : 6/438-439) และอัลเมาฎูอาต (Ibn al-Jawziy,1997 : 2/460-461) ผู้รายงานที่ถูกบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษวิพากษ์ในสายรายงานฮะดีษบทนี้คือ ฟาอิด บิน อับดิรเราะฮ์มาน หรือ อนุ อัลวาร์กออ์ ชาวเมืองกูปะฮ์ ซึ่งถูกระบุว่าฮะดีษมากมายของเข่าที่อ้างว่ารายงานมาจากอับดุลลอฮ์ บิน อบีเอาฟานันล้วนแทบทหาแหล่งที่มาอันแท้จริงมิได้ (Ibn Abī Ḥātim,1950 : 7/84) บ้างก็ระบุว่าฮะดีษปลอมมากมายถูกรายงานมาจากเขา (al-Hākīm,1983 : 1/222) บ้างก็ระบุว่าเขาเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรุก” ที่ถูกครหา (al-‘Asqalāniy,1991 : 5373) อัลดิรมิซีย์ กล่าวว่า “นี่เป็นฮะดีษเมาะริบ”¹และในสายสืบของมันถูกวิจารณ์ คือฟาอิด บิน อับดิรเราะฮ์มานซึ่งถูกกล่าวหาว่า หลักฐานอ่อนในฮะดีษ (al-Tirmidhiy, 1996 :1/489-490) ขณะที่อัลลัคคอดี¹ และ อัลอัลบานีย์กล่าวว่าฮะดีษนี้เป็น "ฮะดีษฎะอ์ฟฎิดัน (al-Sakhawiy, 2001 : 234, al-Albāniy,1987a.: 105)

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดเกาะฎอ (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	33	20.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	9	5.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	15	9.4
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	32	20.0
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	71	44.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ قَضَى صَلَاةً مِنَ الْفَرَائِضِ فِي آخِرِ جُمُعَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ كَانَ ذَلِكَ حَاجِبًا لِكُلِّ صَلَاةٍ فَاتَتْهُ فِي عُمُرِهِ إِلَى سَبْعِينَ سَنَةً))

ความว่า “บุคคลใดได้ชดใช้ละหมาดฟัรฎูเวลาหนึ่งในช่วงวันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอน ดังกล่าวจะมีผลบังคับ (ลบล้าง) ทุกๆ ละหมาดที่ขาดไปในอายุขัยของเขากระทั่งถึง 70 ปี”¹

โดยผู้สัมภาษณ์บางท่านได้อ้างฮะดีษอีกสำนวนหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((. مَنْ فَاتَتْهُ فَرَائِضُ وَ لَمْ يَعْلَمْ عَدَدَهَا فَلْيَصِلْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَوَّلَ جُمُعَةٍ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنَّ لَمْ يَتَسَيَّرْ لَهُ فِيهَا أَوَّلَ جُمُعَةٍ مِنْ رَمَضَانَ))

ความว่า “บุคคลใดที่ละหมาดฟัรฎูเวลาต่างๆ ได้ล่วงเลยเขาไป โดยที่เขาไม่ทราบจำนวนของมัน (ว่าเท่าใด) ดังนั้นให้เขาจงทำละหมาดจำนวน 4

¹ จากการตัดริญฮ์ฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีระบุในตำราอัลฮัซรออ อัลมัรฟูอ์ (al-Qariy, 1970 : 356) โดยให้ทัศนะว่าเป็นฮะดีษมดเท็จชัดเจน เนื่องจากขัดแย้งกับมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ) ของบรรดาอุละมาฮ์มุสลิมที่เห็นพ้องมีอาจปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ เพื่อเป็นการทดแทนตำแหน่งที่ขาดไปหลายๆ ปีนั้นได้

ร็อกอะฮ์ในวันศุกร์แรกของเดือนชะอฺบान แต่หากผู้ใด ไม่สะดวกก็จงทำในวัน
ศุกร์แรกของเดือนรอมฎอน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการ
ละหมาดเกาะฮฺ (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้
ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆาฏอโดยเข้าใจผิดว่า
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.8 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าฮะดีษทั้งหมดล้วน
เป็นฮะดีษเมฆาฏอ หรือฮะดีษที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจเป็นการอ้างความ
เท็จต่อท่านนบี ﷺ แล้ว ยังพบว่ามีผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย ซึ่งสามารถอธิบาย
แต่ละฮะดีษได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุถึงรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์เพื่อเริ่ม
การละหมาด มีผลกระทบ คือ เป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนและเข้าใจเป็นการอุตริกรรม
เนื่องอ้างอิงมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง แม้กระนั้นยังปรากฏการปฏิบัติอยู่โดยทั่วไปในสังคมมุสลิม
กระทั่งมีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้วทางศาสนา พร้อมมีทัศนะที่สนับสนุนอีกด้วย เช่นจาก
การสัมภาษณ์ผู้รู้ท่านหนึ่งที่กล่าวว่า “ตามข้อคิดเห็นส่วนตัวแล้วการเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ นั้น
เป็นเรื่องดีที่ศาสนาสันับสนุนให้กล่าวอยู่แล้ว เมื่อใดก็ได้ตามสะดวกโดยเฉพาะหลังการอะซาน หรือ
ก่อนการละหมาดซึ่งเป็นช่วงที่ดูอาร์ถูกต้องรับ” (สัมภาษณ์เมื่อ 12 พ.ศ.58) การปฏิบัติตามความ
เข้าใจเช่นนี้เท่ากับเป็นการอุตริกรรมในเรื่องศาสนาขึ้นมา เพราะอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่อ้างอิงแค่
ข้อคิดเห็นและอารมณ์ ถือว่าสิ่งนั้นเข้าใจเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy,1992 :1/212-219, al-
Albāniy,1992 : 242)

(2) ฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ มีผลกระทบ คือ พบว่า
การละหมาดสุนัต (ก้อบลัยะฮ์) หลังจากอะซานก่อนละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่
คลาดเคลื่อน เนื่องไม่มีแบบอย่างที่ถูกต้องจากสุนนะฮ์ ซึ่งเป็นเป็นบิดอะฮ์หนึ่งที่ถูกปฏิบัติอย่าง
แพร่หลาย ดังปรากฏในหลายชุมชนในสังคมมุสลิมที่มักพบเห็นว่า เมื่อสิ้นสุดการอะซานแล้วก็จะ
มีผู้คนจำนวนหนึ่งลุกขึ้นทำละหมาดสุนัตจำนวน 2 ร็อกอะฮ์บ้าง หรือ 4 ร็อกอะฮ์บ้าง โดยเข้าใจว่านั่น
คือละหมาดสุนัตก้อบลัยะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์ (สัมภาษณ์เมื่อ 3 ก.ค.58)

¹ สำนวนนี้ซึ่งถูกระบุในตำราอัลลุลลูล อัลมัรศูอ(al-Qawuqjiy, 1994: 193) ซึ่งเจ้าของตำราข้างต้นให้ทัศนะว่าฮะดีษบทนี้เป็น
ฮะดีษเมฆาฏอโดยมติเอกฉันท์หรืออิญมาอ์อุลมะมาอ์ (al-Qawuqjiy,1994: 193)

และจากการสัมภาษณ์นักวิชาการคนหนึ่งในพื้นที่กล่าวว่า “ในทัศนะของอุละมาอ์บางท่านในมัซฮับชาฟีอี๊ยะ และอะหมัดให้ละหมาด 2 ร็อกอะฮ์ ส่วนบางท่านในมัซฮับฮะนาฟี๊ยะให้ละหมาด 4 ร็อกอะฮ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 3 ก.ค.58)

สำหรับหลักฐานที่ถูกต้องตามที่ศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่แล้ว เห็นพ้องกันว่าไม่มีการละหมาดสุนัตรอวาติบ หรือละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์ และการปฏิบัติเช่นนั้นเป็นบิดอะฮ์ (al-Sabkiy,1977: 9/312, al-Shuqiriy, 1947 : 84)

อัลอัลบานี้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “บุคคลที่เข้ายังมีสยิดในวันศุกร์ ก่อนนั่งลงย่อมนิสุนนะฮ์ให้ทำละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสยิด หรือจะสุนนะฮ์มูฎลักไปเรื่อยๆก็ได้ กระทั่งอิมามออกมาขึ้นมิมบร ส่วนละหมาดสุนัตที่เรียกว่าเราะวาติบก่อนละหมาดวันศุกร์นั้น ไม่มีในแบบอย่างนบี ﷺ และเป็นการกระทำที่อุตริกรรม” (al-Albāniy,1999 : 118)

(3) ฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติบิดอะฮ์ที่คลาดเคลื่อน และความเข้าใจที่ผิดๆเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตเราะฆออิบ

ตั้งจากการสัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “มีการปฏิบัติกันบ้างในมุสลิมบางกลุ่ม คือหลังจากถือศีลอดวันพฤหัสบดีแล้ว ตกค่ำวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบพวกเขาจะละหมาดสุนัตเราะฆออิบในช่วงมัฆริบและอิชาจำนวน 12 ร็อกอะฮ์ ทุก ร็อกอะฮ์อ่านสุเราะฮ์ฟาติหะฮ์ 1 ครั้ง และสุเราะฮ์อัลก้อดร์ 3 ครั้ง และสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์จำนวน 12 ครั้ง โดยทุกๆ 2 ร็อกอะฮ์ มี 1 สลาม หลังละหมาดเสร็จให้กล่าวเศาะละวาตจำนวน 70 ครั้ง และดูอาตามต่อจากนั้นตามต้องการ โดยเชื่อว่าดูอา นั้นจะถูกตอบรับอย่างแน่นอน” (สัมภาษณ์เมื่อ 8 ก.ค.58)

การละหมาดประเภทนี้และการปฏิบัติต่างๆตามข้างต้นอันได้มาจากการอ้างอิงฮะดีษซึ่งอยู่ในระดับฮะดีษเมาฎูอ์ ย่อมมีอาจมาจากบทบัญญัติที่ถูกต้องได้ ตลอดทั้งหลักฐานอื่นๆจากทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ที่น่าเชื่อถือได้มากมายต่างเห็นพ้องกันว่า การละหมาดเราะฆออิบนั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของบิดอะฮ์ที่หลงผิดที่ชัดเจนที่สุด

ตั้งคำกล่าวของอิบนุ ตัยมียะฮ์ที่ว่า “การละหมาดเราะฆออิบ เป็นบิดอะฮ์โดยมติเอกฉันท์ของบรรดานักวิชาการศาสนา เป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นทั้งจากท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์คนใด และไม่มีผู้รู้ศาสนาท่านใดเลยที่เห็นชอบด้วย ส่วนฮะดีษที่รายงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ ล้วนเป็นการกล่าวความเท็จทั้งสิ้น” (Ibn Taimīyah, 1995 : 23/134)

อิบนุ เราะฎ็อบ ยืนยันเช่นกันว่า “บรรดาฮะดีษต่างๆที่รายงานเกี่ยวกับความประเสริฐของการละหมาดเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบนั้น เป็นความเท็จ โหมฆะและ ไม่ถูกต้อง และเป็นละหมาดที่บิดอะฮ์ โดยอุละมาอ์ส่วนใหญ่” (Ibn Rajab,1999 : 228)

(4) อดิษที่ระบุงการละหมาดนิศฟูชะอบาน มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติ อดิษที่คลาดเคลื่อนในกรณีการละหมาดสุนัตนิศฟูชะอบาน เนื่องจากการพิจารณาในตัวของอดิษ ข้างต้นซึ่งเป็นอดิษในระดับเมาฎู ตลอดทั้งอดิษอื่นๆที่กล่าวถึงเรื่องการละหมาดสุนัตนิศฟูชะอบาน หรือผลบุญของการปฏิบัติอดิษในคำคินดักกล่าวซึ่งล้วนเป็นอดิษที่อยู่ในระดับอ่อน (ฎะอะ อีฟ) ทั้งสิ้น แม้นักวิชาการด้านศาสนาในพื้นที่วิจัยหลายท่านพยายามอ้างเหตุผลว่า “ในเรื่องผลบุญ ของนิศฟูชะอบานมีอดิษกล่าวถึงไว้หลายสายรายงาน แม้นส่วนใหญ่เป็นอดิษฎะอะอีฟแต่เมื่อมี ปรากฏในหลายสายรายงานอดิษนั้นก็จะเลื่อนระดับจากฎะอะอีฟมาสู่ระดับอะสันได้ หรืออย่างน้อย ที่สุดตามทัศนะของอุละมาอ์ถือว่าอดิษฎะอะอีฟย่อมสามารถนำมาอ้างอิงได้ในเรื่องคุณค่าของอะมัล ต่างๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

การอ้างเหตุผลดังกล่าวเองเท่ากับสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนา หรือรูปแบบการปฏิบัติอดิษที่เป็นบิดอะฮ์ เพราะไม่มีในแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และแบบอย่าง ของเศาะฮาบะฮ์ หรือสละฟุซซอลิฮ์ การปฏิบัติตามความเชื่อ ความเห็น หรือความรู้ใดๆที่ขัดแย้งกับ ตัวบทหลักฐานจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ หรือมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ์) ของสละฟุซซอลิฮ์ สิ่งนั้นล้วน เป็นบิดอะฮ์ (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052, Ibn al-Qayyim, 1976 : 1/67) เช่นละหมาด สุนัต 100 ร็อกอะฮ์ โดยใน แต่ละร็อกอะฮ์ให้อ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาศ 10 จบ เมื่อครบ 100 ร็อกอะฮ์ จะครบ 1000 จบ ซึ่งเรียกว่า “ ละหมาดอัลฟิยะฮ์”

(5) อดิษที่ระบุงการละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบเจาะจง มีผลกระทบ คือ เกิดการ ปฏิบัติอดิษที่คลาดเคลื่อน เนื่องการละหมาดเตาเบฮ์ตามรูปแบบที่ระบุในอดิษ พบว่าเป็น รูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติ เพราะการละหมาดสุนัตในกรณีของการขอคู่อำสารภาพผิด หรือเตาเบฮ์เท่าที่มีหลักฐานที่ถูกต้องรับรองนั้นคือเพียงการละหมาดสุนัตหนึ่งๆ โดยเริ่มต้นจากการ เอน้ำละหมาดอย่างทั่วถึง แล้วทำละหมาดสุนัตจำนวน 2 ร็อกอะฮ์ด้วยอาการสำรวม จิตใจมุ่งมั่น และมุ่งหวังต่อการสารภาพผิดในบาปที่กระทำลงไปต่ออัลลอฮ์อย่างจริงจัง ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้อง เจาะจงการอ่านสุเราะฮ์ หรือคู่อำบทใดบทหนึ่งเป็นการเฉพาะ เหตุนี้หากจำกัดรูปแบบการอดิษ ใดๆโดยที่ศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบเช่นนั้นประเด็นนี้ย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 :7-54, al-Shātibiy, 1992 : 1/ 229-231)

(6) อดิษที่ระบุงการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง มีผลกระทบ คือเกิดการ ปฏิบัติอดิษที่คลาดเคลื่อนจากบทบัญญัติอิสลามในสังคมมุสลิม ดังพบเห็นการปฏิบัติละหมาดนี้ กันอย่างแพร่หลายซึ่งมีทั้งในรูปแบบส่วนตัว และเป็นกลุ่ม หรือบางครั้งถูกนำไปใช้เพื่อเป้าหมายต่างๆ ดังข้อมูลจากนักวิชาการท่านหนึ่งที่ได้สัมภาษณ์ว่า “การละหมาดฮายัต คือการละหมาดสุนัตประเภท หนึ่งที่ศาสนาให้ปฏิบัติในยามมีความประสงค์ให้อัลลอฮ์ช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกในสิ่งใดๆ เช่น เมื่อขึ้นบ้านใหม่ ซื้อรถใหม่ หรือเพื่อกิจกรรมสำคัญๆที่เราปรารถนา” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

ซึ่งโต๊ะอิหม่ามท่านหนึ่งอธิบายว่า “ละหมาดสุนัตฮาญัตต์ทำได้หลายแบบ เช่น ละหมาดทีละ 2 ร็อกอะฮ์ หลังจากตักบิรและอ่านฟาติหะฮ์ให้อ่านอ่านกุลยา 11 ครั้ง และหลังอ่านฟาติหะฮ์ในร็อกอ์ที่สองแล้ว อ่านกุลฮุวัลลอฮ์ 11 ครั้ง_หลังให้สลามแล้วให้สุญุดพร้อมเศาะละวาตในสุญุด 10 ครั้ง และอ่านตัสเบียฮ์ 10 ครั้ง เสร็จแล้วอ่านดุอาฮายัต” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

และมีการอธิบายจากบางแหล่งถึงอีกรูปแบบหนึ่งของละหมาดประเภทนี้ว่า “ละหมาดสุนัตฮาญัตต์ควรทำในเดือนเราะญับ โดยกระทำ 12 ร็อกอ์ ในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนเราะญับ หลังจากทำการถือศีลอดในวันดังกล่าว โดยหลังอ่านบทฟาติหะฮ์ในร็อกอ์แรกแล้วให้อ่าน อินนาอันซัล-นาฮูฟิลัยละติลกอตรี 3 ครั้ง และหลังอ่านฟาติหะฮ์ในร็อกอ์ที่สองอ่านกุลฮุวัลลอฮ์ 12 ครั้ง กระทำเช่นนี้จนครบ 12 ร็อกอ์ หลังให้สลามในร็อกอ์ที่ 12 แล้ว อ่านเศาะละวาต 70 ครั้งและให้สุญุดอีกครั้งหนึ่งโดยอ่าน : สุบฮูน กุดดุส ร็อบบุนา วะร็อบบุลมาอิกะฮ์ วัลรุษู 70 ครั้ง และหลังจากงดยขึ้นจากสุญุดแล้วให้ขออุอาตามประสงค์ อินชาอัลลอฮ์ อัลลอฮ์จะประทานให้ตามขอ” (<http://www.sunnahstudent.com/forum/archive.php?topic=4974.0> สืบค้นเมื่อ 3 ส. ค.58)

นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติที่บิดเบือนศาสนาเกี่ยวกับการละหมาดนี้ในหลายประการ เช่น การนำน้ำมาวางขณะละหมาดฮายัต และเมื่อละหมาดเสร็จแล้วก็นำน้ำดังกล่าวไปอาบน้ำคนป่วยหรืออาบนำรถที่ซื้อใหม่เพื่อเป็นความสิริมงคล เป็นต้น

การปฏิบัติละหมาดฮายัตจากการอ้างอิงฮะดีษข้างต้นซึ่งเป็นฮะดีษระดับฎะอียะฮ์ญิดัน รวมทั้งหลักฐานอื่นๆ จากนี้ ทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษฎะอียะฮ์ฟั้งลิ้น จึงไม่สมควรนำมาปฏิบัติตาม เพราะการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในอิสลามจำเป็นต้องอ้างอิงจากหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติที่อ้างอิงฮะดีษเมฆูอ หรือฮะดีษฎะอียะฮ์ฟ็อมเฆาะฮายัตบิตอะฮ์ หรือการอุตริกรรมสิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนา (al-Shāṭibiy,1992 : 1/ 224-231, al-Albāniy,1992 : 242) หรือเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆขึ้นมาโดยที่สิ่งนั้นบัญญัติศาสนามีได้จำกัดรูปแบบไว้เช่นนั้น (Abū Shāmah,1980 : 47-54)

(7) ฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดเกาะฎูอ (ชดใช้) ละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีตมีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนในสังคมมุสลิม เนื่องฮะดีษข้างต้นที่นำมาอ้างอิงเป็นฮะดีษระดับเมฆูอ ซึ่งไม่สามารถนำมาอ้างอิงเป็นหลักฐานได้ หากฝ่าฝืนปฏิบัติเท่ากับกุกุความเท็จหรืออุตริพิธีกรรมบางอย่างขึ้นมาในศาสนา ดังปรากฏในตำราศาสนาภาษาไทยที่มีนักวิชาการบางท่านได้แสดงทัศนะไว้อย่างฉฉิฉะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“ผู้ที่ขาดละหมาดฟรัฎูเวลา (วัคตูใดๆ) โดยจงใจทั้งที่ไม่มีอุปสรรคที่ศาสนาอนุญาต เขาจำเป็นต้องเกาะฎูอโดยเร็วที่สุด ไม่อนุญาตและฮะรอมให้ทำสิ่ง

สุนัต์อื่นๆ เช่นละหมาดสุนัต์ ละหมาดตะรอเวียะห์ ละหมาดญะนาซะฮ์ หรือ
ญะวาฟสุนัต์ แต่หากละหมาดฟัรฎูเวลาหนึ่งๆ ไปเนื่องมีอุปสรรคที่ศาสนา
อนุโลม ก็อนุญาตให้ทำสิ่งสุนัต์เหล่านั้นก่อนได้ โดยเลื่อนการเกาะฮู
ละหมาดนั้นออกไป” (มุฮัมมัด สุวามินทร์, มปป : 70-75)

การละหมาดในรูปแบบหนึ่งๆที่ถูกปฏิบัติในสังคมมุสลิมบางพื้นที่เพื่อเป็นการลบล้าง
ความผิดเนื่องจากขาดละหมาดฟัรฎูในเวลาต่างๆเมื่อครั้งอดีตที่ผ่านมา นั้น เป็นรูปแบบการทำ
อิบาดะฮ์ที่ไม่มีในบัญญัติอิสลาม และถือเป็นบิดอะฮ์ เพราะจริงแล้วมนุษย์ย่อมสามารถกระทำการสิ่งบาง
ประการเพื่อลบล้างความผิดบาปต่างๆที่พลั้งพลาดทำไปในชีวิตนั้นได้ด้วย การปฏิบัติต่างๆที่มี
หลักฐานชัดเจนอยู่แล้ว อาทิเช่น การหันหน้าสู่การสารภาพผิด (เตาบะฮ์) ต่ออัลลอฮ์อย่างจริงจัง
หมั่นรักษาในสิ่งที่เป็นฟัรฎูหรือวาญิบต่างๆอย่างเคร่งครัด และพยายามทำในสิ่งอิบาดะฮ์ต่างๆที่เป็น
สุนนะฮ์ไว้ให้มากมายที่สุด

ฉะนั้นการเอาการละหมาดฟัรฎู 5 เวลาที่ละเลยไว้ในอดีตมาทำกันใหม่โดยเฉพาะ
ในช่วงศักราสุดท้ายของเดือนรอมฎอนซึ่งมีการปฏิบัติกันโดยทั่วไปในสังคมมุสลิมบางพื้นที่นั้นเป็น
บิดอะฮ์ที่พึงรังเกียจ และพึงต่อต้านอย่างที่สุดยิ่งโดยมติเอกฉันท์อุละมาอ์ (Ibn Qāsim, 1965 : 5/55,
al-Shuqairiy, 1947: 157)

4.3.3 ฮะดีษเมาฎูเกี่ยวกับการถือศีลอด

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูในกรณีเกี่ยวกับ
การถือศีลอด สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ
ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.3.1 การละศีลอดด้วยสิ่งที่ไม่ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรเกี่ยวกับฮะดีษที่อ้างท่านนบีﷺ ชอบการละศีลอด
ด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ผล
การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน
พบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 44.3 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐาน
จากท่านนบีﷺ รับรองจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 และต่อมาระบุว่าปฏิบัติได้เพราะมี
หลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รับรองจำนวน 27 คนคิดเป็นร้อยละ 16.9 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มี
หลักฐานเคาะฮ์รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจาก
เศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดีซที่อ้างท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	29	18.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	11	6.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รับรอง	27	16.9
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	21	13.1
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	72	44.3
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 12 คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดีซต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يُفْطَرَ عَلَى ثَلَاثِ تَمْرَاتٍ ، أَوْ شَيْءٍ
مَّمَّ تُصْبَهُ النَّارُ))

ความว่า “ท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล หรืออาหารชนิดหนึ่งๆ ที่ไม่ถูกสัมผัสด้วยไฟ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่ออะดีซที่อ้างท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคม

¹ จากการตัดครั้งปฐมพบว่าอะดีซนี้มีบันทึกในตำราอัลมุสนัด”(Abū Ya'la, 1983:6/59) และตำราอัลกุอะฟาฮ์(al-Aqiliy,1984:5/131) โดยระบุว่าอะดีซนี้มีสายรายงานจากอับรอฮิม บิน อัลหัจญญาญ อัลซามีย้เป็นบุคคลเชื่อถือได้ (al-'Asqalāniy, 1991 : 162) รายงานจากออบู ซาบิต อับดุลวาหิด บิน ซาบิต รายงานจากซาบิต อัลบันนानी รายงานจากกอนัส ซึ่งผู้รายงานในสายรายงานนี้ คือ อับดุลวาหิด บิน ซาบิต หรือออบู ซาบิต อัลบาหลีญี ถูกตัดลีนจากอุละมาฮ์อะดีซ เช่นอัลบคอรีย้ว่าอยู่ในระดับมุญักร อัลอะดีซ(al-Dahabiy,1963 : 2/671) และบางอุละมาฮ์ว่าอยู่ในระดับฎะฮะอ์ฟ (al-Haithamiy,1967:3/155) ขณะที่อัลอัลบานีย้ตัดลีนสายรายงานอะดีซนี้ว่าอยู่ในระดับฎะฮะอ์ฟ ญิดตัน (al-Albāniy,1978: 4/47)

มุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษฎะอ์ฟญิดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.3.2 การกำหนดผลบุญของการละหมาดตะรอวีฮ์แต่ละคำคีน

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายอะดิษฎะอ์ฟญิดันที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคีน เช่นคีนแรกเขาจะพ้นจากบาปทั้งปวงเสมือนกับวันที่ถูกปลดจากท้องมารดา และในคีนที่สองอัลลอฮ์จะทรงให้ภัยโทษแก่เขาและบิดามารดาของเขา เป็นต้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับคือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลอะฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮ์อีรับรองจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮะบะฮ์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความหมายอะดิษฎะอ์ฟญิดันที่ระบุถึงผลบุญต่างๆ ของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคีน

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	25	15.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮะบะฮ์รับรอง	19	11.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลอะฮ์หรือผู้รู้รับรอง	28	17.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮ์อีรับรอง	28	17.5
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	60	37.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยอ้างอิงอะดิษฎะอ์ฟญิดันไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอัส บิน อับดี ฎอลิบว่า ท่านนบี ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับคุณค่าต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในเดือนรอมฎอน ท่านได้ตอบว่า :

((يَخْرُجُ الْمُؤْمِنُ مِنْ دُنْيِهِ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَفِي اللَّيْلَةِ الثَّانِيَةِ يَغْفِرُ لَهُ وَلَا يَبُوءُ بِهِ إِنَّ كَانَا مُؤْمِنَيْنِ ، . وَفِي اللَّيْلَةِ الثَّلَاثَةِ يُنَادِي مَلَكٌ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ ، وَفِي اللَّيْلَةِ الرَّابِعَةِ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ قِرَاءَةِ التَّوْرَةِ وَالزُّبُورِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ ، وَفِي اللَّيْلَةِ الْخَامِسَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مِثْلَ مَنْ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى . .))

ความว่า “มุอิมินผู้ออกกะหมาดตะร่อวีฮ์ในคืนแรกจะพ้นจากบาปของเขาทั้งปวงเสมือนกับวันที่เขาถูก คลอดจากท้องมารดาและในคืนที่สอง อัลลอฮ์จะให้ อภัยโทษแก่เขาและบิดาของเขาหากเขาทั้งสองเป็นผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และในคืนที่ สาม มลา อิกะฮ์จะประกาศต่อผู้อยู่ใต้สวรรค์ว่าเจ้าจงเริ่มทำความดีต่อไปเถิดเพราะความ ชั่วทั้งหลายถูกลบล้างออกไปหมดแล้ว และในคืนที่สี่ เขาจะได้รับผลบุญเท่ากับคนที่อ่านคัมภีร์เตารอต อินญิล และอัลกุรอานและในคืนที่ห้าได้รับผลบุญเท่ากับผู้ที่ได้ไปละหมาดที่มีสยิดอะรอม มัสยิดนะบะวี มีสติอัลอักศอ ..”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อความหมายฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะร่อวีฮ์ในแต่ละค่ำคืนพบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆาฏอ์โดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.3.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าฮะดีษทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษเมฆาฏอ์ หรือฮะดีษที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าข่ายเป็นการอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ แล้ว ยังพบว่าผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย อธิบายได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุว่าท่านนบี ﷺ ชอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมจากฮะดีษบทนี้ซึ่งเป็นฮะดีษในระดับฐานะอิฟญิดตัน ซึ่งนอกจากเป็นความผิดที่เข้าข่ายบิดอะฮ์เนื่องปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงหลักฐานมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังเป็นการกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และสร้างความ

¹ จากการตัดรียุทธฮะดีษพบว่าฮะดีษมีปรากฏในตำราดุรเราะฮ์ อัลนาคฮ์อิน(al-Khūbuwiy, 1960 : 19)โดยอ้างเฉพาะต้นสายรายงาน ว่ามาจากอลี บิน อบี ฎอลิบ บรรดาอุละมาฮ์หลายท่าน เช่นอับดุลอะซีซ บิน อับดุลลาฮ์ บิน บาซให้ทัศนะว่าฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมฆาฏอ์ไม่มีสายรายงานที่สมบูรณ์มารับรอง อีกทั้งถ้อยคำฮะดีษนี้ได้บ่งอย่างชัดเจนว่าเป็นการกู่ฮะดีษขึ้นมา (al-Lajnah ad-Da‘imah, 2003 : 10/151)

เข้าใจหรือความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับอาหารที่พึงใช้รับประทานในการละศีลอดว่าต้องเป็นอาหารสด หรือที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ซึ่งจริงแล้วไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องระบุเอาไว้เช่นนั้นแต่อย่างใด

(2) ฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม นอกจากเป็นการสร้างความเข้าใจและความเชื่อที่มลายเกี่ยวกับผลบุญของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ คือการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืนของเดือนรอมฎอนอย่างเกินเลยความเป็นจริง เช่น ผลบุญในคืนแรกทำให้พ้นจากบาปทั้งปวงเสมือนกับวันที่ถูกปลดจากท้องมารดา บางคืนได้รับผลบุญเท่ากับการได้ฎะวาฟ ณ บัล ตูลมะอุมูรโดยบรรดาหินและวัตถุทั้งหมดในโลกนี้จะขอลงโทษให้ หรือบางคืนเท่ากับผลบุญการอิบาดะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นต้น ข้อความเช่นนี้บ่อยครั้งมักพบเห็นในลักษณะของใบปลิว หรือแผ่นกระดาษข้อความที่มีการแพร่หลายให้เห็นถึงความสำคัญของการมาละหมาดที่มีสยิดในช่วงของเดือนรอมฎอน หรือบางครั้งอาจได้ยินจากการสอน หรือการบรรยายของนักวิชาการศาสนา หรือโต๊ะครูโดยขาดความรู้ที่แท้จริง ฉะนั้นผู้ใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการหยิบยกฮะดีษที่ไม่ถูกต้องเช่นนี้ไปสอนหรือโฆษณาแก่ชาวบ้าน ย่อมมีความผิดโทษฐานกุความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และโกหกหลอกลวง ส่วนการปฏิบัติบนรากฐานความเชื่อดังกล่าวย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์และความมลายอย่างชัดเจน

4.3.4 ฮะดีษเมาฎูอ์เกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์¹

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.4.1 การสวมชุดอิห์รอม² ก่อนถึงเขตมีกอต³

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม

¹ พิธีฮัจญ์ คือ ข้อปฏิบัติหนึ่งในหลักการอิสลาม 5 ประการ คือ 1) การปฏิญาณตน 2) การละหมาด 3) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน 4) การจ่ายทานซะกาต และ 5) การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

² อิห์รอม คือ การแต่งกายเฉพาะสำหรับการประกอบพิธีฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ กรณีผู้ชายเป็นผ้าขาว 2 ชิ้น ซึ่งชิ้นหนึ่งสำหรับนุ่งและชิ้นหนึ่งสำหรับห่มกายพาดเฉียง ส่วนกรณีผู้หญิงเป็นผ้าปกปิดร่างกายทั้งหมดยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือซึ่งอนุญาตให้เป็นสีอะไรก็ได้ตามเหมาะสม

³ มีกอต หมายถึงเขตพื้นที่หวงห้ามซึ่งผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จำเป็นต้องเข้าไปโดยแต่งกายด้วยชุดอิห์รอมถูกกำหนดไว้ 5 จุดด้วยกัน คือ 1) ชุลหุลัยพะฮ์ : คือมีกอตสำหรับผู้เดินทางผ่านมะดีนะฮ์ อยู่ห่างจากมักกะฮ์ประมาณ 420 ก.ม.2) อัลลุหุพะฮ์ : คือมีกอตของชาวเมืองฮาม ชาวตุรกี ชาวอิยิปต์ ชาวมัฆริบ ตลอดจนผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ ห่างจากเมืองมักกะฮ์ 186 ก.ม. โดยประมาณ 3) ยะลิมลัม : คือมีกอตของชาวเยเมน และผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ หรือเดินทางผ่านมาทางมีกอตนี้ ยะลิมลัมนี้เป็นทุ่งซึ่งห่างจากมักกะฮ์ 120 ก.ม.4) ก็อรุลมะนาซิล : คือมีกอตของชาวนัจจ และภูอิฟ และผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ หรือเดินทางผ่านมีกอตนี้ ระยะห่างกับมักกะฮ์คือ 75 ก.ม. และ 5) ซาตะอิรก์ : คือมีกอตของชาวอิรักและผู้เดินทางผ่านแนวขนานของจุดนี้ ห่างจากมักกะฮ์ประมาณ 100 ก.ม.

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนี่ยตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.2 เกี่ยวกับความประเสริฐของหินดำ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษความว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองมากที่สุด คือ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และเชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 13.8 และไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีฮ์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และเชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 13 คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 41)

ตารางที่ 41 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อคำกล่าวที่ว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้”

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	22	13.8
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	13	8.1
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	60	37.5
ไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีฮ์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (ไปรตระบะ)	46	28.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน

อัลมุวาติยะฮ์ อัลฟัยดีฮ์ เป็นบุคคลที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำราอัลตารีค อัลกะบิร¹ และตำราอัลซิกอต¹ ของอิบนุ ฮิบบาน (Ibn Hibbān, 1972:9/110) ขณะที่บางทัศนะกล่าวว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมักบูล (al-‘Asqalāniy, 1991 : 5786) และ 2) ญาบิร บิน นูฮ์ บิน ญาบิร มีนามแฝงว่าอูบะฮิร เป็นชาวเมืองกุฟะฮ์ ถูกอุละมาอ์บางท่านวิพากษ์ว่าเชื่อถือไม่ได้ (Ibn Ma’in, 1978:2/75) บางทัศนะกล่าวว่าจะดีของเขาไม่ถูกยอมรับ (Abū Dāwūd, 1997:2/287) และบ้างก็กล่าวว่าเป็นระดับเศาะอ์อิฟฎิตัน (Ibn Abī Hātim, 1950:2/500) สถานภาพของฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับฮะดีษมุญกัร (al-Albāniy, 1992:1/376)

13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((الْحَجْرُ الْأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، يُصَافِحُ بِهَا عِبَادَهُ))

ความว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อฮะดีษเกี่ยวกับความประเสริฐของหินดำ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเฉพาะอิฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.3 เกี่ยวกับการเดินสะอ์²

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วอาสาออกเดินสะอ์ระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกลงความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ขึ้น” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎีบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากตอบเท่ากัน 2 คำตอบ คือปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และต่อมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คนคิดเป็นร้อยละ 23.1 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 22 คนคิดเป็นร้อยละ 13.8 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 42)

¹ จากการตัดริจฎุฮ์ฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่นตำราอัลกามิลฟี กุอะฟาอ์ อัลริยาล(Ibn Adiy,1997: 1/557) ตำราตารีค บัฆดาต(al-Khaṭīb al-Baghdādiy,2001: 6/326) และตำราอัลอิลล อัลมุตะนาฮียะฮ์(Ibn al-Jawziy, n.d : 944) ของอิบนุอัลญะฮิซ โดยทั้งหมดล้วนมีสายรายงานเหมือนกัน ดังนี้ คือ รายงานจากอิสฮาก อิบนุบัร อลกาฮิสิย รายงานจากอุมะฮ์ฮ์ อัลมะดาอินีย รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลมุนะคิร โดยมีต้นสายรายงานจากญาบิร บิน अबديللاه บรรดาอุละมาอ์ฮะดีษได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้รายงานฮะดีษบทนี้ไว้ ดังนี้คือ 1) อิสฮาก บิน บัร อลกาฮิสิย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นนักเล่านิทานและเคย กุอะฮิซปลอม (al-Dhahabi, 1993 : 9/477) และ 2) อุมะฮ์ฮ์ อัลมะดาอินีย เป็นบุคคลอยู่ในระดับฐานะอิฟ (al-Bukhāriy, 1986 : 8/114) สถานภาพของฮะดีษบทนี้ว่า บรรดาอุละมาอ์หลายท่าน เช่นอิบนุ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 2005 : 6/137) กล่าวว่าฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง ขณะที่อัลบัฆดาดี (al-Baghdādiy, 2001 : 6/326) และอัลอัลบานีย (al-Albāniy,1991 : 223) ตัดสินว่าเป็นฮะดีษอยู่ในระดับฮะดีษมุนกัร”

² สะอ์ หรือสะอ์ฮุน คือการเดินเร็วๆ 7 รอบระหว่างเนินศอฟา และเนินเขามัรวะฮ์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติหนึ่งของการประกอบพิธีฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์

ตารางที่ 42 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิสที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูออย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ชั้น”

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	44	27.5
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	44	27.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	13	8.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	22	13.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนคตินี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และอันดับต่อมาเท่ากัน 3 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5

โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوَضُوءَ، ثُمَّ مَشَى بَيْنَ الصَّنْفَا وَالْمَرْوَةِ؛ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ

سبعون ألف درجة))

ความว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูออย่างดี (แล้วอาสา) ออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ชั้น”¹

¹ จากการตีพิมพ์ว่าอะดิสนี้มีบันทึกในตำรามุสนัด อัลฟิรเดาส์(Shirawaih al-Dailamiy, 1986 : 4/43) โดยมีสายรายงานดังนี้ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อุมร์ บิน เคาะซัร อัลศุฟัย รายงานจากอิบรอฮีม อิบน์มุฮัมมัด บิน ฟิรอฮ์ อัลอัศบะฮานีย์ รายงานจากอัลซุสัยนีย์ อัลกอสิม รายงานจากอิสมาอิล อัลซามีย์ รายงานจากอบู มุฮัมมัด รายงานจากอัมร์ บิน ซุอัยบ์ รายงานจากบิดาของเขา โดยรายงานต่อมาจากปู่ของเขาอีกทอดหนึ่ง มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาฮ์ในสายรายงานนี้ คือ 1) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน ฟิรอฮ์ อัลอัศบะฮานีย์ เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าอยู่ในระดับมุนกัรอัลอะดิส(al-Jurqaniy,1982 : 1/369) และ “มััจญ์ฮูล(Ibn al-Jawziy, 1997: 2/363) 2) อัลซุสัยนีย์ บิน อัลกอสิม บิน มุฮัมมัด ถูกระบุเช่นกันว่าอยู่ในระดับเฎาะอ์ฟอัลอะดิส(al-Jurqaniy,1982 : 1/369) และ “มััจญ์ฮูล(Ibn al-Jawziy, 1997:2/363) 3) อิสมาอิล บิน มุสลิม อัลสุฎูนีย์ หรือมีฉายาอบู อัลฮะสัน อัลซามีย์ถูกข้อหาว่าเป็นคนชอบกุกความเท็จ (al-Dār Quthniy,1983 (1) : 139) และ 4) อบู มุฮัมมัด เป็นบุคคลที่ไม่

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเดินสะแอ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.4 การเจาะจงอ่านเฉพาะบางดุอาอ์ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์¹

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างใดเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านดุอาอ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาห์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 33 คิดเป็นร้อยละ 20.6 และตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อฮะดีษเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านดุอาอ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	39	24.4
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	33	20.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาห์หรือผู้รู้รับรอง	48	30.0
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	21	13.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิด

ทราบชื่อจริงที่ชัดเจน (Hasan, 2008 : 1162) สภาภาพของฮะดีษนี้จึงเป็นฮะดีษเมาฎูฮ์อย่างชัดเจน (Hasan, 2008 : 1162, al-Suyuti, 1882 : 122)

¹ การรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ คือ การหยุดทำน้กในช่วงเวลาขณะหนึ่งหลังจากเวลาตะวันคล้อยของวันที่ 9 เดือนซุลหิจญะฮ์เพื่อชกัร หรือ ดุอาอ์ ซึ่งเป็นพิธีการหนึ่งของการบำเพ็ญฮัจญ์ (ผู้วิจัย)

เป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

โดยที่คนๆ ที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((من قرأ قل هو الله أحد عشية عرفة ألف مرة أعطاها الله عز وجل ما سأل))

ความว่า “บุคคลใดอ่านบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” ตอนเย็นของวันอะรอฟะฮ์ จำนวน 1,000 ครั้ง อัลลอฮ์ย่อมทรงประทานในสิ่งที่เขาวิงวอนขอ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเจาะจงอ่านเฉพาะบางสุเราะฮ์ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.5 เกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับคำกล่าวที่ว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉันทัน” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากเห็นว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลิมะฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คิดเป็นร้อยละ 23.1 และตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อฮะดีษที่ว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉันทัน”

¹ จากการตัดริจฎุฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีระบุในตำราบางเล่มเช่นตำราอัลดุรร์ อัลมันซูร(al-Shayuti, 2003:15/759) และตำราตันซีฮ์ อัลชะรอฮ์(Ibn ‘Iraq, 1978 : 1/307) ซึ่งปรากฏสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากหาญิบ บิน อิบ์กัร รายงานจากอิซา บิน อัลสุกัยน อัลบะละดีฮ์ รายงานจากฮารูน บิน มุสา รายงานจากอิบนุฮะซิบ บิน อัลลัยษ รายงานจากอิบนุ อุมร์ โดยผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตในสายรายงานนี้ คืออิซา อิบนุอัลสุกัยน อัลบะละดีฮ์ และฮารูน บิน มุสา ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกยืนยันว่าไม่มีประวัติและปรากฏความเป็นมาที่ชัดเจน (al-Dārquthniy, 1995:3/1303) ฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับมุนกัร” ขณะที่อัลอัลบานียีให้ทัศนะต่อฮะดีษดังกล่าวว่า “ฉันไม่ทราบฮะดีษที่ชัดเจนใดๆเลยที่กล่าวถึงผลบุญของการอ่านบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1000 ครั้งนี้ ยิ่งกว่านั้นพบว่าทุกฮะดีษที่กล่าวถึงเรื่องนี้ล้วนแล้วแต่มีข้อคลุมเครือที่สุด(al-Albāniy, 1992:6/333)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	45	28.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	39	24.4
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	20	12.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 75.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คิดเป็นร้อยละ 2.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ حَجَّ الْبَيْتَ وَلَمْ يُزِرِّي فَقَدْ جَاءَنِي))

ความว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่ไม่ได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉัน เท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉัน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบี ﷺ หลังสิ้นสุดพิธีฮัจญ์ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเมฆาฏูโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐาน จากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.6 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าอะดิษทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษเมฆาฏู หรือทัศนะที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจเป็นการอ้างความ

¹ จากการตัดริจญ์พบว่าอะดิษนี้ปรากฏในตำราบางเล่ม เช่น ตำราอัลมััจรูฮีน (ดู Ibn Hibban, 1999 : 3/73) อัลกามิล ฟิ ญะอะฟาล์ อรริฎาล (ดู Ibn Adiy, 1983 : 7/2480) ในสายรายงานระบุชื่อมุฮัมมัด บินอัลนูอ์มาน รายงานจากอัลนูอ์มาน บิน ซิบล์ รายงานจากมาลิก รายงานจากนาฟี รายงานจากอิบนุ อุมร์ โดยบุคคลที่ถูกวิพากษ์จากอุละมาฮ์อะดิษในสายรายงานนี้คือจากอัลนูอ์มาน บิน ซิบล์ และบุตรของเขา (คือมุฮัมมัด) ซึ่งเป็นบุคคลระดับฐานะอิฟฟิตัดัน (ดู al-Dhahabiy, 1963 : 4/265) และอะดิษนี้เป็นอะดิษเมฆาฏู (Ibn Taymiyah, 1995 : 27/25, al-Albāniy, 1991 : 1/61)

เท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว ยังพบว่ามีผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุถึงการเนี่ยตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทาง ก่อนเข้าเขตเขตมีกอด ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมจากฮะดีษนี้ คือ เกิดความเข้าใจผิดต่อกรณีขั้นตอนการครองชุดอิห์รอม เช่น จากการสัมภาษณ์ผู้เตรียมตัวเพื่อเดินทางเพื่อทำฮัจญ์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “โตะแสะห์แนะนำว่าเพื่อความสะดวกและดีกว่า ควรเนี่ยตพร้อมแต่งชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้าน ” กระทั่งนำไปสู่การปฏิบัติอิบาตะที่คลาดเคลื่อน เนื่องข้อบังคับหนึ่งของการประกอบพิธีฮัจญ์ หรืออุมเราะฮ์ คือผู้ไปทำพิธีฮัจญ์ทุกคนจำเป็นต้องสวมชุดอิห์รอม ก่อนที่จะเข้าไปถึงยังพื้นที่เขตต้องห้ามเพื่อเริ่มการทำฮัจญ์ หรือที่เรียกว่า “มีกอด” เป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่แสดงไว้เป็นแบบอย่างอันชัดเจน ดังนั้นหากผู้ใดตั้งใจ (เนี่ยต) สวมชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกไปจากบ้านโดยเข้าใจว่าการทำเช่นนั้นถูกต้องกว่า หรือได้ผลบุญมากกว่า ย่อมถือเป็นการกระทำที่คลาดเคลื่อน และขัดต่อ สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ นักวิชาการบางท่านจึงกล่าวว่าการเนี่ยตเพื่อเริ่มครองชุดอิห์รอมไปจากบ้าน หรือระหว่างทางก่อนที่จะใกล้เขตมีกอด ถือเป็นบิดอะฮ์หนึ่งในการทำฮัจญ์ (al-Albāniy,1984 : 111)

(2) ฮะดีษที่ระบุว่าหินดำเป็นดั่งพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดามนุษย์หรือปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้ มีผลกระทบทั้งต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะของสังคมมุสลิม เช่น จากการสัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งว่า “พบว่าด้วยฮะดีษนี้มีผู้คนจำนวนไม่น้อยนำมาอ้างอิงและเชื่อถือกันว่า หินดำ หรือ อัลอะฮฺญูร อัลอัศวัตน์นั้น คือพระหัตถ์ (มือ) ขวาของอัลลอฮ์ และหินดำมิใช่หินเช่นธรรมดาแต่เป็นหินที่มีคุณสมบัติที่สูงส่ง มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจสามารถคลบแคลนสิ่งต่างๆได้ (สัมภาษณ์เมื่อ 20 ก.ค.59) แต่หากพิจารณาบรรดาฮะดีษต่างๆที่กล่าวถึงทำนองว่าหินดำ คือพระหัตถ์ (มือ) ขวาของอัลลอฮ์บนโลกนี้นั้น พบว่าทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษมุกันร์และเมฆาฎอ์ทั้งสิ้น ขณะที่การเชื่อเช่นนั้นเป็นความเชื่อที่ผิดๆและเบี่ยงเบน

(3) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ครั้ง” มีผลกระทบ คือเกิดความเข้าใจ และปฏิบัติอิบาตะที่คลาดเคลื่อนนั้นคือการเข้าใจว่าเพียงการทำอิบาตะด้วยการเดินสะแอย่อมได้รับผลบุญมากมายดังที่กล่าว เพราะการเดินสะแอระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์นั้นเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทำฮัจญ์ หรืออุมเราะฮ์ ซึ่งมีอาจแยกออกจากกันโดยเอกเทศได้ อันแตกต่างกับการเฆาะวาฟซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตามต้องการทั้งในและนอกการทำฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ อันสอดคล้องกับหลักเกณฑ์พิจารณาบิดอะฮ์ที่ว่า “อิบาตะฮ์ใดๆที่ศาสนาจำกัดรูปแบบแน่นอน แต่หากนำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นที่แตกต่างหรือแปรเปลี่ยนไป สิ่งนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy,1992 : 2/26) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอิบาตะฮ์หนึ่งๆที่ถูกอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆาฎอ์ หรือฮะดีษเฆาะอ์ฟ (al-Albāniy,1992 : 242)

(4) ฮะดีษที่ระบุการเจาะจงให้อ่านดุบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดความเข้าใจ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อน ในสังคมมุสลิม ดังเช่นพบได้จากการสัมภาษณ์โต๊ะครูท่านหนึ่งซึ่งให้ข้อมูลว่า “หากไม่สามารถอ่านดุอาอ์บทอื่นๆได้ก็ให้อ่านแค่กุลฮุวัลลอฮ์จำนวนหนึ่งพันครั้งย่อมเพียงพอแล้ว” ดังกล่าวเป็นความเข้าใจและการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์เนื่องอ้างอิงมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกันการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์นั้นจริงแล้วย่อมจะอ่านดุอาอ์บทใดๆที่เหมาะสมก็ได้ทั้งสิ้น เพราะไม่มีหลักฐานกำหนดว่าต้องเจาะจงอ่านดุอาอ์บทหนึ่งบทใด ดังนั้นการเจาะจงจึงเท่ากับทำผิดบทยุติในฐานะไปเจาะจงในสิ่งที่ศาสนาเปิดกว้าง อันตรงกับหลักเกณฑ์หนึ่งของสิ่งที่เข้าข่ายบิดอะฮ์ที่ว่า “อิบาดะฮ์ใดๆที่ศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบแน่นอนแต่หากนำไปปฏิบัติในรูปแบบที่จำกัดรูปแบบ สิ่งนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibī, 1992 : 1/ 229-231)

(5) ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันทากับผู้สิ้นประพาศิตหายาบายต่อฉันทัน” มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อน และเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เช่นจากการสัมภาษณ์แฉะบางท่านในพื้นที่วิจัยระบุว่า “เมื่อไปทำฮัจญ์ทั้งที่ ในฐานะอุมมะฮ์ของท่านนบี ﷺ เราก็ควรไปเยี่ยมสุสานของท่านเพื่อให้เกียรติและจะได้ขอดุอาอ์และขอความบะรอกัตจากท่านด้วย ฮัจญ์นั้นจึงจะถือว่าสมบูรณ์ หรือฮัจญ์มับูร” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 ก.ค.59) และข้อมูลจากโต๊ะครูท่านหนึ่งเพิ่มเติมว่า “ผู้ใดได้เยี่ยมท่านนบี ﷺ เขาจะได้ผลบุญเท่ากับฮัจญ์ที่มับูรจำนวน 2 ครั้ง” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 ก.ค.59) ซึ่งจริงแล้วพิธีการต่างๆของพิธีฮัจญ์ทั้งหมดนั้นกระทำที่มีกะฮ์ซึ่งมีเวลา ตำแหน่ง สถานที่และรูปแบบที่เฉพาะและชัดเจนอยู่แล้ว ส่วนการเยี่ยมเยียนสุสานของท่านนบี ﷺ เป็นอีกเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการฮัจญ์ เป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่ศาสนาส่งเสริมในคราที่เดินทางยังมีสยิดอัลนะบะวีเยาะมาดีนนะฮ์ซึ่งสามารถกระทำในเวลาไหนก็ได้ตามสะดวก ฉะนั้นความเชื่อว่าหากไม่ไปเยี่ยมสุสานท่านนบี ﷺ แล้วการทำฮัจญ์ครั้งนั้นก็จะไม่สมบูรณ์หรือบกพร่อง หรือหากไปเยี่ยมแล้วจะมีผลทำให้ได้ผลบุญมากมายตามที่กล่าวอ้าง ถือเป็น การปฏิบัติบนพื้นฐานความเชื่อผิดๆ ซ้ำยังอาจเกินเลยไปสู่สิ่งต่างๆเป็นชิริกได้ เช่น การเข้าไปลูบผนัง หรือราวกรงที่ปิดกั้นสุสานท่านนบี ﷺ เพื่อความเป็นบะเราะกะฮ์ การดุอาอ์ขอต่อสุสานท่านนบี ﷺ ให้ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนต่างๆ บรรดาอุละมาอ์มุสลิมหลายท่านได้พยายามอธิบายถึงอันตรายของปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนนี้ว่าเป็นบิดอะฮ์ที่น่ารังเกียจ ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง อีกทั้งไม่ปรากฏตัวอย่างการปฏิบัติของสลัฟซอลิฮ์ท่านใดเลย มีเพียงฮะดีษอ่อน และฮะดีษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาเท่านั้น (al-Albāniy, 1999 : 57-58)

4.3.5 แนวทางแก้ไขปัญหา

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และนักวิชาการมุสลิมจำนวน 40 คนเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเป็นผลกระทบบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะโดยสรุปสาระสำคัญได้เป็น 8 แนวทางดังนี้

4.3.5.1 รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญต่อสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

เนื่องหลักการและบทบัญญัติทั้งหมดของอิสลามจำเป็นต้องได้รับการอ้างอิงมาจากสองแหล่งสำคัญเป็นหลัก คือ อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ซึ่งถือเป็นแหล่งอ้างอิงที่ถูกต้องและปลอดภัยที่สุด ฉะนั้นความเชื่อ และการปฏิบัติอับาดะฮ์ใดก็ตามที่ยึดถือหรืออาศัยการอ้างอิงมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น ความนิยมส่วนตัว ประเพณีท้องถิ่น อิทธิพลความเชื่อของต่างศาสนิก กระทั่งการอ้างหลักฐานทางศาสนาบางอย่างที่ไม่ถูกยอมรับ เช่น ฮะดีษเฎาะอียะฮ์ ฮะดีษเมาฎู ย่อมไม่เป็นที่ปลอดภัยสุ่มเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากหลักการศาสนาที่ถูกต้องได้ เนื่องจากความรู้ ความเข้าใจของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันโดยทั่วไปต่อความรู้ด้านศาสนาที่มีอยู่อย่างจำกัด หรืออาจรู้แต่เพียงหลักการปฏิบัติเบื้องต้น ก็เป็นอีกสาเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดๆ และการอุตริกรรม (บิดอะฮ์) ขึ้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงควรให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุนนะฮ์แก่สังคม เพราะส่วนใหญ่ยังเข้าใจด้วยนิยามทางฟิคว์ คือ หมายถึงสิ่งที่ทำหรือไม่ทำก็ได้ เพราะไม่บาปหรือไม่จำเป็น ซึ่งเป็นนิยามแคบๆ ที่ถูกสั่งสอนและปลูกฝังมานานเช่นนั้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งว่า “มุสลิมโดยทั่วไปมีความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนกิจตามที่ได้รับ และพบเห็นมาจากบรรพบุรุษ หรือบ้างก็ยึดถือตามการอธิบายของผู้รู้สายมซฮับ หรือภูริกัตต่างๆ ที่ตนสังกัด ซึ่งมีน้อยมากที่ปฏิบัติด้วยความรู้ในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์จริงๆ” (อปี ยะลา, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ส.ค. 2559)

การรณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาคความเชื่อที่ผิดๆ และบิดอะฮ์ต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้องต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิมได้ ในที่นี้อาจทำได้ด้วยหลายวิธีการ เช่น การสอน การบรรยายทั้งในสถานศึกษา มัสยิด หรือสื่อโซเชียล ตลอดถึงวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้สังคมมุสลิมในพื้นที่ได้ตระหนักและเข้าใจถึงความหมาย และความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง

4.3.5.2 อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ดังตัวอย่างของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตที่พยายามปกป้องฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จากการถูกบิดเบือน และทำลายของศัตรูผู้ไม่หวังดี หรือแม้กระทั่งคำพูดบางคำพูดที่ถูกเข้าใจผิดคิดว่าเป็นฮะดีษของท่านนบี ﷺ ทั้งที่จริงแล้วมิใช่แม้ว่าจะมีความหมายดีก็ตาม เรื่องนี้อุละมาอ์มีจุดยืนที่ชัดเจนยิ่งโดยมิดูตายที่จะริบรุดขึ้นชี้แจงเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น ตำราอัลมะกะอิด-

อัลหะสะนะฮ์" ซึ่งเรียบเรียงโดยอัลสะคอวีวีย์ ที่ระบุถึงตัวบทที่ผู้คนทั่วไปมักนำมาอ้างอิงถึงอันมีทั้งฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ ฮะดีษอะสัน ฮะดีษฎะอ์อีฟ แต่ส่วนมากเป็นฮะดีษเมาฎูอ์ โดยผู้แต่งจะกำกับในแต่ละฮะดีษนั้นว่าจริงแล้วเป็นคำพูดของใคร บ้างก็เป็นของเศาะฮาบะฮ์ ตาบิอิน นักปราชญ์ หรือเป็นคำพูดสุภาชิตสอนใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตำราของอุละมาอ์อีกหลายท่านที่ถูกเขียนขึ้นด้วยจุดประสงค์ทำนองเดียวกัน เช่น ตำราอัดดุร้อร อัลมุนตะซิเราะฮ์ ฟิอัลอะหาดีษ อัลมุนตะซิเราะฮ์" ของอัลสะฮะยูญีย์ ตำรา"ตัมยิซ อัลฎ็อยยิบ มินอัลเคาะบิซ"ของอัลชัยบานีย์ ตำรา"กัซฟุลค็อฟอา วะมุซ็อลิลบาซ"ของอัลอัญญูนีย์ และอีกตัวอย่างของตำราที่โดดเด่นที่สุดเล่มหนึ่งในปัจจุบันที่ชี้แจงให้โลกมุสลิมได้ทราบถึงบรรดาฮะดีษฎะอ์อีฟ และฮะดีษเมาฎูอ์ต่าง ๆ จำนวนมากมายเท่าที่มีมา คือตำราสัลลีละฮ์ อัลอะหาดีษ อัลฎะอ์อีฟะฮ์ วะอัลเมาฎูอะฮ์" ของอัลอัลบานีย์ สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ "สิ่งที่มุสลิมพึงทำเพื่อแสดงถึงความรักต่อท่านนบี ﷺ นอกเหนือพยายามเจริญตามสุนนะฮ์แล้ว คือการช่วยกันปกป้องฮะดีษของท่านให้พ้นจากการบิดเบือนและทำลายนั่นเอง" (ฮาฟิซ ยูทืออาท, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ส.ค. 2559)

4.3.5.3 สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษ หรืออุลุมอัลฮะดีษ เป็นวิชาหนึ่งที่อาจไม่เป็นที่คุ้นเคยนัก เพราะส่วนใหญ่การศึกษาของสังคมมุสลิมในพื้นที่นับตั้งแต่ระดับตาดีกา หรือสถาบันปอเนาะมักมุ่งเน้นเฉพาะวิชาการอ่านอัลกุรอาน และวิชาฟิกฮ์สำหรับเป็นพื้นฐานเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจเพียงเท่านั้น เรื่องศาสนาถูกปลุกฝังมาเพียงให้เชื่อและปฏิบัติตามโตะครุ หรือผู้รู้เป็นสำคัญโดยไม่สนใจหรือใคร่รู้ถึงหลักฐานที่ถูกต้องโดยตรงในประเด็นเหล่านั้น สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการคือ "บรรดาผู้รู้ หรือโตะครุส่วนใหญ่เป็นแบบคณะเก่าที่ตะอะศุบมัซฮับ หลักฐานที่มักนำมาอ้างคือทัศนะของอุละมาอ์มัซฮับ หรือไม่ก็เป็นฮะดีษต่างๆที่มีทั้งเศาะฮี้ฮ์ และไม่เศาะฮี้ฮ์ ซึ่งบางที่แม้โตะครุเองก็ยากต่อการแยกแยะเพราะมักเรียนรู้มาเฉพาะบางวิชา เช่นนะฮ์วีย์ ฟิกฮ์ และตะเศาะฟุฟเท่านั้น" (มุฮัมมัด บุกุมาเลศ, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ส.ค. 2559)

ดังนั้นเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้สังคมมุสลิม โดยเฉพาะอิหม่าม หรือผู้นำศาสนา มีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจวิชาการเกี่ยวกับฮะดีษอันเป็นแหล่งความรู้สำคัญของศาสนานี้ ซึ่งสามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่นจัดอบรม หรือสัมมนาทางวิชาการ เป็นต้น โดยหวังว่าการเข้าใจในวิชาอุลุมอัลฮะดีษ คงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้สังคมมุสลิมสามารถแยกแยะและตรวจสอบระดับ หรือคุณภาพของบรรดาฮะดีษต่างๆที่มีนำมาอ้างอิงนั้นได้

4.3.5.4 จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ

หลายครั้งการนำเสนอความรู้ของนักวิชาการกลุ่มต่างๆในสังคมมุสลิมเป็นไปในลักษณะด้านเดียว คือต่างฝ่ายต่างก็ยืนยันในหลักฐานของตนเองเป็นหลัก และตอบโต้ความคิดต่างด้วยอคติและวิธีการที่รุนแรง นำไปสู่ความขัดแย้งและแตกแยกอย่างบานปลายในสังคม บ้างโจมตีกันด้วยข้อหาร้ายแรง กระทั่งตัดสินอีกฝ่ายเป็นกาฟิรก็มี ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมสื่อให้เห็นถึงความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมที่น่าวิตกยิ่ง ทั้งๆที่ทุกปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอิสลามนั้นมีกติกากฎและทางออกที่ดีอยู่แล้ว คือการตัดสินและยุติด้วยหลักฐานจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ โดยยึดตามความเข้าใจของบรรดาเศาะฮาบะฮ์เป็นหลัก แต่หลายปัญหาข้อขัดแย้งที่มีสามารถหาข้อสรุปได้ก็เพราะบางฝ่ายยังยึดติดกับทัศนคติส่วนบุคคล หรืออะดิษบางอะดิษที่เชื่อว่านำมาอ้างอิงได้โดยไม่ทราบถึงสถานภาพที่แท้จริงของหลักฐานหรืออะดิษดังกล่าวนั้น สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการคือ “บรรดาผู้รู้บางคนตะอัสศุบ (ยึดติด) ทัศนคติ ของอะลอะมาอ์ในมัซฮับของตนเองอย่างเกินเลย โดยขาดการเปิดใจกว้างรับฟังเหตุผลใดๆ กระทั่งยอมปฏิเสธไม่ยอมรับอะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บางบทหากไม่ตรงกับทัศนคติของมัซฮับนั้น” (อาลี สามารถ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

ขณะเดียวกับหลายฝ่ายกลับเพิกเฉยให้อะดิษปลอม หรืออะดิษเทียมมีการแพร่หลายอยู่ทั่วไปในสังคม เช่นบ้างก็ปรากฏในบรรดาดำราหรือหนังสือศาสนา การสอน การบรรยาย การคุตบะฮ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียล หรือแม้กระทั่งข้อความติดฝาผนังในมัซยิด หรือโรงเรียนหลายแห่งก็ยังมีข้อความซึ่งเป็นอะดิษเมาฎูอ์ให้พบเห็นอยู่บ่อยครั้ง “เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงโทษหรือผลกระทบที่อันตรายยิ่งของอะดิษปลอม จึงเห็นสมควรจัดให้มีการเสวนา หรือสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างบรรดานักวิชาการ อิมาม และผู้นำชุมชนเกี่ยวกับอะดิษประเภทนี้ ทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในสังคมอันเกิดจากการอ้างหลักฐานที่ไม่ถูกต้องได้อีกด้วย” (สาหรี่สาลิกา, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

4.3.5.5 แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาดำราหลักด้านวิชาการอะดิษ

ในบรรดาดำราสำคัญเล่มต่างๆด้านวิชาการอะดิษ ทั้งในระดับเศาะฮีฮ์ เช่น เศาะฮีฮ์อัลบุคอรีฮ์ เศาะฮีฮ์มุสลิม และที่ระดับรองลงมา เช่น มุสนัดอะฮ์มัด และอัลสุนันทั้งสี่ หรือแม้กระทั่งที่ระดับต่ำกว่านั้น เช่น มุสนัดอัลฟิรเดาส์ของอัลดัยละมีฮ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนมีมาตรฐานความถูกต้องไม่เท่ากัน เพราะนอกจากตำราสองเล่มแรกแล้ว เล่มอื่นๆย่อมมีทั้งอะดิษเศาะฮีฮ์ ฎะอ์อิฟ หรือเมาฎูอ์ปะปนอยู่ไม่มากนักน้อย ซึ่งประการดังกล่าวมุสลิมทั้งหลายพึงทราบโดยเฉพาะนักวิชาการ เพื่อจะได้ระมัดระวังการนำอะดิษแต่ละอะดิษนั้นไปกล่าวอ้างโดยไม่รู้แหล่งที่มา สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ “ทุกครั้งที่มีการหยิบยกหรืออ้างอะดิษหนึ่งๆนอกจากเอ่ยตัวบทเป็นภาษาอาหรับและแปลความหมายแล้ว ผู้สอน หรือผู้บรรยายควรระบุแหล่งที่มา หรือสถานภาพของอะดิษบทนั้นด้วย เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้เรียน หรือผู้ฟังในการนำไปปฏิบัติ หรือเผยแพร่ต่อไป” (ฮัสบูลละฮ์ กะเปอร์, สัมภาษณ์เมื่อ 3 ส.ค. 2559)

4.3.5.6 ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ

การให้ความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยสื่อต่างๆ เช่นตำรา หนังสือ หรือสื่ออื่นๆ นอกจากเพื่อให้สังคมมุสลิมสามารถเข้าใจระหว่างฮะดีษที่ใช้ได้ กับใช้ไม่ได้แล้ว อีกทั้งเป็นการสกัดกั้นมิให้ประเภทต่างๆของฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่น ฮะดีษเมฆาฏอแพร่หลาย หรือมีอยู่ได้อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องสังคมมุสลิมส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจทางศาสนาจำกัด ไม่สามารถแยกแยะประเภทฮะดีษต่างๆ นั้นได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะและอธิบายของนักวิชาการผ่านสื่อต่างๆ เป็นไปตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ “แนวทางการให้ความรู้เกี่ยวกับฮะดีษที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฮะดีษเกี่ยวกับคุณค่าของการปฏิบัติอิบาดะฮ์เนื่องโอกาสต่างๆ เช่น จัดพิมพ์หนังสือหรือเอกสารเกี่ยวกับฮะดีษปลอมที่ระบุถึงคุณค่าของงานเมาลิด นิสฟูชะอบาน หรือการอ่านสุเราะฮ์ต่างๆ เพื่อให้สังคมเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง” (รอชิดีน สมัยพิทักษ์, สัมภาษณ์เมื่อ 8 ส.ค. 2559)

4.3.5.7 จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมฆาฏอ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง

ด้วยข้อจำกัดของแหล่งที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอที่มีอยู่น้อยมาก จึงไม่แปลกที่สังคมมุสลิมไทยโดยทั่วไปยังขาดความเข้าใจและตระหนักถึงอันตรายของฮะดีษนี้ เพราะแม้แต่ในสถาบันสอนศาสนาหลายแห่ง หรือตำรับตำราศาสนาที่วางขายตามงานมัสยิดและในร้านหนังสือ ก็ยังมีฮะดีษประเภทนี้ปรากฏอยู่ไม่น้อย โดยขาดการตรวจสอบและเตือนให้ระวัง จึงเห็นควรเสนอแนวคิดเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สังคมด้วยช่องทางต่างๆที่สามารถทำได้ไม่ยาก อาทิ นำเสนอให้สำนักพิมพ์หรือกลุ่มนักวิชาการมุสลิมจัดทำสารานุกรม หรือตำรา นำเสนอทางเว็บไซต์ที่รวบรวมกล่าวถึงเฉพาะฮะดีษเมฆาฏอต่างๆอย่างละเอียดที่สุดขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาความเชื่อผิดๆหรือการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์ซึ่งแพร่หลายในสังคมมุสลิมเป็นผลกระทบจากฮะดีษเมฆาฏอนั้น ดังข้อเสนอแนะของนักวิชาการว่า “สื่อตำราย่อมสามารถอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับฮะดีษประเภทนี้ได้ดี จึงขอเสนอแนะให้จัดแปลตำราเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอ ฮะดีษฎะอ์ฟ ซิริก หรือบิดอะฮ์ออกสู่สังคมมุสลิมให้มากที่สุด เช่นหนังสือ “กอมูสอัลบิดาฮ์” ของชัยค์อัลบานีย์ก็เป็นเล่มหนึ่งที่หากแปลเป็นภาษาไทยน่าจะมีประโยชน์มาก” (อับดุลอะซีซ หัสนี, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

4.3.5.8 เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและอิบาดะฮ์ต่างๆที่ขัดต่อหลักการศาสนา

เนื่องสังคมมุสลิมยังไม่มีหน่วยงานโดยตรงที่มีหน้าที่สอดส่อง หรือตรวจสอบอย่างกวดขันต่อการแพร่ระบาดของแนวความคิด หรือสิ่งที่บิดเบือนคำสอนของศาสนา จึงเป็นช่องว่างให้ผู้ไม่หวังดี หรือผู้หวังดีแต่ขาดความรู้กระทำบางสิ่งบางอย่างที่บิดเบือนและสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับฮะดีษของท่านนบี ﷺ สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการว่า “เคยได้ยินโตะครุที่มีสยิดหลังหนึ่ง

ยื่นขึ้นอ้างฮะดีษเกี่ยวกับผลบุญของการละหมาดตะรวิฮ์ในแต่ละคืนที่ไม่เหมือนกัน เช่นในคืนที่แรก จะได้อย่างโน้นอย่างนี้ และคืนที่สองจะได้อย่างโน้นอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งฟังแล้วเข้าใจได้ว่าเป็นฮะดีษปลอมชัดๆ ฮะดีษเช่นนี้มีระบาดในหลายแห่งด้วยโดยเฉพาะช่วงเดือนรอมฎอน จึงอยากให้มีหลายฝ่ายช่วยสอดส่องดูแลด้วย โดยเฉพาะหากได้เสนอเป็นนโยบายหนึ่งต่อสำนักจุฬาราชมนตรีเพื่อกำหนดใช้แก่กรรมการอิสลามในจังหวัดต่างๆ” (ยูดีน กาเด็ม, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ส.ค. 2559)

ฉะนั้นหากมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เฝ้าสังเกตและดูแลเรื่องราวเหล่านี้โดยตรงก็จะทำให้การดูแลและจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจนขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็พยายามกระตุ้นให้ทุกฝ่ายในสังคมมุสลิม เช่นมัสยิด โรงเรียน ตลอดจนนักวิชาการ ผู้นำชุมชนทุกระดับได้ตระหนักและร่วมกันในหน้าที่ดังกล่าวด้วย